

Středověk a novověk

Middle Ages and Modern Times

Bernartice (k. ú. Horní Heřmanice u Bernartic, okr. Jeseník)

Lesní pozemek, parc. č. 217/1.

Vrcholný středověk. Depot. Povrchový nález. Průzkum. Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum Jesenicka, p. o., inv. č. A4118; A4119; A4121.

Lokalizace: WGS-84: 50.3856917N, 17.1291661E

Při průzkumu vývrátů v lese východně od obce Bernartice (východní cíp k. ú. Horní Heřmanice u Bernartic) byl náhodně objeven depot militarií z vrcholného středověku. Jednalo se o hrot kopí listového tvaru se značkou ve formě paprsků uvnitř kruhu, dále o mohutný trnovitý bodec a záštitný trn tesáku (obr. 1). Vše můžeme datovat do období vrcholného středověku.

Literatura

Neuveдено.

Summary

During the examination of tree uprootings in the forest east of the village of Bernartice (Horní Heřmanice u Bernartic cadastral area, Jeseník District), a hoard of military artefacts from the High Middle Ages was discovered (Fig. 1).

Milan Rychlý

Bílá Lhota (okr. Olomouc)

Řimice; „U Loštické cesty“.

Středověk. Místo sběru. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.7230469N, 16.9788586E

Vlastivědné muzeum v Olomouci získalo v roce 2023 zlomek nákončí opasku, které bylo nalezeno pomocí detektoru kovů na katastrálním území Řimic. Artefakt pochází z trati „U Loštické

cesty“ ležící asi 400 m severozápadně od návsi v Řimicích a zároveň jižně od areálu bývalého zemědělského družstva. Zdejší terén je tvořen nevysokým návrším o nadmořské výšce 257 m a lokalitu podél západního a severního okraje obtéká bezejmenná vodoteč. Nalezené nákončí bylo vyrobeno ze slitiny barevných kovů, ale nedochovalo se v úplnosti. Přesto lze předpokládat, že původně mělo protáhlý lichoběžníkovitý tvar a z jedné strany bylo ukončené tzv. rybím ocasem s vývalkem na středním konci. Na svrchní straně se nachází rytá výzdoba, spodní strana je plochá. Maximální měřitelné rozměry činí: délka 33 mm, šířka dosahuje 12–22 mm, tloušťka je 1–2 mm (obr. 2). Podle dosavadní literatury se u nás tento typ opaskových nákončí vyskytuje zejména v průběhu 14. století (srov. Musil 2016, 6–7, obr. 2, 4; 2020, 166–168, obr. 91–92).

Poloha „U Loštické cesty“ je zapsána ve Státním archeologickém seznamu ČR pod číslem 14-43-25/5 s tím, že se v této trati rozkládá sídliště z období vrcholného středověku. Dosud získané spektrum nálezů reprezentuje keramika, hrot šípů a kování (Faltýnek, Hlubek 2020, 44). Obrátíme-li pozornost k písemným pramenům, Řimice jsou poprvé nepřímou uvedenou roku 1281, kdy je zmiňován jistý Oneš z Řimic. Ve 14. století byl v Řimicích výslovně uveden dvůr a rovněž i tvrz (např. Pinkava 1903, 259–260; Faltýnek, Hlubek 2021, 29–31, 42–43). Cílem dalších výzkumů by měla být bližší interpretace středověkého areálu v trati „U Loštické cesty“.

Literatura

Faltýnek, K., Hlubek, L. 2021: Archeologické lokality a nálezy na území spádové obce Bílá Lhota. In: *Zajímavosti Litovelska. Sborník Muzejní společnosti Litovelska 2015–2020*. Litovel: Muzejní společnost Litovelska, z.s., 27–48.

Musil, J. 2016: Zajímavé středověké nákončí opasku ze Zaječic. *Chrudimské vlastivědné listy* 25(2), 6–9.

Musil, J. 2020: Středověká nákončí s geometrickou rytou výzdobou ve východočeské oblasti. In: I. Hlobil, M. Dospěl (eds.): *Uprostřed Koruny české*. Prostějov: Oberon, 165–172.

Pinkava, V. 1903: *Litovelský okres*. Místopis Moravy 5. Vlastivěda moravská 2. Brno: Musejní spolek.

Obr. 1. Bernartice. Vrcholně středověký depot militarií – hrot kopí, bodec, záštitný trn tesáku. Foto M. Rychlý.

Fig. 1. Bernartice. High medieval hoard – spearhead, spike and dussack guard. Photo by M. Rychlý.

Obr. 2. Bílá Lhota. Fragment opaskového nákončí. Foto L. Hlubek.

Fig. 2. Bílá Lhota. Fragment of a belt fitting. Photo by L. Hlubek

Summary

In 2023, the Regional Museum in Olomouc acquired a fragment of a belt fitting made of non-ferrous metal alloy (Fig. 2), which was found in ‘U Loštické cesty’ field (Řimice cadastral area, Olomouc District). The primary occurrence of these fittings is mainly associated with the 14th century.

Lukáš Hlubek

Blatec (okr. Olomouc)

Kocanda; „Za Nádražím“, parc. č. 442/10, 442/12, 442/45, 442/46, 442/50, 442/51, 442/54, 442/55.

Středověk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Archeologické centrum Olomouc, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.526698541N, 17.250599461E; 49.52667336N, 17.250424073E; 49.526285012N, 17.248033651E; 49.526219583N, 17.24799707E; 49.526222555N, 17.248561812E; 49.526075855N, 17.248568516E; 49.526221263N, 17.250497601E; 49.526365283N, 17.250463679E

Záchranný archeologický výzkum na lokalitě Blatec – „Za Nádražím“ probíhal v několika etapách v období mezi únorem a listopadem roku 2023. Výzkum byl vyvolán investorským záměrem výstavby 12 rodinných domů a paralelní příjezdové komunikace v rámci projektu „Bydlení Blatec“. Prozkoumána byla část bohatě polykulturní lokality čítající 52 objektů, s doklady osídlení ze starší a střední doby bronzové, doby římské a středověku.

Z plochy na parcelách 442/54 a 442/55 pochází část půdorysu nadzemní konstrukce, složená ze čtyř nebo snad šesti objektů (jamky, žlábek). Půdorys stavby má tvar obdélníku s rozměry 4,5 × 2,3 m a orientací SZ–JV nebo 11,3 × 4,5 m s orientací SV–JZ. Jamky mají kruhový až oválný půdorys a datují je drobné zlomky středověké keramiky.

Několik ojedinělých středověkých střepů bylo nalezeno i na okolních parcelách, ale v jejich případě jde zřejmě o obvyklý odpadní materiál z ornice.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

In 2023, several minor rescue excavations were conducted in connection with the construction of family houses in the cadastral area of Blatec (Olomouc District). In addition to evidence of multi-period prehistoric occupation, traces of an above-ground medieval structure of unknown purpose were discovered.

Marek Kalábek, Vít Záhorák, Radek Johančík

Bochoř (okr. Přerov)

„Díly u Přerova“.

Raný středověk, novověk. Sídliště, komunikace. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Archeologické centrum Olomouc, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.4320703N, 17.4379875E; 49.4304094N, 17.4390392E; 49.4304094N, 17.4388567E; 49.4321436N, 17.4377408E

Záchranný archeologický výzkum byl zapříčiněn výstavbou dálnice D1 v úseku Říkovice–Přerov, kde v průběhu skrývky ornice v km 80.200–80.450 byly rozpoznány zahloubené objekty. V průběhu měsíců dubna a května roku 2023 bylo prozkoumáno 17 sídlištních objektů a jeden liniový objekt. Předběžná data zkoumaných objektů je stanovena na základě keramických zlomků ze zásypu některých objektů a spadá do období raného středověku. Liniový objekt, zkoumaný pomocí řezů, měl orientaci SV–JZ a představuje relikv zániklé novověké cesty.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

During the rescue excavation in ‘Díly u Přerova’ field (Bochoř cadastral area, Přerov District), 17 early medieval settlement pits and one linear feature – the remnants of a former modern-period road – were investigated.

Jakub Vrána

Bouzov (k. ú. Podolí u Bouzova, okr. Olomouc)

„Paseky“.

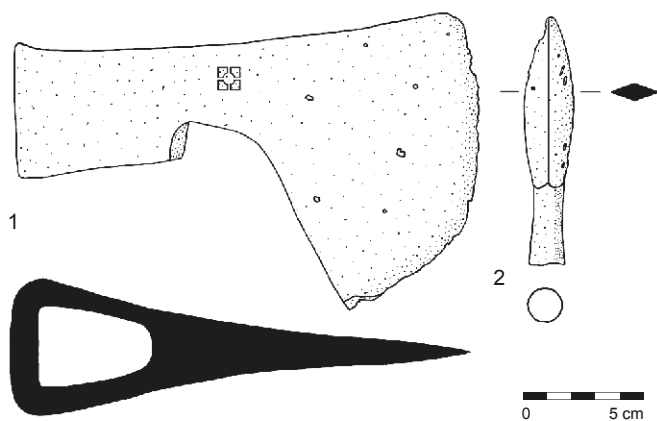
Vrcholný středověk – novověk. Místo sběru. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.7189997N, 16.9020211E (sekera), 49.7201789N, 16.8994361E (hrot)

V roce 2020 byly na katastru obce Bouzov získány dva artefakty náležející do středověku až raného novověku (obr. 3). Oba předměty pocházejí ze zalesněného terénu při severním úpatí kopce s nadmořskou výškou 358 m. Jedná se o malé údolí, jímž protéká bezejmenná vodoteč a následně se zprava vlevo do řeky Třebůvky.

Prvým vyzvednutým artefaktem je poměrně robustní hrot šípu opatřený tulejkou a listovitým hrotem rombického průřezu (obr. 3: 2). Jeho délka činí 104 mm a hmotnost 46 g. Dle typologie R. Krajíce jej můžeme přiřadit ke skupině hrotů B IIa (Krajíc 2003, 186–187, obr. 150), které lze obecně klást do 14.–15. století. Avšak s ohledem na nálezové okolnosti lze připustit, že může náležet i do raného novověku, kdy se kuše stále používaly k lovu.

Železná sekera byla nalezena výše proti proudu potoka. Jedná se o masivní exemplář s vějířovitě rozšířeným ostřím a krátkou tulejkou. Na ploše sekery se nachází špatně čitelná kovářská značka čtvercového tvaru s vetknutým kruhem (obr. 3: 1). Dle členění M. Gloseka (1996, 40–43) tato sekera náleží k typu IX. To je jeden z nejrozšířenějších typů seker, který se objevuje ve středověku a přetrvává do raného novověku (srov. Musil 2020, 132–133, zde i další literatura). Interpretace obou artefaktů je s přihlédnutím k nálezovým okolnostem poměrně složitá – může jít o předměty ztracené při lovu, resp. při těžbě dřeva.

Obr. 3. Bouzov. Železná sekera a hrot šípu. Kresba L. Hlubek.

Fig. 3. Bouzov. Iron axe and arrowhead. Drawing by L. Hlubek.

Literatura

Głosek, M. 1996: *Późnośredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich*. Warszawa, Łódź: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.

Krajc, R. 2003: *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I*. Praha, Sezimovo Ústí, Tábor: Archeologický ústav AV ČR Praha.

Musil, J. 2020: Soubor středověkých seker ze sbírek Regionálního muzea v Chrudimi. *Archeologie východních Čech* 19, 117–147.

Summary

In 2023, the Regional Museum in Olomouc acquired an iron axe and an arrowhead from Bouzov (Podolí u Bouzova cadastral area, Olomouc District), which can be dated from the medieval to the early modern period (Fig. 3).

Lukáš Hlubek, Karel Faltýnek

Brno (k. ú. Dolní Heršpice, okr. Brno-město) „Pod Větrolamem“, „Na Široké“, parc. č. 406/18, 406/82.

Středověk, novověk, 2. světová válka. Areál zemědělské výroby, polní opevnění. Náhodný zásah/nález. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1587269N, 16.6152669E; 49.1592742N, 16.6152025E

Během stavební akce související s rozšiřováním dálnice D1 Brno centrum – Brno jih, v úseku katastru brněnské části Dolní Heršpice, byl proveden záchraný výzkum v tratích „Pod Větrolamem“ a „Na Široké“. Severně dálnice byl odkryt rozměrný objekt (zemnice?) s pozůstatky sloupové konstrukce a velkou kotlovitou prohlubní ve dně (K 1564) a pecí (K 1565). Ze západní a východní strany byl objekt oklopen zvláštními mělkými žlabovitými objekty (K 1561, K 1562). Z jeho zásypu pochází keramika datovaná rámcově do 8.–9. století.

Vrcholné středověké a raně novověké situace se vázaly na oblast halštatského pohřebiště v severním předpolí dálnice, kde se jednalo nejspíše o nepatrné vykradačské zásahy, směřované shora do prostorů minimálně dvou hrobů (kostrového H 865 a jednoho menšího žárového; Kos 2024). Jižně od dálnice byla zachycena ve svahu směrem k ul. Havránkově koncentrace několika kotlovitých jam, které by mohly mít vztah k zemědělské / zahradní činnosti v 17.–18. století.

Do doby osvobozovacích bojů Brna v roce 1945 náležely dvě linie pěchotních okopů (obr. 4), zaplněné poválečným odpadem, které byly zachyceny hlavně jižně od dálnice, sledující vrstevnici při hraně sprašové terasy směrem od severu k jihu.

Literatura

Kos, P. 2024: Brno (k. ú. Dolní Heršpice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 65(1), 222–223.

Obr. 4. Brno – Dolní Heršpice. Výzkum pěchotního okopu jednotlivými řezy. Foto P. Kos.

Fig. 4. Brno – Dolní Heršpice. Cross-sections of military trenches. Photo by P. Kos.

Summary

During construction work related to the expansion of the D1 motorway along the route from Brno Centre to Brno South, a rescue excavation was conducted in ‘Pod Větrolamem’ and ‘Na Široké’ fields (Dolní Heršpice cadastral area, Brno-City District). North of the motorway, a settlement feature was uncovered, along with several smaller ones containing pottery from the 8th–9th centuries. High medieval and early modern contexts evidence the looting of Hallstatt graves through shafts. The excavation south of the motorway revealed garden activity dated to the 17th–18th centuries. Two lines of military trenches identified at the site were associated with the liberation battles of 1945 (Fig. 4).

Petr Kos

Brno (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)

Ul. Bohunická, parc. č. 1514/15.

2. světová válka. Zákop. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -599562, -1164056

V souvislosti s výstavbou nové haly na ulici Bohunická v Brně – Horních Heršpicích proběhl v srpnu 2023 záchraný archeologický výzkum, který odkryl část německého střeleckého zákopu z období druhé světové války. Dokumentovaná délka zákopu činí přibližně 6 m, hloubka 1,5 m. Na dně byla zjištěna

tenká vrstva pochozího horizontu, nasvědčující částečnému využití zákopu, který byl součástí německého opevnění v okolí Ústředního hřbitova, a většího systému zákopů, označeného jako „Festung Brünn“, který se táhl od Nového Lískovce přes Bohunice, Horní Heršpice, Komárov, Černovice, Židenice až po Vinohrady.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

In 2023, a rescue archaeological excavation was carried out in Bohunická Street (Horní Heršpice cadastral area, Brno-City District), revealing a section of a German slit trench from the end of the Second World War.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Husovice, okr. Brno-město)

Tomkovo náměstí, ul. Kaloudova, parc. č. 2593/12.

Vrcholný středověk – novověk. Komunikace, vesnice/městečko. Náhodný zásah/nález. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2139819N, 16.6365986E; 49.2141186N, 16.6374783E

Během stavebních úprav při akci „Husovice – VMO Tomkovo náměstí, Rokytova“ v roce 2023 byla učiněna nová zjištění, která doplnila výsledky výzkumů z let 2021–2022 (Přichystal, Vachútová 2023, 15).

Na profilech nově budované kanalizace P 28 – P 29 v prostoru Tomkova náměstí (jihovýchodně od domu č. p. 5) byl zachycen požárem zaniklý suterén vrcholně středověkého domu K 547. Objekt ležel poměrně hluboko pod dnešním povrchem, pod raně novověkými silničními konstrukcemi. Na ulici Kaloudova (západně od domu č. p. 6) byla dokumentována kanálová štola zaniklého domu (č. p. 14) z 19. století.

Literatura

Přichystal, M., Vachútová, D. 2023: *Výroční zpráva 2022*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

During construction work at Tomkovo Square and Rokytova Street (Husovice cadastral area, Brno-City District) in 2023, several new discoveries were made, building upon previous findings from 2021–2022. In the profiles of the newly constructed sewer system at Tomkovo Square, a fire-damaged cellar of a high medieval house was recorded. In Kaloudova Street, a 19th-century house's sewer tunnel was documented after being disturbed by the construction work.

Petr Kos, Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Královo Pole, okr. Brno-město)

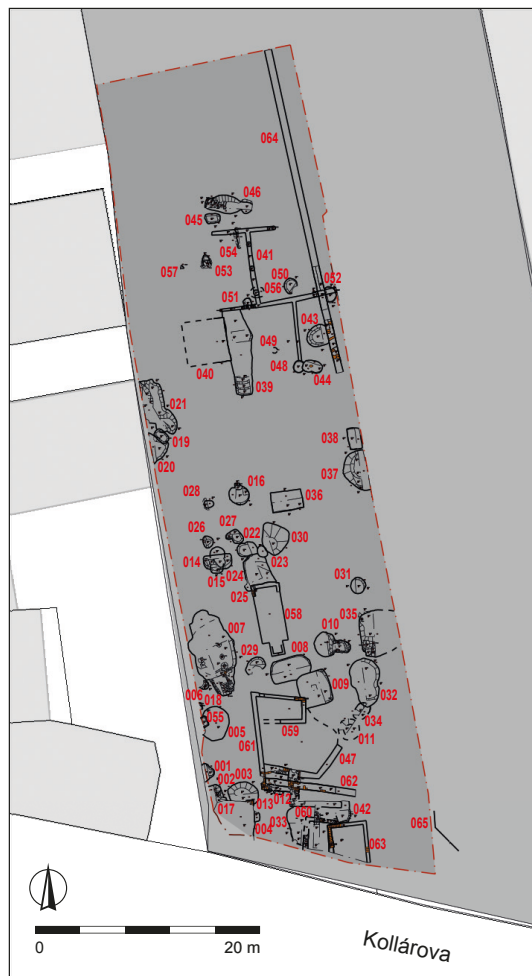
Ul. Kollárova č. p. 2, parc. č. 592/1.

Novověk. Vesnice/městečko. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2261750N, 16.5946961E

V roce 2023 bylo ukončeno zpracování výsledků záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti se stavbou „Rezidence Starý pivovar“, Brno, Kollárova 2 (obr. 5–7). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A43/2022), terénní část výzkumu se uskutečnila v červnu 2022.

Dotčený pozemek byl součástí vsi Královo Pole, která vznikla ve 13. století na západním okraji údolní nivy Ponávky podél staré královské cesty, která vedla z Brna do Řečkovic a dále na Letovice a Svitavy (k dějinám Králova Pole např. Řepa a kol. 2004; Řepa 2017; Kuča 2000, 404–422; ke středověku stručně také Procházka et al. 2013, 585–586). Výzkum neprokázal (spíše vyloučil) zástavbu příslušného pozemku v období středověku. Pouze některé z keramických zlomků je možné datovat do závěru 15. století. Lze prohlásit, že zkoumané objekty jsou výsledkem využívání parcely v období novověku až 20. století. Archeologický projev příslušné usedlosti byl reprezentován takřka výhradně zahlobněnými situacemi.

Obr. 5. Brno, ulice Kollárova. Vyznačen rozsah staveniště (světle šedá) a plocha výzkumu (tmavě šedá), kde zemní práce stavby dosahovaly větší hloubky. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 5. Brno, Kollárova Street. The light grey marks the extent of the construction site; the dark grey shows the excavation area where construction work reached greater depths. Author Archaia Brno.

Obr. 6. Brno, ulice Kollárova. Jižní část zkoumané plochy. Pohled od severu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 6. Brno, Kollárova Street. Southern part of the excavation area. View from the north. Photo by Archaia Brno.

V čele parcely při dnešní Kollárově ulici byly dokumentovány reliktů někdejšího domu. V jeho stavebním vývoji lze vylétnit čtyři základní fáze. První můžeme datovat do období 2. poloviny 16. století a 17. století, poslední spadá do 20. století. Předpokládáme, že dům byl okapově orientován podél uliční linie; jeho přesný půdorys neznáme. V mladším období (je možné, že až po roce 1805) získal dům hákovou dispozici s dvorním křídlem podél západní hranice parcely – tak ho zobrazuje plán z roku 1826 (MZA). Zřejmě po celou dobu existence byl dům opakovaně vybaven suterénní partií.

Na plánu z roku 1826 je dvůr usedlosti ze severní (zadní) strany vymezen další budovou, zřejmě stodolou. Její archeologický odraz nebyl zachycen. Pravděpodobně objekt stodoly byl naopak dokumentován v zadní třetině zkoumané plochy. Stávala zde někdy ve 2. polovině 17. století – 18. století. Zástavbu usedlosti kromě vlastního domu a stodoly tvořily také další stavby. V archeologickém projevu je můžeme detekovat na základě přítomnosti sklípků, pro jejichž fungování bylo nutné propojení (minimálně „překrytí“) s nadzemní stavbou. Sklípky se na parcele objevují takřka po celou dobu osídlení až do 19. století. Doplnily je další podzemní úložné prostory – lochy, které však již nutně nemusely vyžadovat přítomnost sounáležitých staveb náročnější podoby; mohlo dostačovat překrytí vlastního vstupu.

K výbavě usedlosti náleželo hnojiště. Takto byly interpretovány dvě časově následné situace. Plnily funkci v éře 19.–20. století. Jeden objekt, zkoumaný však jen v segmentu, měl charakter umožňující srovnání s „klasickými“ obilnicemi typickými pro pravěké a středověké období. Materiál získaný z výplně lze datovat do 18.–19. století, objekt však může být teoreticky starší (novověký).

Dalším fenoménem je výskyt zahlobených pecí (čtyři objekty). Soustředí se výhradně v zadní třetině zkoumané plochy (45–50 m za domem). Keramickým materiálem můžeme datovat pouze dvě z nich, a to do období 2. poloviny 17. století až 19. století. Pece zřejmě neexistovaly současně, ale byly v daném místě budovány opakovaně. Nepodařilo se zjistit, jaký provoz přesně zajišťovaly, můžeme je zařadit jen do obecné kategorie potravinářských pecí.

Po zániku jedné z pecí do ní byly uloženy ostatky zvířete (kozy či ovce). Další zvířecí ostatky (většího savce – koně či skotu) byly zakopány ve střední partii zkoumané plochy při západní hranici. Velké množství zvířecích kostí včetně kostry, pravděpodobně psa, bylo získáno také ze zásypů jednoho ze sklípků. Jde o projevy běžné praxe pohřbívání zvířat na pozemcích zemědělských usedlostí.

S výstavbou objektů zděné zástavby souvisejí dvě zachycené jámy na hašení vápna. Účel většiny dalších jam zůstal neobjasněn. Některé snad mohly sloužit jako hliníky (Kolařík, Zůbek 2023).

Literatura

Kolařík, V., Zůbek, A. 2023: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Rezidence Starý pivovar, Brno, Kollárova 2.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A43/2022. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Kuča, K. 2000: *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.* Praha, Brno: Baset.

MZA: *Moravský zemský archiv.* D9 Indikační skici, sign. 1113. Brno-Královo Pole. Neudorf.

Procházka, R., Kolařík, V., Zůbek, A. 2013: *Předměstí.* In: L. Jan (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město.* Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 568–600.

Řepa, M. 2017: *Královo Pole.* In: L. Fasora, V. Štěpánek (red.): *Dějiny Brna 6. Předměstské obce.* Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 701–721.

Řepa, M. a kol. 2004: *Dějiny Králova Pole.* Brno: Úřad městské části Brno-Královo Pole.

Obr. 7. Brno, ulice Kollárova. Sondáž jednoho ze sklípků (pohled od západu), který zanikl nejdříve po roce 1805. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 7. Brno, Kollárova Street. Excavation of one of the cellars (view from the west), which ceased to exist no earlier than after 1805. Photo by Archaia Brno.

Summary

The archaeological excavation, conducted by Archaia Brno in connection with the construction of the ‘Starý pivovar Residence’ at 2 Kollárova Street (Královo Pole cadastral area, Brno-City District), yielded evidence of a farmstead dating from the second half of the 17th century to the 20th century (Fig. 5–7).

Václav Kolařík, Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město)

Ul. Houbařská, parc. č. 5108/1, 5133, 5134.

Středohradištní období (RS3), mladohradištní období (RS4), vrcholný středověk – novověk. Sídliště, cesta. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -591710, -1159444

V roce 2023 pokračoval záchranný archeologický výzkum při výstavbě rodinných domů na ulici Houbařská v Brně-Líšni, který byl započat již v roce 2020. Výzkum byl rozdělen na několik etap v závislosti na průběhu zemních prací – v dubnu byla vyhloubena základová jáma pro několik rodinných domů ve střední části staveniště, v létě byly hloubeny inženýrské sítě v ulici Střelnice, v průběhu podzimu a zimy byly vykopány základové pasy pro zbylé rodinné domy a obvodový plot ve východní části plochy při ulici Střelnice.

V průběhu zemních prací se kromě nálezů laténského stáří (Zubalík 2024) podařilo odhalit také středověké situace. Zjištěné raně středověké nálezy se koncentrovaly především ve východní části plochy, výjimkou byl pouze relikt dna jedné pece, která se nacházela u východního okraje střední části plochy. Pec o průměru cca 1 m měla dno vyložené akumulací kameny (obr. 8). Druhá pec, nejistého stáří, byla odkryta ve výkopu základového pasu pro rodinný dům. Mezi ostatními objekty jsou zastoupeny především zásobní jámy. Většinu objektů je možno datovat do středohradištního období, jedna jáma by mohla být mladohradištní. Tyto situace doplňují objekty (zásobní jámy, a především objekt kovárny), které byly v průběhu této stavby zaznamenány v letech 2020 a 2021 (Zubalík 2021; 2022).

Ve střední části plochy byl dokumentován protáhlý objekt, který by snad mohl být pozůstatkem středověkého či novověkého úvozu.

Obr. 8. Brno-Líšeň, ulice Houbařská. Dno středohradištní pece s akumulací kameny. Foto J. Zubalík.

Fig. 8. Brno-Líšeň, Houbařská Street. Bottom of a Middle Hillfort kiln with stones. Photo by J. Zubalík.

Literatura

Zubalík, J. 2021: Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město).

Přehled výzkumů 62(2), 192–192.

Zubalík, J. 2022: Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město).

Přehled výzkumů 63(2), 129.

Zubalík, J. 2024: Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město).

Přehled výzkumů 65(1), 223.

Summary

In 2023, a rescue archaeological excavation continued in Houbařská Street (Líšeň cadastral area, Brno-City District), uncovering part of a Middle to Late Hillfort settlement, as well as a section of a medieval or modern-period hollow way (Fig. 8).

Jiří Zubalík

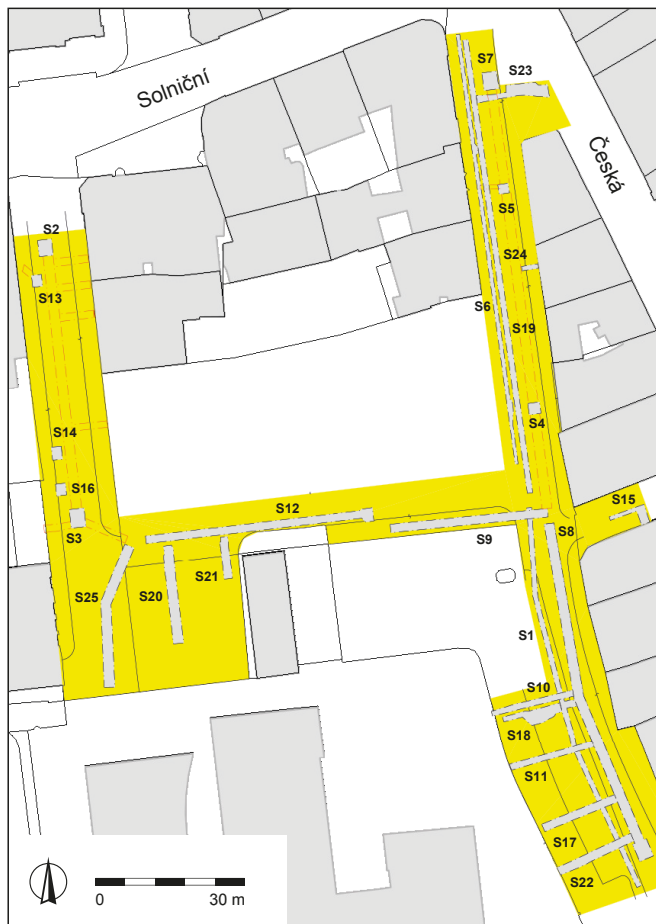
Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Besední, Česká, Skrytá, Veselá, parc. č. 575/1, 592, 593/1, 593/2, 610.

Středověk, novověk. Město. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno, z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1955625N, 16.6059544E

V roce 2023 bylo ukončeno zpracování výsledků záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti se stavbou „Brno, Besední, Veselá II – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú.

Obr. 9. Brno, ulice Besední a Veselá. Žlutě je vyznačena plocha staveniště, šedě dokumentované sondy. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 9. Brno, Besední and Veselá streets. The construction site is marked in yellow, with the excavated trenches highlighted in grey. Author Archaia Brno.

Obr. 10. Brno, ulice Besední a Veselá. Sonda S9. Relikty středověké zástavby. Pohled od západu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 10. Brno, Besední and Veselá streets. Trench S9. Remains of medieval structures. View from the west. Photo by Archaia Brno.

Obr. 11. Brno, ulice Besední a Veselá. Sonda S12. Relikty tzv. Staroměstských kasáren. Pohled od západu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 11. Brno, Besední and Veselá streets. Trench S12. Remains of the Staroměstská kasárna (Old Town Barracks). Photo by Archaia Brno.

(akce č. A75/2021), terénní část výzkumu se uskutečnila v období 25. 10. 2021 až 7. 9. 2022. Stavební práce spojené s rekonstrukcí kanalizace a vodovodu se dotkly poměrně rozsáhlého prostoru v severozápadním koutě historického jádra, rekonstruovány byly úseky na ulici Besední a v severní části ulice Veselá (obr. 9).

Archeologický výzkum ověřil podmínky ve skladbě geologického podloží od jeho svrchní partie, tvořené holocenním půdním horizontem – ornici, po úroveň, kterou zastupoval terciérní jíla – tégl. Této problematice se však výzkum věnoval spíše okrajově. Systematicky byly sledovány pouze úrovně povrchu podloží za účelem rekonstrukce původního georeliéfu předmětného území v době založení města ve 13. století. V prostoru ulice Besední a jižní partie dotčené části ulice Veselá překrýval sprašové podloží sediment, který odpovídá půdnímu horizontu, má však odlišný charakter a parametry. Jeho výrazná mocnost by mohla svědčit o tom, že jde o výplň terénní deprese v povrchu sprašového podloží. Stejný sediment byl přítomen také v západní partii staveniště Janáčkova kulturního centra mezi ulicemi Besední a Veselá a v prostoru křižovatky ulic Besední a Solniční a Komenského náměstí.

Zásadní byl přínos archeologického výzkumu pro poznání historie daného území od počátků města do současnosti. Ve středověku se velká část sledovaného prostoru stala součástí vnitřního města, které bylo vymezeno pásem opevnění. Jeho dva základní prvky tvořila hradba a hradební příkop. Jejich relikty byly zachyceny během výzkumu. Na základě dokumentované situace

lze prohlásit, že příkop byl v počátečním období nezděný, minimálně nebylo realizováno vyzdění kontreskarpny. Její konstrukce je mladší, ale spadá ještě do středověké éry. Při hloubení příkopu byla zemina vršena po obou jeho stranách. Na budoucím parkánu vytvořila násep (val), svažovaný směrem k městu, na jehož úpatí pak byla vybudována hradební zeď. Při vnější straně se hmota vytěženého materiálu podílela na zvětšení hloubky příkopu (obr. 10–12).

Podél vnitřního líce hradby probíhala okružní komunikace. Mezi ní a Zadní Veselou ulicí pak byla rozměřena jednotlivá městiště. Jejich nejstarší zástavba byla dřevohliněná. Výzkum prokázal, že ještě (asi poměrně brzy) ve středověku ji doplňovala a postupně nahrazovala zděná architektura. Možná již na sklonku středověké éry a v novověku docházelo k přestavbám domů. Další velké úpravy lze přisoudit 19. století. Podstatným zásahem do urbanismu bylo v 18. století vybudování tzv. Staroměstských a posléze Novoměstských kasáren. V závěru 19. století dochází k asanaci historické zástavby, která je završena ve 40. letech 20. století, kdy byly domy vážně poškozeny při leteckém bombardování na konci druhé světové války. Historická uliční síť v této oblasti a velké části zástavby definitivně zanikly v poválečných letech (Kuča 2000, 72, 127; Müller et al. 2005, 93).

Předmětný výzkum určitým způsobem završil výsledky starších a také současně s ním probíhajících archeologických akcí. Společné vyhodnocení všech získaných informací a jejich konfrontace s výpovědí archivních pramenů přispěje ke komplexní rekonstrukci historicko-topografického vývoje dotčeného území (Zůbek 2023).

Obr. 12. Brno, ulice Besední. Vyzdění kontreskarpy příkopu v ražbě. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 12. Brno, Besední Street. Masonry of the ditch counterscarp. Photo by Archaia Brno.

Literatura

Kuča, K. 2000: *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.*

Praha, Brno: Baset.

Müller, Z., Flodrová, M., Budík, M., Schildberger, V. 2005: *Bomby nad Brnem.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.

Zůbek, A. 2023: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Besední, Veselá II – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400089 [cit. 2024-10-12]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400089>.

Summary

The archaeological excavation conducted by Archaia Brno in Besední, Česká, Skrytá, and Veselá streets (Město Brno cadastral area, Brno-City District) was part of the ‘Brno, Besední, Veselá II – Reconstruction of Sewage and Water Supply’ project (Fig. 9). This excavation has greatly enhanced our understanding of the area’s history from its early development to the present day. In the medieval period, much of the studied area became part of the inner town, enclosed by a fortification comprising a defensive wall and a ditch. Relics of these structures were uncovered during the fieldwork. A road ran along the inner side of the wall, with individual town plots laid out between this road and Zadní Veselá Street. The earliest buildings in this area were constructed of wood and clay. The excavation revealed that, as early as the medieval period, these were supplemented and eventually replaced by masonry structures (Fig. 10–12).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Lazaretní č. p. 2, parc. č. 1155/1.

Středověk, novověk. Klášter. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2031228N, 16.6304231E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „VN Brno rekonstrukce inženýrských sítí podzemních na Rajském dvoře“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A63/2023), terénní část výzkumu se uskutečnila v září až prosinci 2023 (obr. 13).

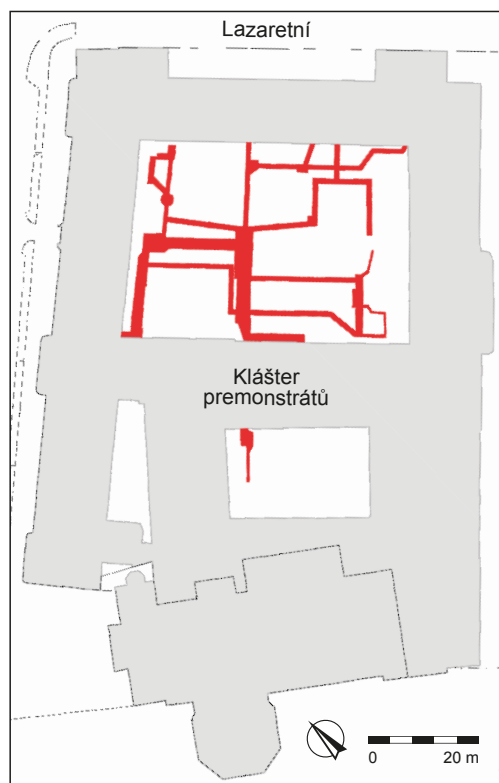
Dnešní Vojenská nemocnice se nachází v objektech někdejšího premonstrátského kláštera. Ten byl založen na počátku 13. století a zrušen v roce 1784 (ke klášteru např. Hurt 1969; Čihálík et al. 2004; Foltýn a kol. 2005, 233–239; Merta 2013).

Archeologický výzkum přinesl důležité poznatky o stavu archeologických terénů a charakteru přítomných objektů souvisejících s vývojem klášterního areálu. Bylo možné identifikovat povrch terénu, na němž začal být počátkem 13. století budován premonstrátský klášter. Odpovídá niveletám, které byly jako stavební úroveň kláštera určeny ve třech sondách při kostele Nanebevzetí Panny Marie v průběhu výzkumu v roce 2003 (Merta 2013, 111). Stejnou úroveň bylo možné označit také na drobném profilu dokumentovaném v roce 2020 ve výkopu kanalizace asi 10 m od průčelí kostela (Zůbek 2021). V dotčeném prostoru klášterního nádvoří se nachází v hloubce 2,4 m. Během středověku došlo k navýšení terénu přibližně o 0,9 m, v novověku o dalších 0,7 m a závěrečné zvýšení o 0,8 m spadá do 19.–20. století.

V období středověku a raného novověku byl prostor součástí hospodářského zázemí kláštera. Ze středověku se podařilo identifikovat reliкty blíže neurčené stavby dřevohlinité konstrukce a patrně segment zahloubeného výrobního objektu využívajícího ve výrobním procesu oheň (pec?). Z raného novověku pocházela poměrně rozsáhlá zděná stavba. Pravděpodobně ji lze ztotožnit s jednou z budov, která je zachycena na obraze H. B. Beyera a H. J. Zeisera z poloviny 17. století (uložen v Muzeu města Brna, inv. č. 2284). Dokumentovány byly ještě reliкty dalších tří zděných objektů, které však nebyly blíže určeny. Nároží zachycené v jihozápadní části nádvoří mohlo svým charakterem odpovídat ještě středověku, dataci by však musela ověřit náležitě provedená exkavace. Zřejmě při novověké opravě severního křídla konventu zanikly další dvě konstrukce, jež mohly náležet jednomu objektu, který byl přistavěn k obvodové stěně původní budovy. Jejich charakter byl novověký.

V novověku se stal prostor nádvořím nově budované prelatury. V centrální části byl dokumentován blíže neurčený objekt, pravděpodobně by mohlo jít o vodní prvek – cisternu. V daných místech je na kresbě F. B. Wernera z roku 1752 (uložena v archivu Národního památkového ústavu v Praze) zachycen drobný nadzemní objekt. S opravami klášterních budov a novostavbami souvisejí tři zachycené jámy na hašení vápna, dokumentováno bylo několik dalších jam neznámé funkce.

Výkop v severním rohu rajského dvora zjistil přítomnost blíže neurčeného středověkého zdiva, pravděpodobně jej lze spojit s objektem studniční kaple. Předpokládáme-li, že byla napojena na severní křídlo ambitu, potom dokumentované středověké souvrství souvisí s jejím interiérem. Druhou nejstarší uloženinou je možné považovat za jeho prvotní dláždění. K vybavení interiéru by náležel blíže neurčený objekt reprezentovaný segmentem zdiva, snad by mohlo jít o příslušnou studnu. Po destrukci kaple byl terén navýšen o 0,9 m a došlo k přestavbě konventu (Zůbek 2024).

Obr. 13. Brno, ulice Lazaretní. Červeně vyznačeny sledované výkopy. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 13. Brno, Lazaretní Street. Excavated trenches are marked in red. Author Archaia Brno.

Literatura

- Čihálik, M., Staňková, E., Zdražilová, B. 2004: *Standardní stavebně – historický průzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně – Zábřdovicích*. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Hurt, R. 1969: *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřdovicích. Vlastivědný věstník moravský XXI(1), Příloha 1.*
- Merta, D. 2013: *Bývalý premonstrátský klášter v Brně-Zábřdovicích (poznámky ke středověkým stavebním dějinám)*. *Forum Urbes Mediæ Aevi VII(1–2)*, 108–117.
- Zůbek, A. 2021: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Lazaretní – oprava kanalizace“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A31/2020. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Zůbek, A. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „VN Brno rekonstrukce inženýrských sítí podzemních na Rajském dvoře“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400282 [cit. 2024-10-12]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400282>.

Summary

The archaeological excavation conducted by Archaia Brno in connection with the ‘VN Brno Reconstruction of Underground Utility Networks in the Rajský dvůr’ project in Lazaretní Street (Město Brno cadastral area, Brno-City District) (Fig. 13) provided valuable insights into the archaeological contexts and the features associated with the development of the Premonstratensian monastery, founded in the early 13th century and dissolved in 1784.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Novobranská, parc. č. 234/1, 234/2, 230/2.

Středověk, novověk. Město. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1929367N, 16.6128519E

V roce 2023 bylo ukončeno zpracování výsledků záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti s „Dostavbou proluky na Novobranské ulici v Brně, parc. č. 234/1, 234/2 a 230/2“ (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A80/2022), terénní část výzkumu se uskutečnila v období od 12. 9. do 8. 12. 2022 (obr. 14).

Archeologický výzkum přispěl svými výsledky do mozaiky poznání historicko-topografického vývoje předmětného území, postupně skládané z dílků představujících poznatky jednotlivých archeologických akcí konfrontovaných pro mladší období s výpovědí archivních pramenů. Potvrdil přítomnost objektů pravěkého osídlení a podílel se tak na prostorovém a časovém vymezení příslušného sídlištního areálu. Nejstarší středověké situace jsou datovány do 1. třetiny 13. století, následovala výstavba hradební zdi, která jasně vymezila rozsah vlastního města (obr. 15). Výzkum jednoznačně prokázal, že do jeho intravilánu nebyly začleněny některé partie staršího osídlení. Pro další období přinesl výzkum důležité informace k charakteru archeologických situací v prostoru, který bezprostředně přiléhal k vnitřnímu líci hradby, a umožňuje tak rekonstrukci jeho vývoje (obr. 16). V nejstarším období sloužil jako obslužná okružní komunikace, výrazným fenoménem mladšího období jsou jámy

Obr. 14. Brno, ulice Novobranská. Zeleně jsou vyznačeny zkoumané sondy; červeně sondy z roku 2021 (akce č. A64/2021). Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 14. Brno, Novobranská Street. The green areas mark the excavated trenches; the red areas show the trenches from 2021 (fieldwork event No. A64/2021). Author Archaia Brno.

Obr. 15. Brno, ulice Novobranská. Letecké foto, na němž je patrný průběh hradební zdi. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 15. Brno, Novobranská Street. Aerial photo showing the course of the defensive wall. Photo by Archaia Brno.

sloužící k uložení zvířecích ostatků a kostí, v závěrečné éře byl prostor vyplněn domovní zástavbou, která zanikla před polovinou 20. století (Zůbek 2023).

Literatura

Zůbek, A. 2023: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Dostavba proluky na Novobranské ulici v Brně, parc. č. 234/1, 234/2 a 230/2“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A80/2022. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

The archaeological excavation was conducted by Archaia Brno as part of the project ‘Development of the Vacant Lot in Novobranská Street in Brno, Plots No. 234/1, 234/2 and 230/2’ (Město Brno cadastral area, Brno-City District) (Fig. 14). The earliest medieval contexts date back to the early 13th century, followed by the construction of a fortification marking the town’s boundaries (Fig. 15). The excavation revealed that some parts of the original settlement were excluded from the inner town. The

fieldwork provided crucial insights into the later archaeological contexts of the area adjacent to the inner face of the defensive wall, facilitating the reconstruction of its historical development (Fig. 16).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Petrov č. p. 7, parc. č. 316, 337/1, 338.

Středověk, novověk. Město. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno, z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1907575N, 16.6071442E

V roce 2023 bylo ukončeno zpracování výsledků záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti se stavbou „Stavební úpravy objektu Petrov 270/7, Brno“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A39/2022; AMČR), terénní část výzkumu se uskutečnila v roce 2022.

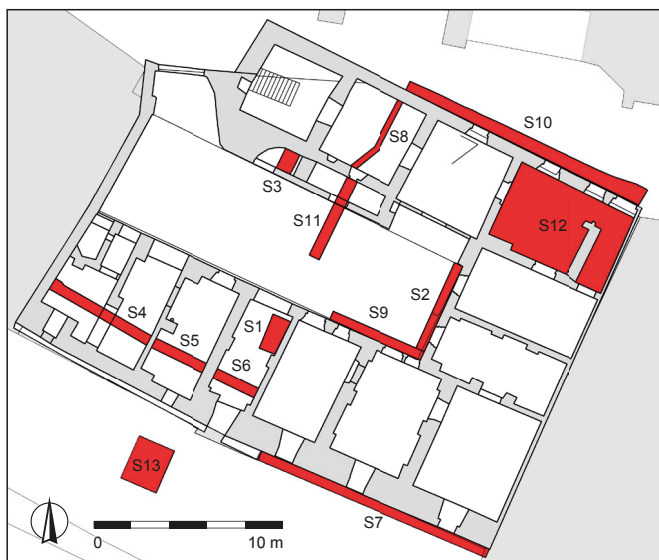
Nejstarší středověké situace můžeme datovat na sklonky 12. a počátek 13. století (sídlíštní vrstvy). Následující situace spojujeme se zástavbou, která zde vznikla ve 13. století a tvořila předchůdce stávajícího domu, jehož nejstarší konstrukce náleží ještě do období středověku (obr. 17–19). Nejstarší stavby měly dřevohliněnou konstrukci. Ve stavebním vývoji nezděné zástavby je možné rozlišit tři základní fáze. První dvě podlely požáru, třetí zřejmě zanikla (byla přebudována) účelově.

Výzkum ověřil skutečnost, že v prostoru při severním průčelí domu docházelo k pohřbívání (obr. 20). Je možné, že místo bylo k tomuto účelu využito opakovaně, minimálně ve dvou základních fázích. Šlo o část hřbitova při farním kostele sv. Petra a Pavla. Exhumovány byly kosterní ostatky šesti *in situ* uložených jedinců. Přesné datování těchto hrobů je problematické. Předpokládáme, že narušily středověké souvrství a pravděpodobně byly uloženy až v době existence zděné fáze středověkého domu. Kloníme se k názoru, že zemřelí zde byli pohřbeni někdy v období pozdního středověku a raného novověku. Hroby postřádaly osobní výbavu, pouze jeden jedinec měl u pravé ruky fragment železného předmětu doplněného dřevem (snad nožik).

Obr. 16. Brno, ulice Novobranská. Vnitřní líc hradby v sondě E. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 16. Brno, Novobranská Street. Inner face of the defensive wall in Trench E. Photo by Archaia Brno.

Obr. 17. Brno, ulice Petrov. Půdorys přízemí domu. Červeně vyznačeny dokumentované sondy. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 17. Brno, Petrov Street. Ground floor plan of the house. Excavated trenches are marked in red. Author Archaia Brno.

Obr. 18. Brno, ulice Petrov. Segment otopného zařízení v úrovni podlahy dřevohliněného domu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 18. Brno, Petrov Street. Part of a heating device at the floor level of a wood-and-clay house. Photo by Archaia Brno.

Obr. 19. Brno, ulice Petrov. Středověké konstrukce dvorního křídla domu při městské hradbě (vlevo). Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 19. Brno, Petrov Street. Medieval structures of the house wing adjacent to the fortification (left). Photo by Archaia Brno.

Obr. 20. Brno, ulice Petrov. Jeden z pohřbů. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 20. Brno, Petrov Street. One of the burials. Photo by Archaia Brno.

Literatura

AMČR: Záznam 202202737 [cit. 2024-09-30]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202202737>.

Summary

The archaeological excavation was carried out by Archaia Brno as part of the construction project ‘Building Development at Petrov 270/7, Brno’ (Město Brno cadastral area, Brno-City District). The earliest medieval contexts uncovered at the site (settlement layers) date to the late 12th and early 13th centuries. In the 13th century, wood-and-clay structures were established here, preceding the current building, which has its oldest construction phase dating to the medieval period (Fig. 17–19). Additionally, six individuals were exhumed from the adjacent cemetery, likely from the late medieval and early modern periods (Fig. 20).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Solniční č. p. 15, parc. č. 596/2.

Středověk, novověk. Město. Jiná evidence. Záchraný výzkum.

Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1963883N, 16.6048978E

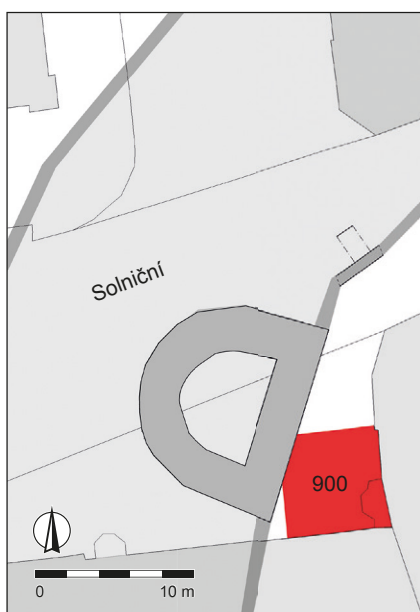
Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Rekonstrukce hotelu Slavia – základ pro patky jeřábu“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A69/2023), terénní část výzkumu se uskutečnila v září a říjnu 2023 (Zůbek 2023).

Stavební jáma byla situována v těsném sousedství zachovaných reliktních středověké bašty, tzv. Weissner Pulwer Thurm (Bílá prachová věž). Ta byla v 15. století vsazena do parkánové hradby v severozápadním ohybu hradebního pásu. Měla půlválcový tvar. Ikonografickým materiálem je zachycena od poloviny 17. století až do 1. poloviny 19. století (Kolařík 2007, 121–123). Interiér bašty byl dokumentován v roce 2002 v rámci projektu Sanace brněnského podzemí (Merta, Zůbek 2003). V roce 2020 a 2021 byl sledován základ severní části, narušený raženým výkopem kanalizace (Zůbek 2022a). V roce 2022 byl dokumentován průřez do jižního nároží (Zůbek 2022b).

Vyzdění východní stěny bašty včetně náběhu nadzemního zdíva se podařilo částečně odhalit při západní hraně stavební jámy. Přílehlající souvrství reprezentovalo nárůst terénu v prostoru parkánu během středověku a novověku (obr. 21).

Literatura

- Kolařík, V. 2007:** *Opevnění města Brna do konce třicetileté války na základě archeologických výzkumů*. Rkp. diplomové práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/qphwf/>.
- Merta, D., Zůbek, A. 2003:** *Sanace brněnského podzemí blok 44b*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX200401851 [cit. 2024-09-24]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-200401851>.
- Zůbek, A. 2022a:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Solniční I, Česká II, Opletalova – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202200314 [cit. 2024-09-24]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202200314>.
- Zůbek, A. 2022b:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Brno, Solniční 15 – podzemní chodba*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400109 [cit. 2024-09-24]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400109>.
- Zůbek, A. 2023:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Rekonstrukce hotelu Slavia – základ pro patky jeřábu*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400297 [cit. 2024-09-24]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400297>.

Obr. 21. Brno, ulice Solniční. Šedě vyznačen průběh městského příkopu a půdorys bašty; červeně sledovaný výkop. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 21. Brno, Solniční Street. The course of the ditch and the floor plan of the bastion are marked in grey; the excavated trench is highlighted in red. Author Archaia Brno.

Summary

The archaeological excavation conducted by Archaia Brno in Solniční Street (Město Brno cadastral area, Brno-City District) as part of the 'Reconstruction of Hotel Slavia – Crane Foundations' project yielded the masonry of the eastern wall of the bastion, including a section of the above-ground structure (known as the Weisser Pulwer Thurm). The adjacent layers represent the made ground from the Zwinger area, accumulated during the medieval and modern periods (Fig. 21).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Řečkovice, okr. Brno-město) Palackého náměstí č. p. 2050/9a, parc. č. 2385/1.

Industriální období. Pivovar. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: bez nálezu.

Lokalizace: WGS-84: 49.2516803N, 16.5811558E

V roce 2023 došlo k rekonstrukci areálu „Amfiteátr – Bývalý pivovar Řečkovice“, nacházejícího se na Palackého náměstí v Brně-Řečkovicích. V průběhu výkopových prací byla na nádvoří v blízkosti budovy starého pivovaru odkryta studna, kterou bylo vzhledem k nálezovým okolnostem (nález byl učiněn na dně nestabilního výkopu) možno dokumentovat pouze v omezené míře, přesto bylo možno rozeznat dvě vývojové fáze. Ve starší fázi se jednalo o kamennou studnu, vystavěnou z vápence a metabazitu; v mladší fázi byla studna zakryta kupolí vyzděnou z cihel spojených bílošedou vápnito-píscitou maltou a pískem. K této fázi patří také železné potrubí procházející skrz kupoli. Průměr studny přesáhl 2 m.

Studna zřejmě souvisí s provozem pivovaru, který založili jezuité, jimž Řečkovice připadly v roce 1630. V polovině 18. století měl pivovar výstav 1660 sudů ročně. Fungoval do roku 1892, kdy jej majitel velkostatku Anton Oskar Schindler prodal akciové společnosti Moravia, která pivovar zavřela a nechala v provozu pouze sladovnu. Studnu tak lze snad datovat do 18. či 19. století, cihlová kupole byla vystavěna nejdříve v 19. století, přičemž nelze vyloučit, že souvisí až s prodejem pivovaru a změnou jeho provozu ve sladovnu (Řepa 2017, 827–828, 835–836; Zubalík 2023).

Literatura

- Řepa, M. 2017:** Řečkovice. In: L. Fasora, V. Štěpánek (eds.): *Dějiny Brna 6. Předměstské obce*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 825–840.
- Zubalík, J. 2023:** *Řečkovice, Amfiteátr – Areál bývalého pivovaru, Brno-Řečkovice*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400084 [cit. 2024-10-28]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400084>.

Summary

In 2023, a rescue archaeological excavation was conducted at Palackého Square (Řečkovice cadastral area, Brno-City District), in the area of the former brewery. It uncovered a stone well with a brick dome, dating to the 18th or 19th century, which was used during the brewery's operation.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)**Fakultní nemocnice u sv. Anny, parc. č. 1757/1, 1761.**

Novověk. Klášter, předměstí, kanál/náhon. Skupina/sítě sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

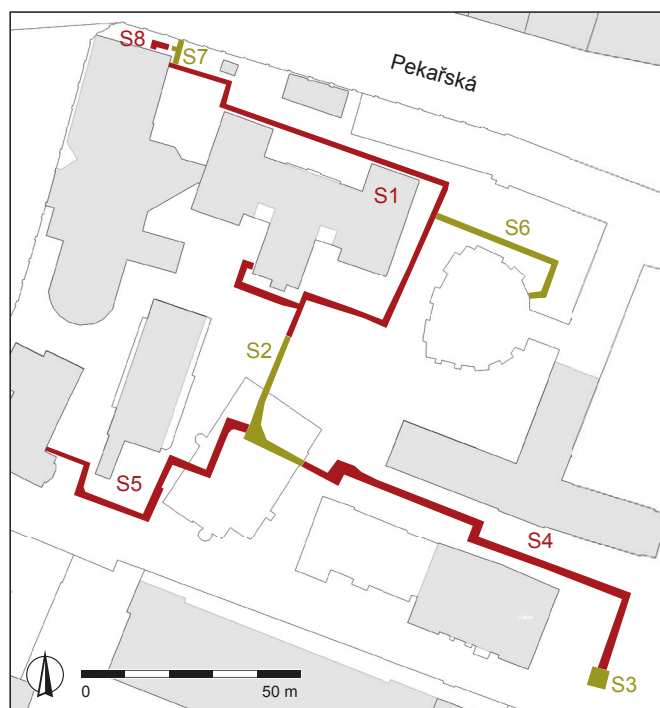
Lokalizace: WGS-84: 49.1915394N, 16.5970708E

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce SCZT pára × HV – areálové rozvody FNUSA, I. etapa“. Proveden byl ústavem Archaia Brno z. ú pro Teplárny Brno, a. s. Terénní část probíhala od dubna do října 2023 (AMČR). Archeologické práce postupovaly v součinnosti se stavbou. Trasa výkopů byla pro potřeby záchranného archeologického výzkumu rozdělena na jednotlivé sondy (S1–S8; obr. 22). Nadmořská výška současného povrchu se pohybovala v rozmezí 203,00–204,32 m. Maximální hloubka liniových výkopů byla 2,8 m.

Geologického podloží nebylo výkopy dosaženo. Na základě starších výzkumů víme, že podloží je tvořeno vrstvami náplav, které vznikly akumulací činností řeky Svratky, resp. jejího bočního ramene, které bylo později upraveno na mlýnský náhon. Souvrství náplav bylo zachyceno výzkumem A020/2011 při výstavbě pracoviště chladu u budovy M v úrovni 200,1 m n. m., tedy asi 3,7 m pod dnešním povrchem (Černá, Zúbek 2012).

Prostorově výzkum zasáhl dvě historicky zajímavá území – areál johanitské komendy se špitálem sv. Ducha a areál kláštera dominikánek, který se po zrušení v roce 1782 postupně přeměnil na nemocnici. Oba tyto areály z jihu obtékal Svratecký náhon. Jižně náhonu se nacházela předměstská zástavba lemující ulici Měšťanskou. Po roce 1898, kdy byl pro nemocnici přikoupen areál johanitské komendy a špitálu a později i parcely při ulici Měšťanská, se celý prostor stal součástí dnešní nemocnice.

K otázkám spojeným s raně středověkou a předlokační brněnskou aglomerací (11. století – 1. polovina 13. století) výzkum nepřinesl a ani nemohl přinést nové informace. Ze stejného

Obr. 22. Brno, Fakultní nemocnice u sv. Anny (akce A018/2023). Umístění dokumentovaných sond. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 22. Brno, St Anne's University Hospital (fieldwork event A018/2023). Location of the excavated trenches. Author Archaia Brno.

Obr. 23. Brno, Fakultní nemocnice u sv. Anny. Dokumentace vyzdění jižního břehu Svrateckého náhonu v sondě S2. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 23. Brno, St Anne's University Hospital. The masonry wall at the southern bank of the Svratka mill race in Trench S2. Photo by Archaia Brno.

důvodu nebyly zachyceny ani vrcholně a pozdně středověké archeologické situace, neboť toto osídlení se nachází níže, než byla niveleta stavby. Četné výrobní aktivity z 1. poloviny 13. století doložily předchozí výzkumy (Černá, Zúbek 2012; Zúbek 2013).

Kvůli výraznému navyšování terénu ve zkoumaném prostoru, snad především v důsledku činnosti Svrateckého náhonu, zachytil současný výzkum pouze situace spojitelné s novověkými a novodobými aktivitami.

S areálem johanitské komendy a špitálu souvisí situace zjištěné v sondách S1, S7 a snad také v sondě S8. K nejstarším náleží komunikační úroveň v podobě štětových úprav povrchu, které se nacházely cca 2 m pod dnešním povrchem (cca 201,60 m n. m.). Nepočtené nálezy z nich získané je datují nejdříve do období pozdního 16. století, spíše lze počítat s obdobím po třicetileté válce. Následně byl prostor navyšován vrstvami novověkých navážek. Většina dokumentovaných zdí souvisí se zástavbou, která zde stávala až do počátku 20. století, přičemž částečně se jednalo o zdiva nadzemní. Vedle kanalizačního systému byla dokumentována i zdiva ohradní, která do počátku 20. století oddělovala prostor nemocnice (původně kláštera dominikánek) a areál komendy.

V prostoru bývalého kláštera dominikánek, později nemocnice (sondy S3, S4 a S6) byla zachycena zdiva, která lze dát do spojitosti s areálem před jeho přestavbou v letech 1865–1868. S touto přestavbou lze s jistotou spojit zdiva obloukovitého traktu za kapli sv. Anny, který byl zbořen v letech 1934–1935.

Dokumentovány byly dva horizonty výstavby kanalizačního systému – starší kanály jsou patrné na plánu z roku 1822, mladší lze pravděpodobně spojit s výše zmíněnou přestavbou v 60. letech 19. století. Fungování kanalizace muselo být ukončeno nejpozději kolem roku 1896, kdy byla tato část náhonu zasypana. Lze však předpokládat, že tento kanalizační systém přestal fungovat již o něco dříve – v roce 1886, kdy byla nemocnice

Obr. 24. Brno, Fakultní nemocnice u sv. Anny. Vyzdění severního břehu Svrateckého náhonu v sondě S4. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 24. Brno, St Anne's University Hospital. The masonry wall at the northern bank of the Svratka mill race in Trench S4. Photo by Archaia Brno.

připojena na městskou kanalizační síť na ulici Silniční (dnešní Hybešovu; Černoušková, Hodeček 1994, 25–26).

Z jihu byly oba tyto areály obtékány Svrateckým náhonem. Sondy S2 a S4 zachytily vyzdění jeho břehů (obr. 23, 24). Charakter dokumentovaných zdí se výrazně odlišoval a lze předpokládat, že patří k časově odlišným fázím výstavby. Náhon měl být zasypan v roce 1896, kdy došlo k napřímení a zkanalizování úseku, který tvořil meandr při ulici Pekařské. Právě tímto meandrem procházela ulice Měšťanská, která byla po obou stranách lemována předměstskou zástavbou a již od středověku byla součástí starobrněnské osady. Relikty této zástavby, postupně bourané od konce 19. století za účelem rozšíření areálu nemocnice, dokumentovaly sondy S2 a S5.

Přestože se výzkumem nepodařilo přinést nové poznatky k nejstarším (středověkým) dějinám prostoru johanitské komendy a kláštera dominikánek, je zjištění, že se tyto situace mohou nacházet ve větší hloubce, než bylo dosaženo výkopy stavby, velmi důležitou informací pro případné budoucí stavební záměry. Zároveň přináší určitou naději, že by v budoucnu mohla archeologie ještě odhalit zajímavé a důležité poznatky k podobě a vývoji daného prostoru ve středověku.

Literatura

AMČR: Záznam M-202301498 [cit. 2024-09-21]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202301498>.

Černá, L., Zůbek, A. 2012: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Pracoviště chladu MR, budova M – zdroj chladu“ parc. č. 1757/1. (Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně – Pekařská 53)*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX201401560 [cit. cit. 2024-09-21]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-201401560>.

Černoušková, D., Hodeček, D. 1994: *Nemocnice u sv. Anny. Pekařská ul., Brno*. Stavebněhistorický průzkum. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Zůbek, A. 2013: *Pyrotechnologická zařízení z 1. poloviny 13. století v areálu komendy johanitského řádu na Starém Brně*. *Archeologia technica* 24, 17–25.

Summary

A rescue archaeological excavation was conducted at the St Anne's University Hospital (Staré Brno cadastral area, Brno-City District) as part of the 'Reconstruction of SCZT Steam × HV – Campus Utilities FNUSA, Stage I' project (Fig. 22). The excavation focused on two historically significant complexes – the Knights Hospitaller Commandery with the Holy Spirit Hospital and the Dominican Sisters Convent, which, after its dissolution in 1782, was gradually transformed into a hospital. The excavation yielded only modern-period remains of the masonry of both areas, the sewer system that directed water to the Svratka mill race, as well as a wall separating the two complexes. Both areas were bordered to the south by the Svratka mill race, with its reinforced banks documented at two locations (Fig. 23, 24). The most recent remains of the suburban area along Měšťanská Street, located south of the mill race, were also documented. After 1898, when the area of the Knights Hospitaller Commandery, with the plots in Měšťanská Street, were acquired for hospital expansion, the entire area became part of the contemporary hospital complex.

Lenka Sedláčková

.....
Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Mendlovo náměstí, Fakultní nemocnice u sv. Anny,

parc. č. 953/1, 954/14, 954/16, 954/9, 944, 1729, 1730, 1731/1, 1760, 1757/1.

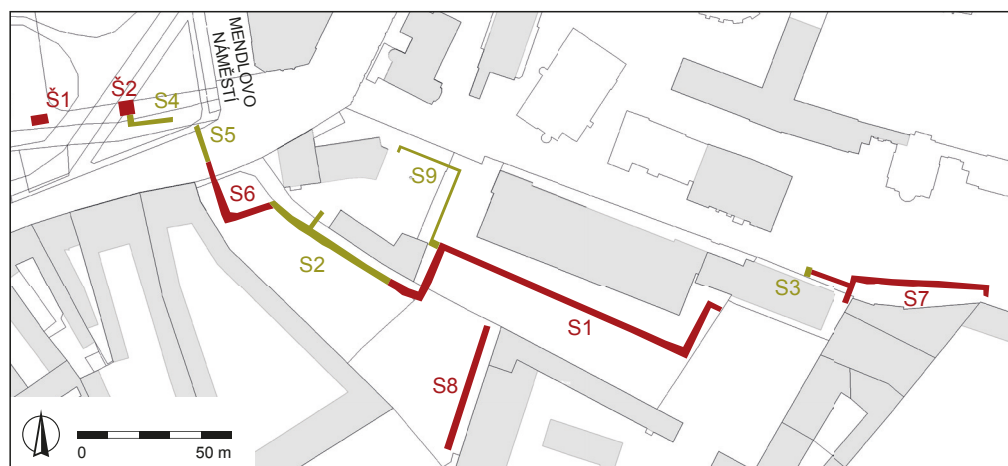
Pozdní středověk, novověk. Předměstí, kanál/náhon, rybářské sádky, hrnčířské pracoviště. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: S1: 49.1901150N, 16.5967061E

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce SCZT pára × HV – oblast Mendlova nám., FNUSA I“. Jeho terénní část probíhala v součinnosti se stavbou od dubna do října (AMČR). Trasa výkopů byla pro potřeby záchranného archeologického výzkumu rozdělena na jednotlivé sondy (S1–S9, šachty Š1 a Š2; obr. 25). Nadmořská výška současného povrchu se pohybovala v rozmezí 202–203,2 m. Maximální hloubka liniových výkopů byla 2,5 m, šachty Š1 a Š2 dosáhly hloubky 4 m.

Vzhledem k historii místa a charakteru terénních zásahů se výzkum zaměřil na několik základních otázek: 1) geomorfologická situace terénu – úroveň náplav od současného terénu a jejich stáří; 2) existence, rozsah dochování a stáří archeologických situací ve zkoumaném prostoru ve vztahu k raně středověké aglomeraci 11.–12. století, stejně jako k historicky známé starobrněnské osadě; 3) upřesnění podoby a průběhu Svrateckého náhonu. Další řešené otázky vyplynuly ze zjištění během archeologického výzkumu.

Geologické podloží je ve zkoumaném prostoru tvořeno říčními a nivními sedimenty řeky Svratky a jejího bočního ramene, které bylo nejdříve v 1. polovině 14. století upraveno na náhon. Náplavové sedimenty se ve zkoumaném prostoru ovšem opakovaně ukládaly ještě v pozdním středověku a pravděpodobně

Obr. 25. Brno, Mendlovo náměstí, Fakultní nemocnice u sv. Anny. Umístění dokumentovaných sond a šachet. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 25. Brno, Mendel Square, St Anne's University Hospital. Location of excavated trenches and shafts. Author Archaia Brno.

i v novověku, jak doložily situace zachycené v sondách S1, S2 a S6 a v šachtách Š1 a Š2. Časové zařazení tohoto typu sedimentů je však značně problematické. Ukládání povodňových sedimentů ještě v období novověku bezpochyby souvisí s častou povodňovou činností. Bezprostřední ohrožení záplavami představoval nejen zde protékající Svratecký náhon, ale také samotná řeka Svratka, jejíž koryto nebylo do 20. století výrazně regulováno. Pravdě, stejně jako raně a vrcholně středověké osídlení nebylo zjištěno. S ohledem na historii daného prostoru a výsledky archeologických výzkumů v nejbližším okolí však nelze vyloučit, že se toto starší osídlení nachází ve větších hloubkách, než bylo dosaženo realizovanými výkopy (zvl. prostor sond S1, S2, S6, S8 a S9).

Nejstarší zjištěné osídlení můžeme vztáhnout nejdříve k období pozdního středověku, spíše raného novověku. V sondě S6 bylo zachyceno kontinuální osídlení od pokročilého 15. století až do 20. století, kdy byl zde původně stojící dům č. 21 poničen při náletu amerického letectva 20. listopadu 1944 a později zbourán. Na základě nálezů výrobního odpadu lze dovozovat, že na zmíněné parcele, nebo v jejím blízkém okolí, byla v novověku, pravděpodobně v 18. století, provozována hrnčířská výroba.

Hospodářské zázemí sousedního domu (později dům č. 19) v raně novověkém až novověkém období dokumentovala sonda S2. Reprezentováno bylo několika odpadními jámami a drobným pyrotechnologickým zařízením. I zde pokračovalo osídlení až do 20. století, kdy byla zástavba zplanýrována a v rámci územního plánu na výstavbu komunikace spojující Mendlovo náměstí a ulici Václavská ponechána proluka.

Zjištěné osídlení můžeme spojit se zástavbou a jejím hospodářským zázemím, které bylo součástí starobrněnské osady. Ta se nejpozději od 13. století rozvíjela na pravé straně komunikace vedoucí podél jižního břehu pozdějšího Svrateckého náhonu k dnešní ulici Pekařské.

Za specifický fenomén zkoumaného prostoru lze považovat Svratecký náhon, který byl zachycen v šachtě Š2 a v sondách S5 a S7. V šachtě Š2 bylo ve směru západ-východ dokumentováno koryto náhonu, resp. jeho severní břeh, který byl snad lokálně upraven/zpevněn kůly. Na jejich výrobu bylo použito vrbové dřevo, které se bohužel nepodařilo dendrochronologicky datovat. Náplavové vrstvy uložené na výplni koryta naznačují, že severní břeh vodoteče se musel v blíže neurčené době (pozdní středověk až raný novověk?) posunout více k jihu – nevíme, zda záměrnou činností člověka, nebo přirozenými přírodními procesy.

Mladší, pravděpodobně novověká úprava jižního břehu náhonu byla zjištěna v sondě S5. V areálu nemocnice bylo v sondě S7 dokumentováno vyzdění severního břehu náhonu v délce téměř 13 m (obr. 26). V obou případech bylo zdivo dochováno již 0,5 m pod současným povrchem.

S náhonem úzce souvisí dvě dřevěné sádky situované na severním břehu náhonu (šachta Š1; obr. 27). Přestože nebyly sádky zachyceny v celém rozsahu, lze předpokládat jejich přímé napojení na koryto náhonu, které probíhalo jižně od šachty Š1. Sádky pravděpodobně sloužily k uchovávání živých ryb, vyloučit nelze ani jejich částečné využití k uchovávání potravin, neboť průtočná voda zajišťovala oproti okolí mnohem nižší teploty. Četná data získaná ze dřev použitých v konstrukci starší sádky její výstavbu řadí nejdříve do 2. poloviny 19. století, přičemž na přelomu 19. a 20. století, popř. na počátku 20. století byla přestavěna. Mladší sádka mohla být postavena až po roce 1933/1934. Sádky zanikly nejpozději v 60. letech 20. století v souvislosti s úpravami dnešního Mendlova náměstí. S politováním lze konstatovat, že konstrukce sádek zde mohly být zachovány, neboť pozdější změnou projektu byl průraz mezi Š1 a Š2 veden v úrovni nad těmito konstrukcemi.

Obr. 26. Brno, Mendlovo náměstí, Fakultní nemocnice u sv. Anny. Vyzdění severního břehu Svrateckého náhonu v areálu Fakultní nemocnice u sv. Anny (sonda S7). Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 26. Brno, Mendel Square, St Anne's University Hospital. The masonry wall at the northern bank of the Svratka mill race in Trench S7. Photo by Archaia Brno.

Obr. 27. Brno, Mendlovo náměstí, Fakultní nemocnice u sv. Anny. Výzkum rybářských sádek na severním břehu Svrateckého náhonu (šachta Š1). Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 27. Brno, Mendel Square, St Anne's University Hospital. Excavation of the fish tanks at the northern bank of the Svatka mill race in Shaft Š1. Photo by Archaia Brno.

Nejmladší zjištěné situace souvisely s terénními úpravami po demolicí novověké zástavby a s úpravami při výstavbě nemocničních budov.

Literatura

AMČR: Záznam M-202301497 [cit. 2024-10-04]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202301497>.

Summary

The excavation at Mendel Square, St Anne's University Hospital (Staré Brno cadastral area, Brno-City District), confirmed that the subsoil here consisted of river and floodplain sediments of the River Svatka, more specifically of its branch, which was adapted into a mill race during the medieval period (Fig. 25). These alluvial layers continued to accumulate in the modern period, undoubtedly due to the frequent flooding caused by these watercourses. No evidence of early or high medieval settlement was found at the site. However, given the area's historical context and the results from nearby archaeological excavations, it is possible that earlier contexts lie deeper than the excavated trenches. The earliest settlement identified during the fieldwork is likely from the late medieval period or, more probably, the early modern period (Trench S2 and S6). This settlement is connected to the town's development and its ancillary zone as part of the old town, which – by no later than the 13th century – expanded on the right side of the road along the southern bank of the future Svatka mill race, leading to what is now Pekařská Street. The excavation also yielded the mill race itself (Shaft Š1), as well as modern reinforcement of its banks (Trench S5 and S7; Fig. 26). The mill race was closely associated with two wooden fish tanks located on its northern bank (Shaft Š1; Fig. 27). Numerous dendrochronological data indicate that the older of the tanks was built in the second half of the 19th century, while the other one was constructed after 1933/1934. The tanks ceased to exist in the 1960s due to redevelopment of Mendel Square.

Lenka Sedláčková

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Mendlovo náměstí, ul. Hlinky, Křížová, Veletržní, parc. č. 762, 808, 809/1, 809/3, 809/4, 809/5, 809/6, 809/8, 811/1, 811/2, 812, 934/1, 944, 945/1, 945/2, 94.

Středověk, novověk. Město, předměstí, kanál/náhon, klášter, lázně. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1895750N, 16.5927133E; 49.1897194N, 16.5941994E; 49.1902156N, 16.5947719E; 49.1907417N, 16.5940606E; 49.1906003N, 16.5924061E; -49.1904661N, 16.5922528E

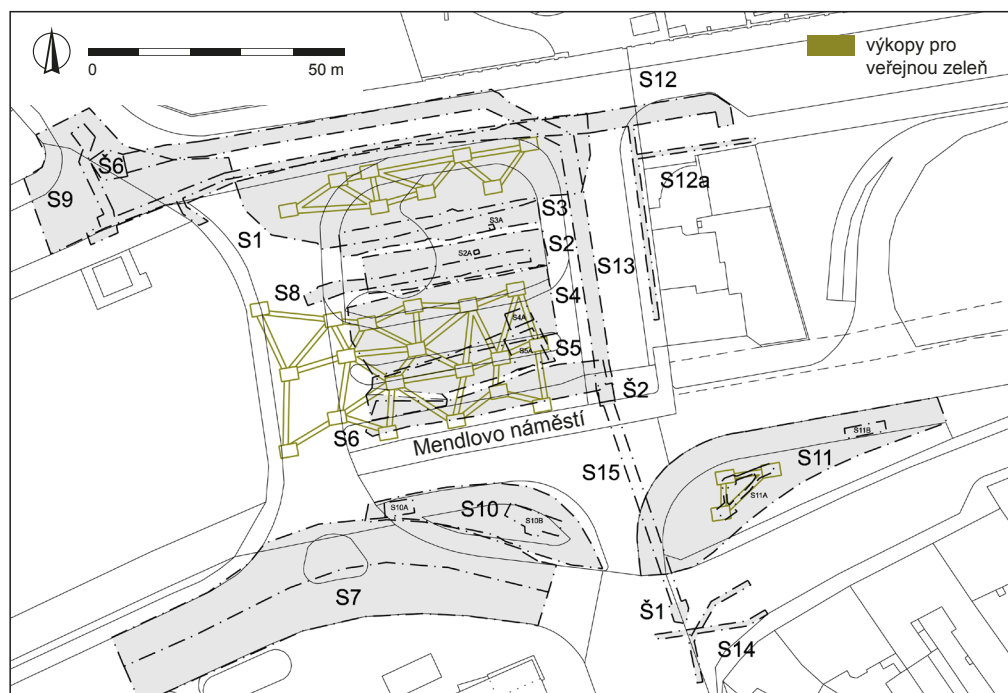
Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Brno, Mendlovo náměstí – kanalizace a vodovod“, která zahrnovala rekonstrukci západní části Mendlova náměstí. Terénní část výzkumu probíhala od listopadu 2021 do února 2023 (Sedláčková 2023). Archeologické práce postupovaly převážně v součinnosti se stavbou. Trasa výkopů byla pro potřeby záchranného archeologického výzkumu rozdělena na jednotlivé sondy (S1–S15) a šachty (Š1, Š2, Š6).

V rámci této akce byla stavbou zasažena relativně velká plocha (cca 12 tisíc m²). V první fázi byly sledovány hloubkové výraznější výkopy inženýrských sítí (kanalizace, vodovod – sondy S8, S12, S13 a šachta Š6), včetně úseku podzemní ražby kanalizace a příslušných startovacích šachet (sonda S15, šachty Š1 a Š2), které dosahovaly hloubky až 6 m od stávajícího povrchu. Druhá fáze zahrnovala postupnou skrývku jednotlivých ploch za účelem úpravy nových povrchů náměstí, která většinou dosahovala hloubky do 1 m (sondy S1–S7, S9–S11). Součástí rekonstrukce bylo také 30 výkopů pro veřejnou zeleň (obr. 28). Nadmořská výška zkoumaného prostoru se pohybuje kolem 204,3–205,5 m v severní části náměstí a 202,6–203,3 m v jižní části náměstí. V obecném pohledu se dnešní Mendlovo náměstí mírně svažuje od severu k jihu, resp. od severozápadu k jihovýchodu.

Dnešní Mendlovo náměstí, a především jeho západní část, kde byl výzkum realizován, se náměstím stala až ve 2. polovině 20. století. Tehdy byly zbourány poslední bloky původně zde stojící zástavby a zcela zasypán byl i Svratecký náhon. Náhon, původně boční rameno řeky Svatky, zde tradičně protékal ve směru od ulice Rybářská k dnešní Fakultní nemocnici u sv. Anny a po staletí byl dominantním prvkem zkoumaného prostoru.

Výzkum potvrdil, že podloží je v tomto prostoru tvořeno vrstvami náplav (zvl. sondy S13, S15). Ty jsou reprezentovány převážně nivními hlínami, které se zde v minulosti akumulovaly v důsledku působení dnešní řeky Svatky a jejích četných bočních ramen. Jejich stáří se nepodařilo určit. Některé z nich zde mohly být ukládány ještě ve středověku a snad i v novověku. To je také důvod, proč nebylo výzkumem zachyceno pravěké osídlení, které známe z nedaleké ulice Výstavní nebo ulice Hlinky, jejichž podloží je však již tvořeno sprašovými hlínami.

Přestože se prostor dnešního Mendlova náměstí nachází v inundaci řeky Svatky, začalo se v jeho širším okolí osídlení rozvíjet již v 9. století. V 11. a 12. století se v nížinné poloze na levém břehu Svatky snad nacházelo i centrum brněnského přemyslovského hradu. Související osídlení bylo opakovaně dokumentováno v rámci menších archeologických akcí, a to jak v blízkosti rotundy ve starobrněnském klášteře, tak zvláště v okolí křížovky ulic Křížová, Václavská a Křídlovická (Kolařík 2006; Kolařík et al. 2014). Přímo v prostoru dnešního Mendlova náměstí však prozatím nebylo jednoznačně doloženo. Ani pojednávány výzkum k otázce podoby a rozsahu osídlení spojitelného s raně středověkou aglomerací 11.–12. století nepřinesl jednoznačné odpovědi. Jediné situace, které naznačují vazbu k tomuto osídlení, byly zachyceny v ražbě kanalizace (sonda S15). Zde byly na

Obr. 28. Brno, Mendlovo náměstí. Plocha zasažená výzkumem s vyznačením jednotlivých sond. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 28. Brno, Mendel Square. Excavation area with the highlighted trenches. Author Archaia Brno.

fluviálních sedimentech dokumentovány vrstvy „zkulturněných“ náplav obsahující zlomky dřev, zvířecí kosti a keramiku. K jejich „zkulturnění“ došlo na základě získaných nálezů někdy v raném středověku (10.–12. století). Je však nutné podotknout, že možnost zachytit takto staré osídlení v rámci realizovaného výzkumu byla omezena jen na výkopy a ražbu kanalizace (S13 a S15).

Zcela zásadním prvkem, který podobu dnešního Mendlova náměstí po staletí utvářel, byl Svratecký náhon (k výzkumu náhonu v dolní části Pekařské ulice v r. 1989 viz Procházka 1990). Výzkumem se na několika místech podařilo zachytit úpravu břehů i vlastní koryto této vodoteče. Dokumentována byla severní a jižní úprava břehu náhonu, která sestávala z masivních dubových fošen tvořících stěnu náhonu, jejichž stabilitu zajišťovaly svislé kůly (obr. 29, 30). Šířka náhonu ve sledovaném místě byla 11 m, dno se nacházelo v úrovni 199,3 m n. m., tedy přibližně 4 až 4,5 m pod dnešním povrchem, aniž bychom byli schopni určit, k jaké časové fázi vodoteče dno patří. Dendrochronologická analýza ukázala, že dřevěné konstrukce břehů můžeme datovat již do 1. poloviny 14. století. Jedná se prozatím o nejstarší doloženou úpravu břehů Svrateckého náhonu. Je pravděpodobné, že právě v tomto období můžeme počítat s počátky Svrateckého náhonu, tedy zregulováním bočního ramene řeky Svratky, byť pravděpodobně jen lokálně. V blíže neurčeném novověkém období byly břehy náhonu upraveny zděnou konstrukcí. Zmenšena byla i jeho šířka, tu se však rekonstruovat nepodařilo. Náhon byl od přelomu 19. a 20. století lokálně zkanalizován a definitivně zaspán v 60. letech 20. století.

Nejstarší úpravu břehů, do té doby pravděpodobně neregulované vodoteče, můžeme spojit s činností kláštera cisterciáků, který byl založen roku 1323. Víceero dendrochronologických dat ze 14. století navozuje myšlenku, že to byly právě cisterciáky, které daný prostor začaly kultivovat.

V této souvislosti lze také předpokládat vznik vodního kanálu odbočujícího ze Svrateckého náhonu do kláštera cisterciáků. Nynějším výzkumem byl zachycen v severozápadním rohu Mendlova náměstí, před dnešní Pivovarskou hospodou Starobrnno (sonda S13). Dokumentována byla nejmladší zkanalizovaná fáze a následně se podařilo vyzvednout i několik dřevěných kůlů, které byly dendrochronologicky opět datovány do 1. poloviny

Obr. 29. Brno, Mendlovo náměstí. Středověká úprava severního břehu Svrateckého náhonu ve výkopu kanalizace. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 29. Brno, Mendel Square. The medieval modifications to the northern bank of the Svratka mill race in the sewer trench. Photo by Archaia Brno.

14. století. Samotné koryto kanálu nebylo jednoznačně zachyceno, říční sedimenty dokumentované v šachtě Š6 by však s tímto vodním prvkem mohly souviset, přičemž prozatím nelze zcela vyloučit, že pro samotný kanál bylo využito nějaké starší říční rameno.

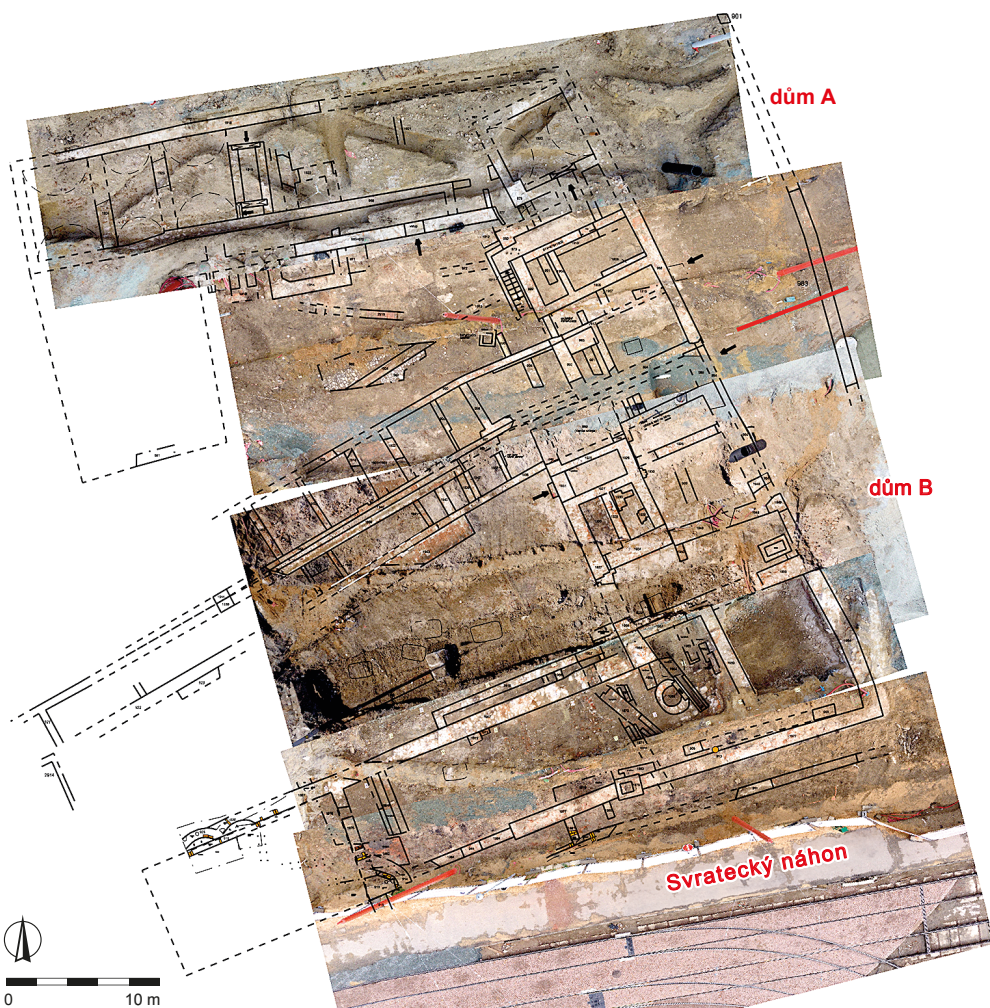
Obr. 30. Brno, Mendlovo náměstí. Středověká úprava jižního břehu Svrateckého náhonu v ražbě kanalizace. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 30. Brno, Mendel Square. The medieval modifications to the southern bank of the Svratka mill race in the sewer trench. Photo by Archaia Brno.

K vývoji a podobě osídlení daného prostoru v období středověku až raného novověku (13. století až 1. polovina 17. století) se podařilo výzkumem získat pouze kusé informace. Území severně od náhonu patřilo klášteru cisterciáček, a ještě veduta z roku 1645 (Bayer, Zeiser 1645) zde nezobrazuje žádnou zástavbu. Velmi fragmentární a nahodilé situace její existenci v pozdním středověku až raném novověku nevylučují, na základě získaných informací se však s jistotou nelze k tomuto tématu vyjádřit. V severní části náměstí byla dokumentována pravděpodobně starší ohradní (?) zeď kláštera. Její stáří se nepodařilo určit, lze uvažovat o pozdně středověké až raně novověké dataci.

S jistotou zde od středověku docházelo k navýšování terénu (navážkové vrstvy, komunikační vrstvy, planýrky?), přičemž v těsné blízkosti náhonu bylo dokumentováno navýšení terénu cca o 2 m, směrem k severu se mocnost těchto vrstev zvyšovala až na 4 m od současného povrchu, což je mimo jiné dáno i morfologií terénu.

Výraznější doklady středověkého osídlení se nepodařilo získat ani z prostoru jižně od náhonu, kde se od 13. století rozkládala větší část zástavby Starého Brna. Ve startovací šachtě Š1, která byla nejjihnější dokumentačním bodem s hloubkou 5 m, byly zachyceny situace, které naznačují, že ještě v období vrcholného středověku byl tento prostor výrazně ovlivňován vodou a nelze vyloučit, že zde bylo dokonce situováno jedno z říčních ramen, byť se mohlo jednat o jednorázovou nebo sezónní záležitost. Vrstvy náplav se zde nacházely cca 2 m pod současným povrchem. Starobrněnská osada se v uvedeném období pravděpodobně nacházela ještě o něco jižněji, ve větší a bezpečnější vzdálenosti od vlastní vodoteče.

Obr. 31. Brno, Mendlovo náměstí. Letecký plán novověké zástavby na severní straně náhonu. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 31. Brno, Mendel Square. Aerial photo of the modern-period buildings on the northern side of the mill race. Author Archaia Brno.

Určité aktivity z 2. poloviny 14. století až 1. poloviny 15. století byly zachyceny jižně od Svrateckého náhonu (sonda S11). Na těchto vrstvách uložené podlahové úrovně by snad mohly dokládat existenci zástavby již v pozdním středověku až raném novověku.

Určitým fenoménem byly pozůstatky novověké zástavby. Tato zástavba byla velmi dobře zachována, většinou v úrovni nadzemních částí, a dokumentovány byly i sklepní prostory (obr. 31, 32).

V prostoru severně od náhonu se nacházely dva domy, z jejichž výstavby a různých přestaveb pocházejí při výzkumu dokumentovaná zdiva. Charakter a možnosti výzkumu však nedovolily rozpoznat jednotlivé vývojové fáze.

Severní nárožní dům (dům A; obr. 31) byl zachycen v sondách S1–S4 a S8, dále ve výkopech pro veřejnou zeleň (sondy VZ 12 a v prostoru mezi VZ 10 a VZ 11). Ve své nejmladší podobě měl dům čtyřkřídlou dispozici a stál na parcele trapezoidního tvaru. Dle historických fotografií se jednalo o jednopatrovou budovu s půdním prostorem. Severní část domu byla podsklepená. Při bagrování zdiv sklepů byl získán středověký židovský náhrobek. Dvorní část byla upravena kamennou dlažbou, zachycena byla i kanalizace vedoucí od východního křídla domu.

Sousední dům při severním břehu náhonu (dům B; obr. 31) byl zachycen v sondách S2, S4–S6 a S8, dále v téměř všech výkopech pro veřejnou zeleň v jižní části náměstí. Ve své nejmladší podobě měl dům trojkřídlou dispozici. Dle historických fotografií se jednalo o jednopatrovou budovu, využívající pravděpodobně i půdní prostor. Vzdálenost mezi domem a vyzděním severního břehu náhonu se pohybovala 1,6–1,9 m. Východní průčelí domu směřovalo do ulice. Dům byl částečně podsklepen. Na situačním plánu Svrateckého náhonu z roku 1841 (AMB) je dům označen jako koželužna (*Leder Fabrik*). S později zde existujícími lázněmi pravděpodobně souvisí i množství zjištěných kanálků a také cisterna/jímka na vodu, stejně jako relikv dřevěného čerpacího (?) zařízení. S výstavbou tohoto domu s jistotou souvisí i šest vápenných jam.

Na severním břehu náhonu, naproti domu B, se nacházel vrchnostenský mlýn. Jeho zdiva byla zachycena ve výkopu vodovodu (sonda S12a; obr. 32: 3).

Na jižním břehu náhonu, naproti mlýnu, stávala starobrněnská radnice (obr. 32: 4). Zachycena byla v sondě S11 a v šachtě Š1. Výzkumem byly zjištěny minimálně dvě její stavební fáze, včetně sklepa. Naproti starobrněnské radnici, mezi náhonem a ulicí Rybářská, stál další blok domů, kde se na konci 18. století nacházela vrchnostenská palírna a „masná lavice“ (Flodrová, Müller 2007, 126–127). Tuto zástavbu se v její nejmladší fázi podařilo zachytit v sondách S7 a S10 (obr. 32: 5).

Starobrněnský mlýn byl zbořen kolem roku 1936 a na jeho místě postaven nájemní dům dle projektu architekta Václava Dvořáka, který zde stojí dodnes. Domy na jižním břehu náhonu u ulice Rybářské byly postupně bourány během 1. poloviny 20. století. Starobrněnská radnice a ostatní domy na severním břehu náhonu byly zbourány v polovině 60. let 20. století v rámci asanace Starého Brna.

Na tomto místě je nutné upozornit, že v místech, kterých se záchraný archeologický výzkum dotknul, se stále nacházejí archeologické situace, a prostor zasažený stavbou tak nelze považovat za „odarcheologizovaný“. V případě jakýchkoliv zemních zásahů, a to již od hloubky cca 0,8 m, je nutná přítomnost archeologa.

Literatura

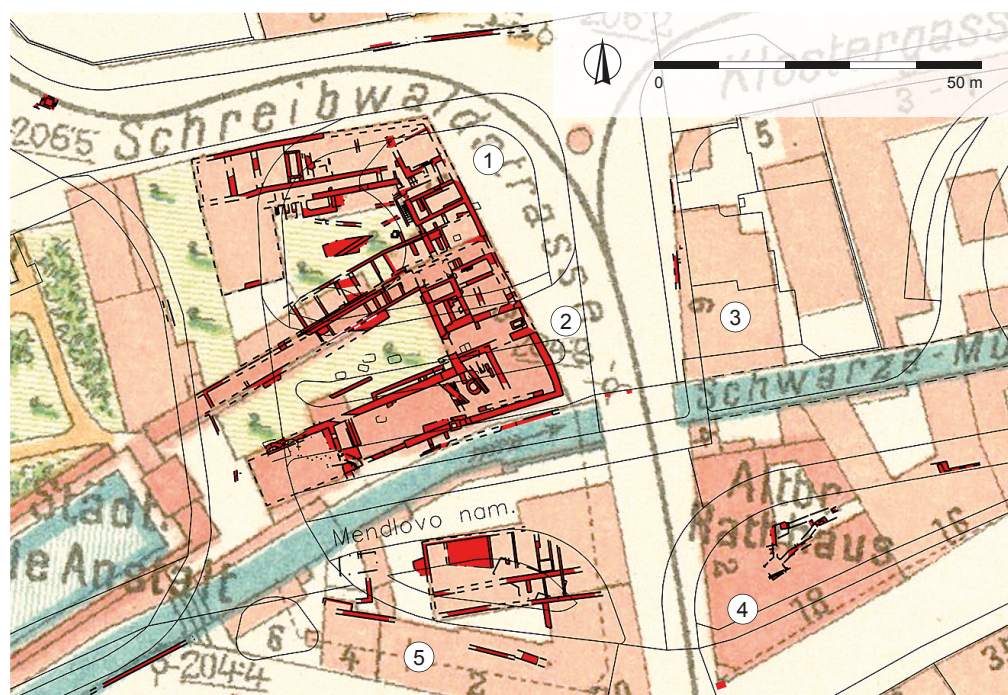
AMB: *Situační plán Svrateckého náhonu z roku 1841*. Archiv města Brna, fond U 9, vodní stavby, sign. L 12. Dat. 29. 11. 1841.

Bayer, H. B., Zeiser, H. J. 1645: *Obležení Brna Švédy 3. května až 20. srpna 1645*. Pohled na Brno z ptačí perspektivy od jihovýchodu. Olej na plátně 1580 × 2450 mm. Uloženo: Muzeum města Brna, inv. č. 2284.

Flodrová, M., Müller, Z. 2007: *Staré Staré Brno. Pohled historika a architekta na vývoj nejstarší části města Brna*. Brno: Expo Data.

Kolařík, V. 2006: *Brno, Mendlovo nám. 2a – Orlovna*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX200702078 [cit. 2024-11-15]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-200702078>.

Kolařík, V., Merta, D., Zúbek, A. 2014: Archeologická topografie levobřeží Svatky v prostoru Starého Brna. *Forum Urbes Mediaevi VIII*(1–2), 112–125.

Obr. 32. Brno, Mendlovo náměstí. Zdiva zachycená výzkumem, promítnutá do mapy z roku 1906 (Vilemwalter_mapy). 1 – Dům A; 2 – dům B; 3 – vrchnostenský mlýn; 4 – starobrněnská radnice; 5 – blok domů mezi náhonem a ulicí Rybářská. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 32. Brno, Mendel Square. Masonry recorded during the excavation, as shown on the 1906 map (Vilemwalter_mapy). 1 – House A; 2 – house B; 3 – manor mill; 4 – Old Brno Town Hall; 5 – block of houses between the mill race and Rybářská Street. Author Archaia Brno.

Procházka, R. 1990: Kovové předměty z výbavy středověkého měšťana z výzkumu v Brně – Pekařské ulici. Předběžná zpráva. *Archaeologia historica* 15, 99–109.

Sedláčková, L. 2023: Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Mendlovo náměstí – kanalizace a vodovod“. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A083/2021. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Vilemwalter_mapy: Digitalizované staré mapy Moravy a města Brna. *Katastrální plán Brna 1 : 2880 z roku 1906* [online]. © 2004–2021 vilemwalter.cz. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://vilemwalter.cz/mapy/>.

Summary

During the reconstruction of the western part of Mendel Square (Staré Brno cadastral area, Brno-City District), a large-scale rescue archaeological excavation was carried out from November 2021 to February 2023, covering an area of approximately 12,000 m². The site was divided into individual trenches (S1–S15) and shafts (Š1, Š2, Š6) (Fig. 28).

The area had been affected by the River Svratka and its side branches, as confirmed by the thick alluvial layers documented throughout the construction site. Evidence of 11th- and 12th-century settlement was occasionally recorded. However, significant development in this area did not begin until the late medieval period (15th century), with major expansion occurring during the modern period. The course of the Svratka mill race, originally a side branch of the River Svratka, was recorded in several locations (Fig. 29, 30). This watercourse was adapted into a mill race in the first half of the 14th century. In the northwest part of the square, the northern channel leading to the Convent of Cistercian Nuns, also dating to the first half of the 14th century, was recorded. Modern-period buildings were demolished

in the 1960s during the redevelopment of Mendel Square (Fig. 31, 32). At that time, the Svratka mill race was filled in.

Lenka Sedláčková

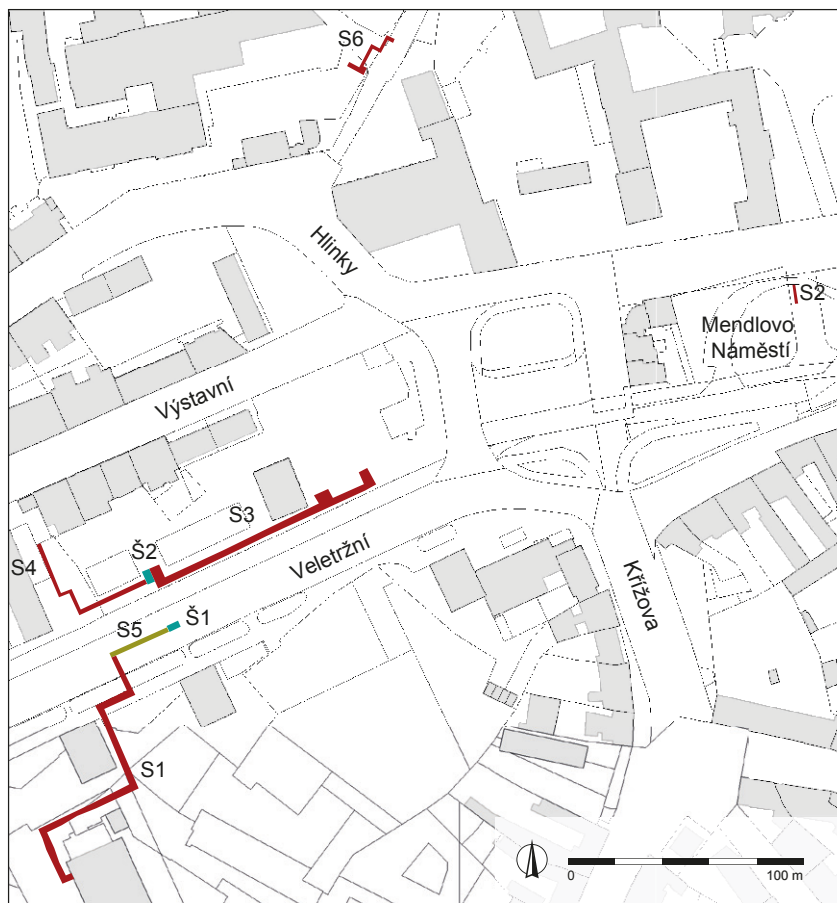
Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)
Ul. Veletržní, Hlinky, Rybářská, Pivovarská, Mendlovo náměstí,
parc. č. 953/1, 751/3, 751/16, 752/6, 902/1, 902/2, 823/2, 826/1,
813/1, 813/3, 812, 810, 806/1, 798/2.

Novověk. Předměstí, kanál/náhon, lázně/plovárna. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1882183N, 16.5910739E

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce SCZT pára × HV – oblast ul. Veletržní“ a probíhal od dubna do srpna 2023 (Sedláčková 2023). Zkoumaná plocha se nachází na katastrálním území Starého Brna, v prostoru ulic Rybářská, Veletržní, Hlinky, Pivovarská (pivovar Starobrna) a Mendlova náměstí. Archeologické práce probíhaly v součinnosti se stavbou. Trasa výkopů byla pro potřeby záchranného archeologického výzkumu rozdělena na jednotlivé sondy (S1–S6) a šachty (Š1, Š2). Realizované výkopy vedly převážně v původních trasách této sítě (obr. 33).

Geologické podloží je ve zkoumaném prostoru tvořeno říčnicími a nivními sedimenty řeky Svratky, resp. jejího bočního ramene, které bylo později upraveno na náhon. Pouze v prostoru pivovaru Starobrna (sonda S6) byla zachycena svahovina a snad i kvartérní sprašová hlína (?).

Obr. 33. Brno, ulice Veletržní. Umístění zkoumaných sond a šachet. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 33. Brno, Veletržní Street. Location of excavated trenches and shafts. Author Archaia Brno.

Pravěké osídlení zachyceno nebylo. Z vrstev náplav v šachtě Š2 bylo sice získáno několik střepů z mladší doby železné, ty však byly pravděpodobně do těchto míst zaneseny činností vodoteče. Právě činnost vodního toku výrazně ovlivnila možnosti osídlení tohoto prostoru. Do 60. let 20. století zde od západu směrem k dnešnímu Mendlovu náměstí protékal Svratecký náhon, původně boční rameno řeky Svratky. Podél jeho jižního břehu vedla ulice Rybářská, která byla nejpozději od 2. poloviny 18. století zastavována drobnou zástavbou, kterou se podařilo zachytit v sondě S1; dokumentovány snad byly i komunikační úrovně ulice samotné.

Nejmladší průběh Svrateckého náhonu byl zachycen v místech východně od domu Veletržní 5 (sonda S1, profil P4). Dokumentováno bylo vyzdění jeho břehů, funkční výplně jeho koryta i zásypané vrstvy zánikového horizontu náhonu z 60. let 20. století. Lze předpokládat, že břehy Svrateckého náhonu byly upravovány jen lokálně, dle potřeby. Nelze vyloučit, že výzkumem zjištěná úprava souvisí s mostkem, který zde zobrazuje například mapa z roku 1906 (Vilemwalter_mapy). Samotné vyzdění břehů můžeme časově zařadit do období novověku (17.–19. století), bylo totiž založeno do vrstev novověkých náplav (obr. 34). Výzkum doložil, že náplavové vrstvy zde byly ukládány ještě v novověku a bezpochyby souvisí s častými povodněmi.

Na severním břehu náhonu se až do 19. století nacházely převážně zahrady. Teprve v polovině 19. století zde byly založeny venkovní lázně, později přeměněné na městskou plovárnu. Zdíva související právě s lázněmi/plovárnou byla dokumentována v sondě S3, pravděpodobně byl zachycen i vlastní bazén. Dnešní podobu dostal zkoumaný prostor až v 60. letech 20. století, zvláště v souvislosti s budováním nového reprezentativního příjezdu k brněnskému výstavišti. Svratecký náhon byl zasypan, městské lázně zbourány a nově byla proražena ulice Veletržní.

V prostoru sondy S2 na Mendlově náměstí byla dokumentována kamenná dlažba, která pravděpodobně představuje nejmladší úpravu povrchu před asanací novověké zástavby na Mendlově náměstí v 60. letech minulého století, jak dokládá i na ní uložená vrstva suťového charakteru.

V prostoru pivovaru Starobrnno (sonda S6) byly zjištěny relikty novověké (novodobé?) zástavby a pravděpodobně také ohradní zdívo podél komunikace vedoucí z ulice Pivovarské na Žlutý kopec (původní přímá trasa dnešní ulice Schovaná). Archeologické situace spojitelné s provozem cihelny fungující zde v 19. století se nepodařilo zachytit.

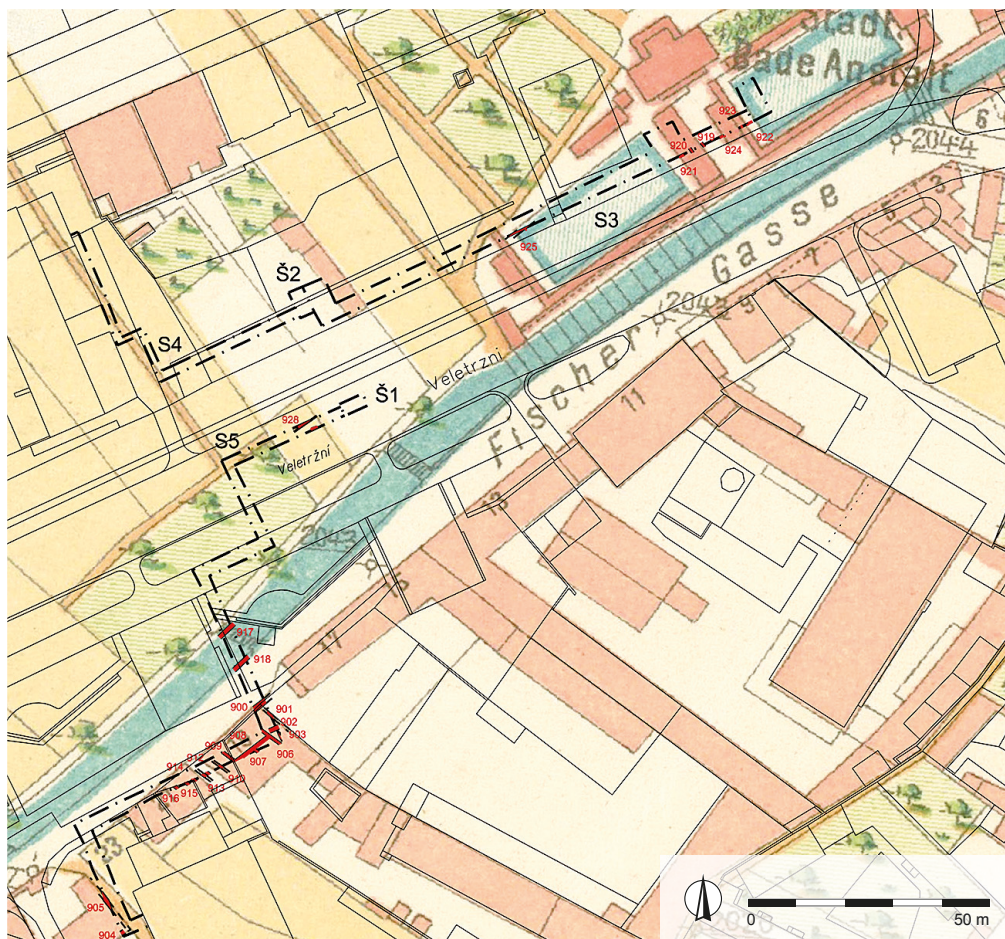
Literatura

Sedláčková, L. 2023: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce SCZT pára × HV – oblast ul. Veletržní“.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400131 [cit. 2024-10-26]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400131>.

Vilemwalter: *Digitalizované staré mapy Moravy a města Brna. Katastrální plán Brna 1 : 2880 z roku 1906* [online]. © 2004–2021 vilemwalter.cz. [cit. 2024-10-26]. Dostupné z: <https://vilemwalter.cz/mapy/>.

Summary

Excavation conducted in Veletržní Street and its surroundings (Staré Brno cadastral area, Brno-City District) confirmed that the subsoil consists of river and floodplain sediments from the River Svratka, more specifically of its branch, which was adapted into a mill race during the medieval period. Alluvial

Obr. 34. Brno, ulice Veletržní. Zdíva zachycená výzkumem na podkladu historické mapy z roku 1906 (Vilemwalter_mapy). Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 34. Brno, Veletržní Street. Masonry recorded during the excavation, as shown on the 1906 map (Vilemwalter_mapy). Author Archaia Brno.

layers continued to accumulate here in modern times, undoubtedly due to the frequent flooding caused by these watercourses (Fig. 33, 34). The excavation revealed the Svratka mill race, including the bank reinforcement, the functional infill of its channel, and the backfill layers marking its abandonment in the 1960s. On the southern bank, relics of modern-period buildings along the southern side of Rybářská Street, were documented as well. Gardens dominated the northern bank of the mill race until the mid-19th century, when outdoor baths were built there, later transformed into a municipal swimming pool. In addition to the buildings' masonry, the swimming pool itself was documented during the excavation.

Lenka Sedláčková

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Žlutý kopec, ul. Tvrdého č. p. 15, parc. č. 325, 326, 328, 330.

Industriální období. Vodní dílo. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1957694N, 16.5910581E

V roce 2023 proběhla 2. etapa záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce historického vodárenského areálu bývalých městských vodojemů, Žlutý kopec v Brně – II. Etapa“ (Zbrank 2023). Výzkum proběhl formou dohledu a dokumentace

odkrytých archeologických situací (obr. 35). Jedná se o unikátní brněnskou technickou kulturní památku nadregionálního významu. Vodojemy zde byly budovány postupně od roku 1874 (Borský 2021; Zbrank, Čmelák 2023).

Při hloubení stavební jámy pro vstup do vodojemu z roku 1874 (sonda S5), z jižní strany, bylo opět zachyceno zajištění vodojemu pomocí jílové vrstvy. V místě bývalého domku hlídače byly vyhloubeny sondy S4 (jihovýchodní roh interiéru domku) a S6 (exteriér východně od domku). V sondě S4 byl dokumentován sklep (i se vstupem) v severní části sondy a v jižní části sondy patrně prostor záchodu, kdy splašky odcházely kanálkem východním směrem do cihelné jímky umístěné východně od domku hlídače (sonda S6). Vlastní sklep v domku i záchod s jímkou byly patrně primární, postavené kolem roku 1873.

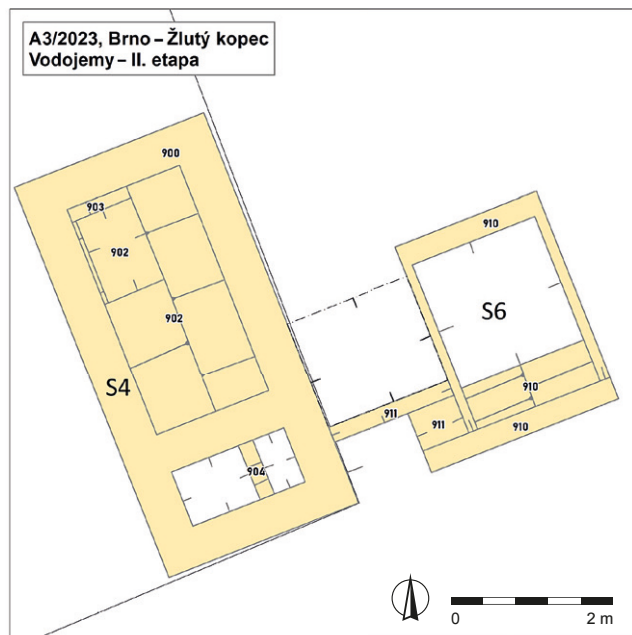
Záchranný archeologický výzkum dále dokumentoval stavební vývoj a dispozici podzemních částí domku hlídače z roku 1873. Výzkum pomohl rozšířit poznání o brněnských industriálních památkách z 19. století a jejich vývoji.

Literatura

Borský, P. 2021: *Vodojemy na Žlutém kopci v Brně. Stavebně historický průzkum.* Uloženo: Archiv autora.

Zbrank, H. 2023: *Rekonstrukce historického areálu bývalých městských vodojemů, Žlutý kopec v Brně, II. etapa.* Rkp. náleзовé zprávy, č. akce A30/2022. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Zbrank, H., Čmelák, O. 2023: *Rekonstrukce historického areálu bývalých městských vodojemů, Žlutý kopec v Brně – I. etapa.* Rkp. náleзовé zprávy, č. akce A30/2022. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

- Legenda:**
- Spádnice sondy
 - Spádnice
 - Spádnice klenby
 - Vnitřní hrana konstrukce
 - Sonda
 - Cihlová konstrukce

Obr. 35. Brno, Žlutý kopec. Sonda S4 a S6, interiér a exteriér domku hlídače z roku 1873. Autor H. Zbrank.

Fig. 35. Brno, Žlutý kopec. Trench S4 and S6, interior and exterior of the 1873 caretaker's house. Author H. Zbrank.

Summary

During the reconstruction of the historical waterworks building in Brno on Žlutý kopec (Tvrďého Street, Staré Brno cadastral area, Brno-City District), the clay insulation of the 1874 water tanks was once again recorded and documented during the second stage of the excavation (Fig. 35). A cellar with an entrance, along with a lavatory area featuring a cesspit and sewage disposal system leading to an exterior cesspit located further to the east, was partially documented at the site of the former caretaker's house, likely constructed around 1873.

Hynek Zbranek

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Táborského nábřeží, ul. Ludmily Konečné, Vídeňská, parc. č. 725/1, 701/1, 640/1, 640/2.

Novověk. Most/brod. Sonda. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1857753N, 16.5930606E; 49.1861353N, 16.5930672E; 49.1861772N, 16.5950164E

Záchraný archeologický výzkum byl vyvolán zemními pracemi při výkopu pro plynovodní potrubí (akce A071/2023; Sedláčková 2023a) a při rekonstrukci vodovodního potrubí (akce A104/2023; Sedláčková 2023b) v prostoru Táborského nábřeží. Výkopy lokálně zasáhly i do ulice Ludmily Konečné a Vídeňské ulice (obr. 36). Výzkum provedla Archaia Brno z. ú. v září až listopadu 2023.

Zkoumaný prostor se nachází na pravém břehu regulovaného toku řeky Svatky, na severovýchodním úpatí svahu Červeného kopce, v nadmořské výšce 203,6 m (ulice Ludmily Konečné) až 203,1 m (ulice Vídeňská). Zkoumané území je součástí nivy Svatky, která přísluší do Dyjsko-svrateckého úvalu. Geologické podloží tvoří fluviální sedimenty – písčité štěrky, písky a povodňové hlíny, které se zde lokálně usazovaly ještě v novověku. V prostoru Táborského nábřeží se až do závěru 19. století nacházely zahrady. V důsledku regulace řeky Svatky v 1. polovině 20. století a výstavby nového mostu ve 30. a následně ve

40. letech 20. století byl tento prostor dorovnaný mocnými návkami na dnešní úroveň. Půdní horizont se v těchto místech pravděpodobně nikdy nevyvinul, nebo byl zničen erozí a antropogenními procesy již v minulosti.

V rámci obou staveb šlo převážně o liniové výkopy hluboké 1,3 až 1,7 m a široké 0,6 až 1 m. Dokumentované profily víceméně odrážejí skladbu terénu v celém prostoru Táborského nábřeží do hloubky 1,3 m. Podloží nebylo dosaženo, nachází se v hloubce více jak 5 m. V hloubce 0,5–1,3 m byly zachyceny novověké až novodobé vrstvy dorovnávací terén. Na nich byla uložena kamenná dlažba (?) tvořená středními až velkými kameny slepence Old Red a štěrky z těchto kamínků. Na ni nasedala další kamenná dlažba konstruovaná převážně ze středně velkých kusů vápence Hády (?). Následovaly již jen vrstvy dorovnávací terén pod asfaltovou vozovkou. Časové zařazení dokumentovaných situací je obtížné. Do konce 19. století se v tomto prostoru nacházely zahrady. Stratigraficky nejstarší vrstvy však mají charakter více suťového než zahradního horizontu. Lze předpokládat, že vznikly až s výstavbou domů na Táborského nábřeží na přelomu 19. a 20. století, případně je lze dát do souvislosti s terénními úpravami při regulaci řeky Svatky. Určité terénní úpravy zde s jistotou probíhaly i v době výstavby nových mostů v 1. polovině 20. století. Starší dlažba mohla vzniknout jako zpevnění povrchu v tomto období, ale i později.

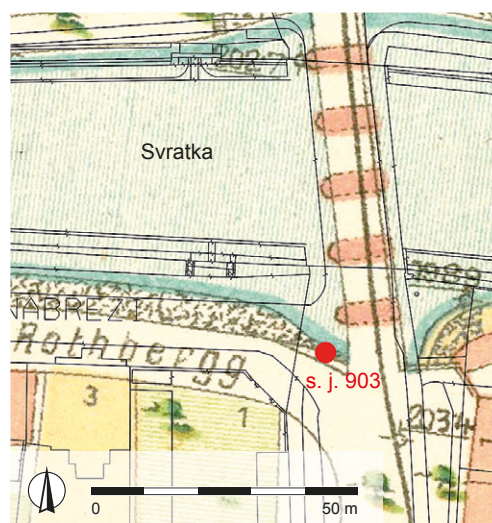
Zajímavý nálezný učiněn v prostoru ulice Vídeňské, kde bylo dokumentováno mohutné zdivo (s. j. 903) dochované již 0,4–0,5 m pod současným povrchem (obr. 37, 38). Konstruováno bylo převážně z velkých kamenů až bloků slepence Old Red, lokálně byly použity cihly. Nález zdiva nabízí několik možných interpretací. Mohlo by se jednat o starší vyzdění břehu řeky v souvislosti s původním mostem. Před regulací řeky Svatky a výstavbou nového mostu ve 30. a následně ve 40. letech 20. století zasahovala totiž řeka v těchto místech více do ulice Vídeňská (směrem na jih) a původní most byl mnohem delší. Méně pravděpodobně se jedná o pilíř některého ze starších mostů.

Literatura

Sedláčková, L. 2023a: *Nálezová zpráva o provedení záchraného archeologického výzkumu při stavbě „Reko MS Brno – Táborského nábřeží“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A071/2023. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Obr. 36. Brno, Táborského nábřeží. Lokalizace výzkumu. Autor Archaia Brno z. ú.
Fig. 36. Brno, Táborského nábřeží Street. Excavation area. Author Archaia Brno.

Obr. 37. Brno, Táborského nábřeží. Lokalizace zachyceného zdiva s. j. 903 v podkreslení stabilního katastru města Brna z roku 1906 (Vilemwalter_mapy). Archaia Brno z. ú.

Fig. 37. Brno, Táborského nábřeží Street. Localisation of stone structure s. u. 903, as shown on the 1906 map (Vilemwalter_mapy). Author Archaia Brno.

Obr. 38. Brno, Táborského nábřeží. Pohled na zdivo s. j. 903. Foto Archaia Brno z. ú.
Fig. 38. Brno, Táborského nábřeží Street. View of the structure s. u. 903. Photo by Archaia Brno.

Sedláčková, L. 2023b: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Táborského nábřeží – drobná rekonstrukce vodovodu“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A104/2023. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Vilemwalter: *Digitální staré mapy Moravy a města Brna. Katastrální plán Brna 1 : 2880 z roku 1906* [online]. © 2004–2021 vilemwalter.cz. [cit. 2024-10-23]. Dostupné z: <https://vilemwalter.cz/mapy/>.

Summary

During linear trench excavations along Táborského nábřeží Street (Štýřice cadastral area, Brno-City District), predominantly modern-period surface levelling and stone pavement reinforcement were recorded (Fig. 36). Near Vídeňská Street, a massive stone structure (s. u. 903) was identified, which was likely part of the embankment of an older bridge demolished in the 1930s (Fig. 37, 38).

Lenka Sedláčková

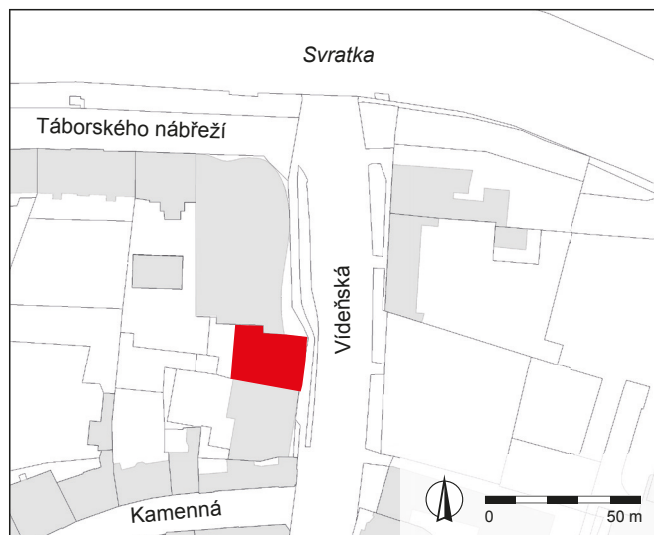
Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Ul. Vídeňská č. p. 4, parc. č. 691.

Středověk, novověk. Město. Bez okolností. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1855736N, 16.5947683E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Novostavba objektu na ul. Vídeňská 4, Brno“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A88/2022), terénní část výzkumu se uskutečnila v lednu až březnu 2023 (obr. 39–42).

Obr. 39. Brno, ulice Vídeňská. Zkoumaná plocha (červeně) v širším kontextu. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 39. Brno, Vídeňská Street. Excavation area (marked in red) in its broader context. Author Archaia Brno.

Archeologický výzkum potvrdil pravěké osídlení (zřejmě především z období kultury s moravskou malovanou keramikou), poprvé byly získány doklady (i když nepřímé) o přítomnost lidí v těchto místech v období raného středověku, jmenovitě v 7.–8. století.

Výzkum doplnil poznatky k příkopu, jenž byl objeven v roce 2013 na parcelách někdejších domů Vídeňská 6 a 8 (Černá et al. 2014, 194). Zřejmě tvořil jeden z prvků fortifikačního systému, který vymezoval areál na pravém břehu řeky Svatky. Přesné určení doby vzniku a fungování příkopu je otázkou vyhodnocení z něj získaných nálezů. Pravděpodobně ho lze spojovat s existencí hradu brněnských knížat z 2. poloviny 11. století a 12. století, který bývá situován na levý břeh do ostrovní polohy mezi řekou a jejím severněji tekoucím vedlejším ramenem (pozdějším Svrateckým náhonem). Zcela vyloučit však zatím nelze ani variantu, že příkop opevňoval starší areál, který předcházal vybudování zmíněného knížecího hradu.

Archeologický výzkum doložil přítomnost objektů z 2. poloviny 12. století až 1. poloviny 13. století. Reprezentují aktivity z éry, v níž se starší osídlení začíná přetvářet do vrcholně středověké osady, nebo toto osídlení jistým způsobem vyznívá či zaniká a následně je nahrazeno novým osazením. Tento posun je součástí změny širšího geopolitického kontextu. Dominantním prvkem kraje se postupně stává město Brno, které se začalo rozvíjet od přelomu 12. a 13. století. Starobrněnský prostor s někdejším hradem ustoupil do pozadí (k problematice např. Doležel 2000, 172–175; Zapletalová 2009; Procházka et al. 2011, 515–522; Merta, Sedláčková 2013; Procházka 2013, 558–568; Kolařík et al. 2014).

Výzkum dokumentoval archeologický projev jedné z usedlostí zmíněné osady v jejím vývoji od 14. až do 20. století. Dosažené výsledky přinesly poměrně bohatou kolekci poznatků umožňující srovnání s informacemi získanými při výzkumech sousedních usedlostí, usedlostí z dalších osad brněnského regionu, ale také obecně sídelních jednotek příslušného období (Kolařík, Zúbek 2024).

Literatura

Černá, L., Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2014: Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 55(2), 171–205.

Obr. 40. Brno, ulice Vídeňská. Zkoumaná plocha v kontextu zástavby sousedních parcel. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 40. Brno, Vídeňská Street. Excavation area in the context of adjacent plots. Author Archaia Brno.

Doležel, J. 2000: K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411. In: J. Klápště, M. Ježek (eds.): *Brno a jeho region*. Mediaevalia archaeologica 2. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 159–259.

Kolařík, V., Merta, D., Zůbek, A. 2014: Archeologická topografie levobřeží Svatky v prostoru Starého Brna. *Forum Urbes Mediaevali VIII(1-2)*, 112–125.

Kolařík, V., Zůbek, A. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Novostavba objektu na ul. Vídeňská 4, Brno“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A88/2022. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Merta, D., Sedláčková, L. 2013: Druhá starobrněnská rotunda. *Vlastivědný věstník moravský LXV(1)*, 27–34.

Procházka, R. 2013: Předměstí. In: L. Jan (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 558–560.

Procházka, R., Wihoda, M., Zapletalová, D. 2011: V raném středověku. In: R. Procházka (red.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Statutární město Brno, 447–560.

Zapletalová, D. 2009: Starobrněnské pravobřežní Svatky v raném středověku. In: P. Dresler, Z. Měřinský (ed.): *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice. Sborník příspěvků přednesených na pracovním setkání Archeologie doby hradištní ve dnech 24.-26.4.2006*. Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana, Supplementum 2. Brno: Masarykova univerzita, 192–210.

Summary

An archaeological excavation was carried out in Vídeňská Street (Štýřice cadastral area, Brno-City District) by Archaia Brno as part of ‘A new building at Vídeňská 4, Brno’ construction project. For the first time, indirect evidence of human occupation from the 7th–8th centuries were found in this area. The fieldwork also brought new insights of a ditch (likely from the

Obr. 41. Brno, ulice Vídeňská. Pohled na zkoumanou plochu od severozápadu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 41. Brno, Vídeňská Street. View of the excavation area from the northwest. Photo by Archaia Brno.

11th–12th centuries) discovered in 2013 on the plots of former houses at Vídeňská 6 and 8. Evidence of structures from the late 12th to early 13th centuries was documented as well. The fieldwork revealed the archaeological contexts of one of the farmsteads, shedding light on its development from the 14th to the 20th century (Fig. 39–42).

Václav Kolařík, Antonín Zůbek

Obr. 42. Brno, ulice Vídeňská. Pohled na průběh exkavace od jihovýchodu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 42. Brno, Vídeňská Street. View of the course of the excavation from the southeast. Photo by Archaia Brno.

Brno (k. ú. Trnitá, okr. Brno-město)

Ul. Škrobárenská, parc. č. 544, 560/4, 560/191.

Vrcholný středověk. Sídliště, koryto řeky. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1836903N, 16.6248403E

V srpnu až září 2023 provedla Archaia Brno z. ú. záchranný archeologický výzkum při stavbě nového parkovacího objektu na ulici Škrobárenská v Brně (obr. 43). Vzhledem k faktu, že se staveniště nacházelo v bývalé nivě a z okolí nejsou známy žádné archeologické nálezy, byl výzkum zpočátku veden formou dohledu nad poměrně rozsáhlými zemními pracemi. O to překvapivější byl nález středověkých situací, které se nacházely pod mladší, patrně novověkou náplavou v hloubce přes 2 m od současného povrchu. Povrch archeologických situací se pohyboval okolo úrovně 197,3 m n. m. Zjištěné situace se koncentrovaly do prostoru velkého přibližně 15 × 10 m, přičemž stavbou byl tento prostor na jižní straně přibližně o 4 m odtěžen během naší nepřítomnosti, i když jsme tuto plochu požadovali k výzkumu. Následný výzkum byl realizován v prostoru 10 × 10 m. Byla zde zachycena okolo 0,8 m mocná stratigrafie, sestávající z plošných vrstev. Kromě většího počtu kulových jamek a drobných objektů, dokládajících zdejší osídlení, se podařilo zachytit i relikt patrně dřevěné stavby s hliněnou podlahou. Stavba byla bohužel z větší části svévolně odbagrována, přišli jsme tak patrně o nejvýznamnější objekt nalezeného sídliště. Na stavbu na severní straně navazovala cesta v podobě dvou vyjetých kolejí později zpevněných kameny. Podařilo se také odhalit kvalitně postavený kamenný kanálek vedoucí z plynkové jámy směrem na západ k říčnímu ramenu. Snad se jednalo o pozůstatek nějaké blíže neznámé výrobní činnosti. Veškeré nálezy z plochy, a tedy i zde popsané situace, můžeme datovat do 2. poloviny 14. století až 1. poloviny 15. století.

Při dalším bagrování bylo zjištěno, že zkoumanou plochu bezprostředně na západní straně obtékalo koryto řeky. Povrch později zaplněného koryta se nacházel někde okolo 196 m n. m. Koryto procházelo zkoumanou plochou v ose přibližně SSV-JJZ. Šířka koryta byla zhruba 10 m; později bylo zaplněno převážně vytrřiděnými písky a méně i šterky a hlinami. Koryto bylo jistě součástí rozlehlého inundačního prostoru Svratky, Ponávky a Svitavy. Definitivní zánik koryta nastal snad až někdy v 16. či

17. století, jak dokládají nečetné nálezy z jeho výplně. Při odbagrování byly odkryty i konstrukční prvky zpevňující původně hranu říčního ramene. Byly to převážně dubové kůly s průměrem do 0,2 m, které byly v nepravidelném rozestupu zaraženy po východním i západním obvodu. Na západní straně se lokálně podařilo doložit i úpravu břehu pomocí výpletu z vrbového proutí. Část dřevěných kůlů bylo možné dendrochronologicky datovat. Kůly přiléhající bezprostředně ke zkoumané ploše a stejně tak kůly na druhé, západní, straně koryta jsou datovány do intervalu let 1436–1453. O několik metrů jižněji byla zachycena úprava

Obr. 43. Brno, ulice Škrobárenská. Pohled na plošně zkoumanou plochu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 43. Brno, Škrobárenská Street. View of the excavation area. Photo by Archaia Brno.

východního břehu patrně z let 1457–1474. Naopak severněji od plošně zkoumané plochy, na západním břehu koryta, byly zachyceny dva kůly z rozmezí let 1396–1413.

Ač nedokážeme zachycené osídlení bezpečně spojit se žádnými známými historickými sídly v okolí, musíme předpokládat, že inundační prostor Svitavy, Ponávky a Svratky mohl být ve 14. a 15. století lokálně poměrně silně osídlen. Charakter odkrytých situací, jejich lokalizace bezprostředně vedle ramena řeky a umělé zpeňování břehu naznačují záměrnou volbu místa a spojitost sídliště s vodou.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

A previously unknown settlement (Fig. 43), dating from the second half of the 14th century to the first half of the 15th century, was discovered during a rescue excavation conducted in Škrobárenská Street (Trnitá cadastral area, Brno–City District). The riverbed, reinforced with stakes from the same period, was also recorded.

Miroslav Dejmál

Brumovice (okr. Břeclav)

Severovýchodní svah kóty 319 Ochozy.

2. světová válka. Hrob. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V říjnu 2023 informoval spolupracovník znojenské pobočky Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., že s detektorem kovu nalezl v lese mezi Morkůvkami a Brumovicemi německou přílbu a větší množství lidských kostí. Ve spolupráci s pracovníky Historického ústavu Moravského zemského muzea zde byl proveden rychlý záchranný výzkum. Mělká hrobová jáma skrývala pozůstatky dvou dospělých mužů – německých vojáků, zemřelých patrně v důsledku těžkých tříštivých fraktur dolních končetin, dále dva páry jejich železem podbitých kožených bot, z nichž jedny jsou v úpravě pro horské jednotky, skromné zbytky částí ostatní výstroje, a především dvě dobře čitelné identifikační známky, vydané policejní správou Graz a policejní správou Berlín-východ. Nález dosud není plně vyhodnocen, ale lze se domnívat, že oba padlí bojovali v řadách 21. policejního pluku SS, který je v závěrečných bojích v dubnu a květnu 1945 na jihu Moravy a konkrétně v tomto prostoru několikrát doložen. O nález bylo informováno Ministerstvo obrany ČR.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

On the northeastern slope of the 319 m elevation marker 'Ochozy' (Brumovice cadastral area, Břeclav District), a German helmet and the skeletal remains of two German soldiers were found. Thanks to the discovery of military identity tags, it may be possible to identify them in the future.

Jiří Kala

Břest (okr. Kroměříž)

Jihozápadní část intravilánu, parc. č. 405.

Mladohradištní období (RS4). Sídlíště. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., A30812–A30865.

Lokalizace: WGS-84: 49.3493022N, 17.4366086E

Drobným výzkumem, omezeným na dokumentaci vertikálních profilů pasů pro základovou desku, se při stavbě rodinného domu na parcele č. 405 v jihozápadní části intravilánu obce Břest (okr. Kroměříž) podařilo ověřit dříve vyslovené předpoklady o výraznější raně středověké sídlištní aktivitě v prostoru pod úpatím terasy, na které je situováno historické centrum obce. Ve vztahu k předmětnému výzkumu jsou důležitá zjištění z drobných záchranných akcí z let 2018 a 2022, které probíhaly v prostoru jihozápadní části intravilánu obce. Při napojení objektu k zázemí hřiště byl v liniovém výkopu zdokumentován jeden sídlištní objekt, který se svým materiálem hlásí do raného středověku (Fojtík, Popelka 2019). Shodně datované situace byly prozkoumány v roce 2022 při stavbě bytového domu (blok C) na parcele č. 42 (Popelka, Paulus 2023). V letošním roce se při stavbě rodinného domu podařilo zdokumentovat chronologicky shodné situace. Zánik raně středověkého sídliště a jeho následný prostorový přesun nad inundační hranu souvisí pravděpodobně s výraznějším odlesněním a následnými záplavami (převrstvení situací náplavovým sedimentem). Vývoj raně středověkého sídliště v jihozápadní části intravilánu lze časově vymezit pokročilou dobou hradištní až závěrem mladohradištního období (resp. počátkem vrcholného středověku).

Literatura

Fojtík, A., Popelka, M. 2019: Břest (okr. Kroměříž).

Přehled výzkumů 60(2), 255–256.

Popelka, M., Paulus, M. 2023: Břest (okr. Kroměříž).

Přehled výzkumů 64(2), 123.

Summary

During the construction of a family house in the southwestern part of the village of Břest (Kroměříž District), several early medieval features were recorded in the vertical profiles. These findings correspond with the results of previous minor excavations conducted in the vicinity of the site (Fojtík, Popelka 2019; Popelka, Paulus 2023).

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Čechy pod Kosířem (okr. Prostějov)

„Pod Hřbitovem“, parc. č. 2040/1.

Kultura s keramikou pražského typu (RS1), starohradištní období (RS2). Sídlíště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum a galerie v Prostějově, p. o., 335.569–335.571.

Lokalizace: S-JTSK: -563202.84, -1124318.04

Ve dnech 13. března až 9. května 2023 probíhal v severní části katastrálního území Čechy pod Kosířem, okr. Prostějov, v poloze s pomístním názvem „Pod Hřbitovem“, záchranný archeologický výzkum vyvolaný stavbou komunikace a inženýrských sítí. V návaznosti na realizované zemní práce se podařilo zachytit, odkrýt a zdokumentovat dva archeologické objekty reprezentující dvě různé etapy dosud neznámého osídlení tohoto místa – mladší dobu železnou (Fojtík 2024) a raný středověk.

Obr. 44. Čechy pod Kosířem. Relikt chaty z časně slovanského nebo starohradištního období. Foto P. Fojtík.

Fig. 44. Čechy pod Kosířem. Relict of an Early Slavic or Old Hillfort period dwelling. Photo by P. Fojtík.

V jednom případě jde o relikť erozí značně poznamenané chaty s kamenným otopným zařízením, kterou lze na základě nepočetného souboru keramiky zařadit nejspíše do časně slovanského období (s keramikou tzv. pražského typu) nebo do období starohradištního, tj. rámcově do 2. poloviny 6. století až 8. století (obr. 44). Jedná se o velmi důležitý poznatek, a to nejen v rámci „mikroregionu Velkého Kosíře“ (cf. např. Přichystal 2009, 159–160), ale i širší oblasti Prostějovska (cf. např. Fojtík 2012, 275–281), neboť i zde máme podobných dokladů souvisejících s počátky slovanského osídlení dosud jen velmi málo.

Literatura

Fojtík, P. 2012: *Slované na Prostějovsku ve světle hrobů a pohřebišť* [online]. Rkp. rigorózní práce. Univerzity Pardubice. Filozofická fakulta. Uloženo: Digitální knihovna Univerzity Pardubice [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://dk.upce.cz/handle/10195/49557>.

Fojtík, P. 2024: Čechy pod Kosířem (okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 65(1), 224.

Přichystal, M. 2009: Praveké a raně středověké osídlení Velkého Kosíře. *Přírodovědné studie Muzea Prostějovska* 10–11, 137–169.

Summary

From March to May 2023, a rescue archaeological excavation conducted in Čechy pod Kosířem (Prostějov District), in the area locally known as ‘Pod Hřbitovem’, uncovered remains of a dwelling with a stone oven, though it had been significantly affected by erosion. Based on a small pottery assemblage, the dwelling can be dated to the Early Slavic culture with Prague-type pottery, or to the Old Hillfort period, i.e. roughly from the second half of the 6th century to the 8th century (Fig. 44). This discovery significantly expands the previously limited number of Early Slavic sites in the Prostějov region.

Pavel Fojtík

Dětkovice (k. ú. Dětkovice u Prostějova, okr. Prostějov)

„Za Zahradama“, parc. č. 336/1.

Středohradištní období (RS3), mladohradištní období (RS4).

Pohřebišť/hřbitov. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -560966.24, -1139823.94

Při severním okraji obce Dětkovice, okr. Prostějov, protíná silnice vedoucí od nedalekých Určic polohu s pomístním názvem „Za Zahradama“. Právě v tomto prostoru odkryl již v roce 1899 archeolog I. L. Červinka první kostrové hroby poukazující na existenci raně středověkého pohřebišť. Místo bylo archeologicky „znovuobjeveno“ v roce 2000 a mezi léty 2009 a 2013 zde prostějovské pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., realizovalo sérii záchraných odkryvů, které zdokumentovaly celkem 134 hrobů se 131 kostrovými pohřby náležejícími do průběhu celého 11. století, tj. do tzv. mladší doby hradištní (cf. Jungerová et al. 2016, 254, obr. 1; 256, tab. 1). Počtem odkrytých hrobů se dětkovické pohřebišť řadí mezi největší dosud zkoumané venkovské nekropole mladohradištního období na Moravě, a i v jejich kontextu upoutá nezvykle početnou kolekcí nálezů – stříbrných mincí českých, moravských a uherských, dále šperků z kovů, ale např. i polodrahokamových korálů, jmenovitě z křišťálu, ametystu či karneolu (přehledně Fojtík 2012, 69–73).

V červnu až září 2023 byly realizovány přípravné práce související s plánovanou výstavbou dalšího rodinného domu,

Obr. 45. Dětkovice. Kostrový hrob č. 3/2023 s dokladem pohřebních nosítek. Foto P. Fojtík.

Fig. 45. Dětkovice. Inhumation grave 3/2023 with burial biers. Photo by P. Fojtík.

spočívající nejprve v prodloužení vodovodu a kanalizace a následně zejména ve skrývce ornice v ploše stavby. S předstihem realizovaný záchranný archeologický výzkum přinesl, v souladu s očekáváním, objev dalších 10 hrobů. Již při zahájení odkryvu však bylo zřejmé, že značná hloubka hrobových jam není v souladu s obvykle mělkými hroby mladohradištními, což následně potvrdil i nález dvou keramických nádob uložených v nohách zemřelého (hrob č. 2/2023). Jiný hrob (č. 3/2023)

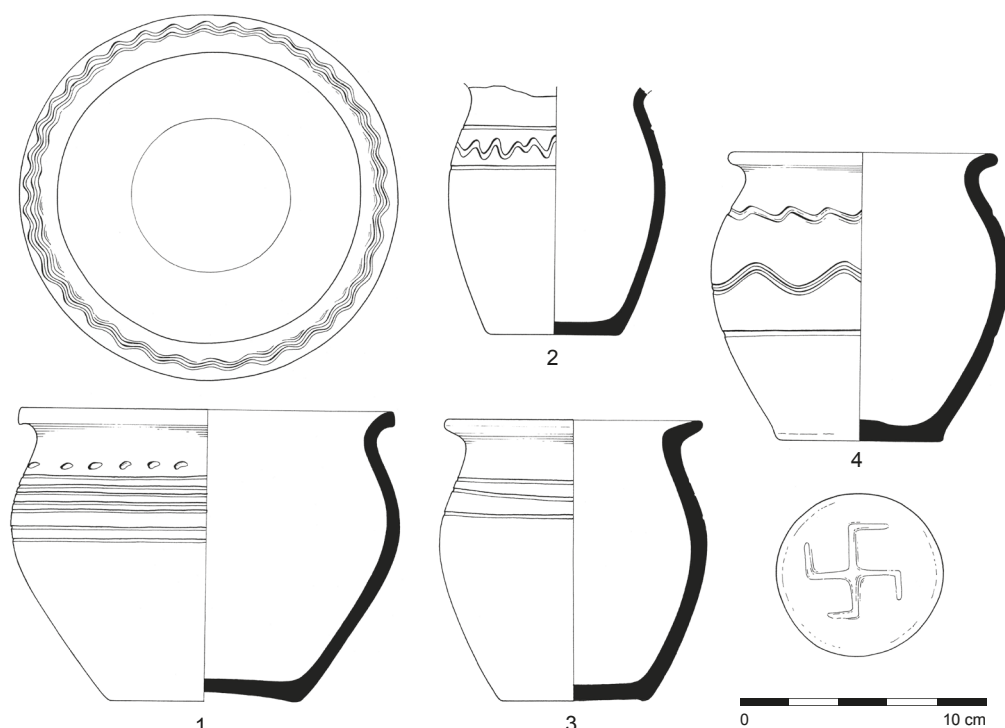
Obr. 46. Dětkovice. Dětský kostrový hrob č. 7/2023. Foto P. Fojtík.
Fig. 46. Dětkovice. Child inhumation grave 7/2023. Photo by P. Fojtík.

byl sice bez nálezů, poskytl ale velmi zajímavou terénní situaci v podobě negativu pohřebních nosítek, tzv. „már“ neboli „lůžka mrtvého“ (obr. 45). Tyto se zřetelně odlišovaly od okolního zásypu, což umožnilo zachytit jejich původní tvar, a to včetně polohy podstavných nožek, které se otiskly do jinak intaktního podloží hrobové jámy – odkrytá situace tak připomněla obdobné zjištění z hrobu č. 25/2005 na středohradištním pohřebišti v nedalekém Prostějově – ulice Okružní (Fojtík, Šmíd 2008, 41–42, tab. 24, 78; Fojtík 2008, 32, obr. 12). Pohřební nosítka byla zaznamenána i v jiném zkoumaném hrobě (č. 8/2023), sloužícím za místo posledního odpočinku ženě vybavené nejen keramickou nádobou, ale i železným nožem, a především drobnými železnými náušnicemi ležícími při lebce, a to v oblasti kostí spánkových. Ve výplni tohoto ženského hrobu byly navíc lokalizovány drobné kosti náležející lidskému plodu nebo novorozenci. Ostatní hroby (např. dětský hrob č. 7/2023; obr. 46) poskytly jen skelety pohřbených, uložených v obvyklé natažené poloze na zádech, s nohama směrem k východu a hlavou k západu, tedy v souladu s křesťanskými zvyklostmi.

Aktuální záchranný archeologický výzkum bezpochyby zasáhl nejstarší část výše zmíněné dětkovické raně středověké nekropole, kterou můžeme časově klást zřejmě do průběhu 10. století. Jedná se tak o velmi cenný doklad pohřbívání v době po zániku velkomoravských center na straně jedné a začleněním Moravy do rámce přemyslovského státu někdy v prvních desetiletích 11. století na straně druhé. Oprávněně tak můžeme hovořit o památkách z doby „nejtemnějšího úseku moravských dějin“, kdy o Moravě postrádáme věrohodnějších a ucelenějších písemných zpráv. Lze očekávat, že započaté podrobné vyhodnocení lokality, včetně moderních přírodovědných (např. antropologických a genetických) analýz, nám napomůže osvětlit situaci na střední Moravě v povelkomoravském období.

Literatura

Fojtík, P. 2008: *Slovanské osídlení Prostějovska ve světle hrobů a pohřebišť*. Archeologické památky střední Moravy 16. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc.

Obr. 47. Dětkovice. Keramické nádoby vyzvednuté z prozkoumaných hrobů. Kresba J. Molčíková.

Fig. 47. Dětkovice. Ceramic vessels recovered from the excavated graves. Drawing by J. Molčíková.

Fojtík, P. 2012: *Slované na Prostějovsku ve světle hrobů a pohřebišť* [online]. Rkp. rigorózní práce. Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta. Uloženo: Digitální knihovna Univerzity Pardubice [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://dk.upce.cz/handle/10195/49557>.

Fojtík, P., Šmíd, M. 2008: *Slovanské hroby a pohřebišť na Prostějovsku*. Pravěk, Supplementum 18. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Jungerová, J., Králík, M., Fojtík, P., Urbanová, P. 2016: Základní antropologická analýza kosterních pozůstatků z mladohradištního pohřebiště v Dětkovicích – Za zahradama (okr. Prostějov). *Pravěk. Nová řada* 24, 253–264.

Summary

From June to September 2023, ten additional inhumation graves (Fig. 45–47) were excavated at the well-known early medieval burial site in ‘Za Zahradama’ field near Dětkovice (Dětkovice u Prostějova cadastral area, Prostějov District). These graves represent the oldest part of the cemetery, dating back to the 10th century. Particularly noteworthy are two of the graves, containing remains of burial biers.

Pavel Fojtík

Dlouhá Loučka (k. ú. Dolní Dlouhá Loučka, okr. Olomouc)

„U Lesíka“

Středohradištní období (RS3). Železářský areál. Povrchový sběr. Průzkum. Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.7987778N, 17.1617500E

V roce 2023 získalo Vlastivědné muzeum v Olomouci od p. Flášara kolekci nálezů sestávající z fragmentů železné rudy, strusky a mazanice. Nálezy pocházejí z jižního okraje katastrálního území obce Dlouhá Loučka, z trati „U Lesíka“ na hřbetu Zlaté návrší. Zdejší terén je mírně vlnitý a nejvyšší z pahorků má nadmořskou výšku 260 m. Výraznější koncentrace zmíněných nálezů byla zjištěna na jeho východní straně.

Lokalitu na počátku 60. let 20. století krátce zmínil K. Ludikovský. V té době zde byl proveden povrchový průzkum a početná kolekce keramických zlomků byla předběžně datována do doby hradištní (Ludikovský 1961, 55). Na přelomu tisíciletí v těchto místech V. Tilšar našel další kolekci železářských strusek. Později byla keramika získaná K. Ludikovským zařazena do závěru 9. až 1. poloviny 10. století (Šlězár 2013, 49; Hlubek, Šlězár 2014, 590, 601).

Nově shromážděný materiál z předmětné lokality je reprezentován 25 kusy mazanice, 20 kusy železné rudy a 80 kusy strusky. Mazanice se dochovala v různých velikostech, a to v rozmezí od 3,7 × 5 cm do 16 × 19 cm. Morfologicky převládají různé hrudky cihlové barvy, jen ojediněle jsou přepálené do hnědočerna. Naproti tomu u nalezené strusky převládají amorfni tvary, přičemž se vyskytují jak malé, tak i větší kusy o hmotnosti od 22 g do 247 g. Vyzvednutou železnou rudu lze ztotožnit s hematitovou rudou typu Lahn-Dill. Ta se na Uničovsku vyskytuje zcela běžně, jako součást vrbenského pruhu železných rud (např. Pleiner 1958, 213–214; Hlubek, Šlězár 2014, 598–599). Její těžba probíhala ještě v 19. století a výjimečně i v průběhu 1. poloviny 20. století.

Je nepochybné, a získaný materiál to dokládá, že v okolí Zlatého návrší byla provozována železářská výroba. Nasbírané kusy

mazanice naznačují narušení výrobních nebo sídlištních objektů na lokalitě. Na základě dřívějších keramických nálezů je možno s výhradou připustit, že tento výrobní areál fungoval na konci 9. až v průběhu 1. poloviny 10. století.

Literatura

Hlubek, L., Šlězár, P. 2014: Doklady zpracování železa v raném středověku na území Uničovska a Litovelska. *Archaeologia historica* 39(2), 583–607.

Ludikovský, K. 1961: Staroslovanské železářské pece v Žerotíně u Šternberka. In: R. Tichý (uspoř.): *Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 1. K počtě 75. narozenin akademika Jana Eisnera*. Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 48–57.

Pleiner, R. 1958: *Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Vývoj přímé výroby železa z rud od doby halštatské do 12. věku*. Monumenta archaeologica VI. Praha: Československá akademie věd.

Šlězár, R. 2013: Období raného středověku (30. léta 6. století – 1213). In: K. Konečný (ed.): *Uničov. Historie moravského města*. Uničov: Město Uničov, 45–51.

Summary

In 2023, the Regional Museum in Olomouc acquired an assemblage of daub, Lahn-Dill type iron ore and slag from ‘U Lesíka’ field near Dlouhá Loučka (Dolní Dlouhá Loučka cadastral area, Olomouc District). The finds strongly suggest the iron production in the area. Based on pottery found in the 1950s, these new finds can likely be dated from the late 9th to early 10th centuries.

Lukáš Hlubek

Drahanovice (k. ú. Střížov, okr. Olomouc)

Střížov; č. p. 101, parc. č. 67/2.

Vrcholný středověk – novověk. Vesnice/městečko. Náhodný zásah/nález. Průzkum. Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.5850350N, 17.0551547E

V roce 2018 vykopal p. Váňa na pozemku domu č. p. 101 ve Střížově kolekci středověké a rané novověké keramiky. Na počátku roku 2023 předal tento soubor do Vlastivědného muzea v Olomouci. Dům č. p. 101 se nachází přibližně uprostřed Střížova. Dnešní obec se rozkládá na východním úpatí Bouzovské vrchoviny. Nadmořská výška klesá od západního konce k východnímu z 287 m ke 263 m. Hlavní osu Střížova tvoří silnice spojující Střížov se sousedními Drahanovicemi.

V předané kolekci nálezů jsou nepočtené zastoupeny zlomky středověké stolní a kuchyňské keramiky (obr. 48: 11, 14) a dva masivní okrajové zlomky zásobnic (obr. 48: 12). Hrnčinu reprezentuje bílé krupičkovité zboží a keramika v odstínech šedé barvy. Předběžně lze tento materiál klást do 14.–15. století.

Podstatná část celého souboru je tvořena novověkou keramikou, z chronologického hlediska náležející do rozmezí od 16. do 19./20. století. Nejmladší složku představují výrobky z porcelánu (obr. 48: 8) a fragment kameninové láhve na minerální vodu. Většina fragmentů stolní a kuchyňské keramiky je zpravidla opatřena vnitřní hnědou a zelenou glazurou (obr. 48: 1, 2) a v mnohem menším počtu registrujeme malované zboží (obr. 48: 9). Přítomna je rovněž typická zakuřovaná hrnčina (obr. 48: 3). V materiálu spolehlivě datovatelném do raného novověku je možno rozeznat zlomky hrnců (obr. 48: 1–6), pánví (obr. 48: 7), mís či talířů (obr. 48: 9) a poklic (obr. 48: 13). Celý

soubor pak doplňuje několik zlomků raně novověkých komorových kachlů, z nichž je nejlépe dochována část patečního či římsového profilovaného kachle s čelní stěnou pokrytou hnědou polevou (obr. 48: 15). Blíže nezařazený zůstává ohnutý železný hřebík s oválnou hlavicí.

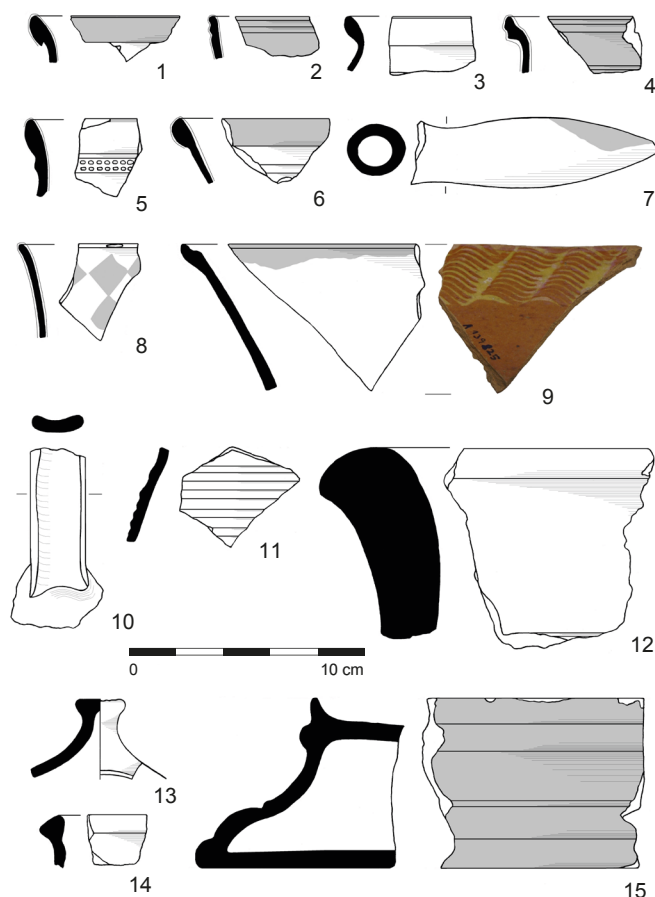
Poprvé je Strážov v písemných pramenech zmíněn pouze nejspíše k roku 1287, a to v přídomku Luděře ze Strážova; představitele tohoto rodu lze zaznamenat ještě v průběhu 1. poloviny 14. století. V pozdější době se v držení zdejšího vrchnostenského dvora vystřídalo několik majitelů, až byl Strážov připojen k sousednímu Luděřovu (srov. Koudela, Navrátil 1999, 11–13; Hosák 2004, 531). Na základě představeného konvolutu máme doloženo kontinuální osídlení v intravilánu Strážova od 14. do 19./20. století. Dosud jsme z obce evidovali pouze raně novověké pohřebiště zachycené podél silnice spojující Strážov s Drahanovicemi (Dohnal 1972, 27). Výše popsaná kolekce keramického materiálu přispívá k lepšímu poznání hmotné kultury středověké a raně novověké vesnice na střední Moravě.

Literatura

Dohnal, V. 1972: Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v letech 1969–1970. *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci* 154, 21–30.

Hosák, L. 2004: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia.

Koudela, M., Navrátil, P. 1999: *Paměti obce Luděřova*. Olomouc: Danal.

Obr. 48. Drahanovice. Výběr nálezů. Kresba L. Hlubek.

Fig. 48. Drahanovice. Selection of finds. Drawing by L. Hlubek.

Summary

In 2023, the Regional Museum in Olomouc acquired a collection of medieval and modern-period pottery from the plot of House No. 101 in Drahanovice (Strážov cadastral area, Olomouc District). The earliest finds can be dated to the 14th–15th centuries, while the majority to the 16th–19th/20th centuries (Fig. 48).

Lukáš Hlubek

Dubicko (okr. Šumperk)

„Na Tvrzi“, „Za Kostelem“, parc. č. 317/5, 317/7.

Vrcholný středověk. Tvrz/hrádek. Vertikální řez. Záchraný výzkum.

Uložení nálezu: Vlastivědné muzeum v Šumperku, p. o., přír. č. DEM 5/2023.

Lokalizace: WGS-84: 49.8280719N, 16.9694931E

Při záchraném výzkumu v Dubicku byla na stavbě rodinného domu na parcele č. 317/7 v roce 2021 prozkoumána část vrcholně středověké tvrze v podobě příkopu (obj. č. 887) a velkého zahloubeného sídlištního objektu (obj. č. 891) s celým skeletem psa na jeho dně (Halama 2022). Archeozoologická analýza následně prokázala, že kostra psa z obj. č. 891 patřila mladému velkému loveckému psu, podobnému polskému chrtovi nebo irskému vlkodavovi (Nývtová Fišáková 2023). Výsledky zadaných analýz izotopů zatím nejsou známy.

V červnu 2023 proběhlo několik dalších drobných zemních prací, souvisejících s dokončením stavby rodinného domu a jeho zázemí a které byly taktéž archeologicky sledovány. Na parcele č. 317/7 byla hloubena jáma pro dešťovou retenční nádrž (cca 340 × 300 cm), nacházející se jihozápadně od výzkumné plochy z roku 2021. Dále jsme, vzhledem k záměru stavebníka rozhrnout na západní části pozemku hromady zeminy, realizovali dvě paralelní úzké liniové sondy o šířce 50 cm na úroveň podloží, aby zde byl ověřen případný další výskyt archeologických objektů. Žádný vrcholně středověký kontext se zde však již nenacházel. V jižní liniové sondě, a to v její západní části, jsme zdokumentovali pouze sídlištní objekt kultury lužických popelnicových polí – č. 922 (k tomuto období naposledy Kalábek 2024; Tomešová 2024).

Nejzajímavější zjištění tak přinesl 1 m široký výkop pro vodovodní a kanalizační přípojku na sousední parcele č. 317/5, jihovýchodně od stavby domu. V obou jeho protilehlých profilech bylo totiž rozpoznáno mísovité zahloubení, jehož profily, charakter výplně a nálezy vrcholně středověké keramiky potvrzují, že jde o další průběh příkopu středověké tvrze, zkoumaného v půdorysu rodinného domu v roce 2021 (obj. č. 887; Halama 2022). Zdá se, že právě v tomto úseku se příkop ztlačí, což by plně korespondovalo s jeho předpokládaným okrouhlým či mírně oválným půdorysem okolo centrální zástavby tvrze.

Literatura

Halama, J. 2022: Dubicko (okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 63(2), 152–153.

Kalábek, M. 2024: Dubicko (okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 65(1), 206.

Nývtová Fišáková, M. 2023: *Analýza zvířecího osteologického materiálu z lokality Dubicko, Za kostelem (tvrz, rok výzkumu 2021)*. Rukopis. Uloženo: u autora.

Tomešová, B. 2024: Dubicko (okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 65(1), 206.

Summary

A minor fieldwork on Plot No. 317/7 in Dubicko (Šumperk District) built upon a 2021 excavation, which revealed a part of a high medieval fortress, particularly a ditch and a large subsurface settlement feature. Excavating a hole for a retention tank and two linear trenches in the western part of the plot revealed no further medieval features. However, the most interesting discovery came from a 1-meter-wide trench for water and sewage connections on the neighboring Plot No. 317/5, southeast of the house. In both opposing profiles, another part of the ditch (Feature 887) was identified.

Jakub Halama

Hajany (okr. Brno-venkov)

Východně od obce.

Raný středověk, vrcholný středověk. Sídliště, příkopové ohrazení. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

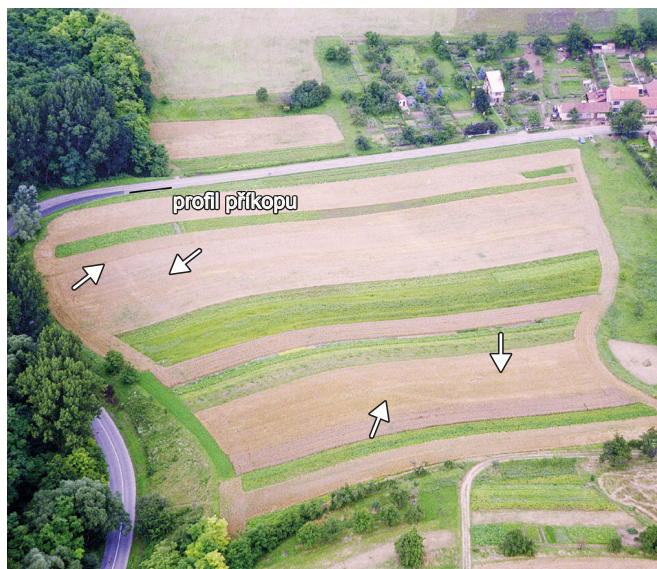
Lokalizace: WGS-84: 49.1107839N, 16.5607067E

V průběhu archeologického dohledu při rekonstrukci silnice II/152 Hajany – Želešice byly zachyceny archeologické situace pouze v k. ú. Hajany, a to při zemních pracích spočívajících ve svahování břehu silnice a skrývce během výměny konstrukčních vrstev komunikace. Bylo zachyceno celkem sedm archeologických objektů (obr. 49). Objekty 500 a 501 představují zbytky zanesených žlabů probíhajících kolmo ke stávající vozovce, objekt 502 pak hlubší příkop. Z objektu 502 pocházejí nálezy ze 13. století. Ačkoliv z objektů 500 a 501 žádné nálezy nepocházejí, je pravděpodobné, že spolu mohou souviset a spadat do stejného období. Příkop 502 je navíc zachycený na leteckých fotografiích z let 1998 a 1999, kdy je zřejmé, že opisuje mírný oblouk zprvu kopírující v cca 30–40m vzdálenosti těleso silnice ze Želešic a postupně se stáčí západním směrem k obci (obr. 50). Interpretace této situace není jasná, pro katastr Hajan nejsou k dispozici zprávy o tom, že by v těchto místech byla situována

Obr. 49. Hajany. Fotografická dokumentace profilu příkopu. Foto I. Čižmář.

Fig. 49. Hajany. Photodocumentation of the ditch profile. Photo by I. Čižmář.

Obr. 50. Hajany. Letecká fotografie s vyznačením průběhu příkopu. Foto M. Bálek.

Fig. 50. Hajany. Aerial photo showing the course of the ditch. Photo by M. Bálek.

např. zaniklá středověká vesnice, tvrz nebo vojenské ležení. Není tedy ani zřejmé, co by příkop mohl obepínat. Případné opevnění však bylo situované tak, aby jeho část probíhala nad tehdejší důležitou komunikací při vyústění z údolí Hajanského potoka. Nabízí se tedy možnost neznámého vojenského ležení nebo zaniklé vsi, která není zachycena v písemných pramenech. Pro bližší pochopení účelu ohrazení/opevnění bude potřeba provést kromě detektorového povrchového průzkumu také geofyzikální průzkum pro zjištění přesného průběhu příkopu/příkopů, doplněný následnými sondážemi, které by snad mohly upřesnit dataci jak většího příkopu, tak menších žlabů. V břehu rekonstruované silnice byly dále zaznamenány dvě menší sloupové jámy (objekty 504 a 505) a v přilehlé skrývce rovněž součást otopného zařízení / pece (objekt 506), související zřejmě se středověkým osídlením tohoto místa.

Nejstarší komponentu tvoří objekt 503, který je možné na základě keramického materiálu datovat do 9.–10. století. Jde patrně o součást na profilu zachycené zemnice, která byla z jedné strany porušena výkopem pro drenáž, a zbytek půdorysu zabíhal pod profil v břehu u komunikace. Tato situace dokládá existenci starší osady již v době hradištní, tedy několik set let před prvními zmínkami o stávající vsi.

Literatura

Neuveдено.

Summary

During a rescue archaeological excavation conducted in connection with the reconstruction of Hajany – Želešice road II/152, archaeological features from the Early Middle Ages were discovered (Hajany cadastral area, Brno–Country District). Noteworthy is also a ditch dating to the first half of the 13th century, enclosing an undetermined area (a deserted medieval village or military camp?) (Fig. 49, 50).

Ivan Čižmář

Hluk (okr. Uherské Hradiště)**Náměstí Komenského č. p. 162, parc. č. 463.**

Středověk, novověk. Tvrz/hrádek. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 48.9872589N, 17.5262300E

Od listopadu roku 2022 do července roku 2023 proběhl záchranný archeologický výzkum v souběhu s revitalizací tvrze Hluk (okr. Uherské Hradiště). Výzkum proběhl metodou sondážního odkryvu, který časově těsně předcházal pokládání inženýrských sítí a osazení retenční a vodoměrné nádrže. Během zemních prací v prostoru nádvoří tvrze bylo zachyceno souvrství recentních, novověkých a vrcholně středověkých uloženin, které nesly stopy střídajícího se planýrování a dorovnávání terénu. Toto souvrství vznikalo při stavebních aktivitách, které spojujeme s budováním tvrze a jejími průběžnými přestavbami. Starší vrstvy z doby před založením tvrze pak představovaly erozní splachy a říční naplaveniny. Geologického podloží nebylo v sondách realizovaných v prostoru nádvoří dosaženo. Z vrstvy erozních splachů, která se nacházela těsně pod horizontem počátku vrcholně středověkých stavebních aktivit, bylo vyzvednuto několik střepů pravěkých, blíže však neurčených, keramických nádob a jedno oštipané jádro z radiolaritu. Ze stavebních konstrukcí se v jihozápadní části nádvoří podařilo odhalit fragment tělesa dešťové kanalizace (obr. 51), která v již plně dochovaném stavu dále pokračuje pod západní část objektu. V severní části nádvoří byla zachycena a zdokumentována řada kulových jamek, které spojujeme s budováním dočasných stavebně-technických konstrukcí využívaných při historických opravách objektu tvrze. V rámci odkryvů realizovaných v prostoru nádvoří se mimo samotné vytyčené sondy podařilo také zrevidovat stav studny zakonzervované v minulém století, která se nachází zhruba uprostřed nádvoří. Vrstvy nacházející se pod současnou pochozí

Obr. 51. Hluk. Torzo kanalizace zachycené v západní části nádvoří tvrze. Foto Z. Kuchař.

Fig. 51. Hluk. Fragments of a sewer recorded in the western part of the fortress courtyard. Photo by Z. Kuchař.

Obr. 52. Hluk. Základy tzv. předbraní, odkryté v jižní části exteriéru tvrze. Foto T. Chrástek.

Fig. 52. Hluk. Foundations of the outer gatehouse uncovered in the southern part of the fortress. Photo by T. Chrástek.

úrovni nádvoří obsahovaly překvapivě málo movitých nálezů. Vyzvednuty byly střepy vrcholně středověkých a novověkých keramických nádob, železné předměty spadající do kategorie stavebního kování, zvířecí kosti a lastury měkkýšů. Usazenina v tělese kanalizace pak vydala železné hřeby, kuchyňský odpad zahrnující střepy novověkých keramických a skleněných nádob a kosti domácích zvířat.

Při pokládání nové trasy kanalizace v severní části exteriéru tvrze bylo zachyceno a zdokumentováno zdivo, které dodnes zpevňuje terén v trase příjezdové cesty k severnímu vstupu do tvrze. Zdivo bylo podle zjištěné stratigrafické situace vybudováno zřejmě v době zasypávání původního vodního příkopu jako preventivní zpevnění terénu v nejméně vytiženém úseku příjezdové trasy. Zásypy okolo zdiva i uloženina ve vrstvě pod jeho základovou spárou obsahovaly střepy raně novověkých keramických nádob, fragmenty vápenných omítek a jiného stavebního odpadu.

V exteriéru objektu jižně od budovy tvrze se již při skrývce recentních navážek podařilo objevit torza základů dvou opěráků původního jižního vchodu do tvrze. Základy těchto opěráků byly stavebně svázané s odkrytými masivními základy tzv. předbraní (obr. 52), tedy obranného objektu, jehož účelem bylo nejspíš zvýšení obranyschopnosti jižního vstupu do tvrze v době jejího využívání jakožto obranné stavby. V sondě pod objektem odkrytého předbraní a v sondě v jeho těsné blízkosti byly dále obnaženy dva úseky původního vodního příkopu (obr. 53). Na jeho dně byly zachyceny dvě nestejně dlouhé řady do jílového podloží zatlučených, tesařsky opracovaných dubových kůlů, z nichž se 12 kusů podařilo vyzvednout za účelem provedení datační analýzy. Dobu skácení se u dvou vzorků odebraných z těchto kůlů podařilo dendrochronologicky datovat do intervalu let 1439–1459, u dalších tří datovatelných vzorků dřev pak do intervalů: po roce 1435, po roce 1438 a po roce 1444 (Rybníček et al. 2023, 2). Zaražení řad kůlů do vnitřního břehu původního vodního příkopu spojujeme se snahou o zpevnění tohoto břehu, případně mohly tyto kůly sloužit k podepření či ukotvení stavebně-technických konstrukcí spojených s obranou tvrze. V rámci výzkumu se nepodařilo doložit existenci předpokládaného dvorce dřevohlinité konstrukce, jehož stavba měla předcházet výstavbě zděné tvrze (Eliáš 1993, 35). Nepodařilo se prokázat ani existenci podzemní chodby v severní části exteriéru v blízkosti severozápadního rohu tvrze, kterou naznačily výsledky geofyzikálního měření provedeného v roce 2014 (Reichel 2014, 1, 3, 6–7).

Obr. 53. Hluk. Dubové kůly zachycené na vnitřní straně břehu zasypaného vodního příkopu tvrze. Foto Z. Kuchař.

Fig. 53. Hluk. Oak piles recorded on the inner side of the banks of the silted-up moat. Photo by Z. Kuchař.

Literatura

Eliáš, J. 1993: *Tvrz Hluk*. Stavebně historický průzkum, č. j. 2473/1.

Uloženo: Archiv map a plánů, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně.

Reichel, V. 2014: *Město Hluk*. Protokol o měření elektrickým odporovým tomografem (EOM), t. č. bez č. j. Uloženo: Archiv Městského úřadu Hluk. Dostupné také z: https://www.mestohluk.cz/e_download.php?file=data/editor/385cs_1.pdf&original=Protokol+Hluk+2014.pdf.

Rybníček, M., Kolář, T., Sochová, I. 2023: *Tvrz Hluk*. Závěrečná zpráva, t. č. bez č. j. Uloženo: Univerzitní archiv, Mendelova univerzita v Brně.

Summary

During a rescue excavation conducted in connection with the restoration of Hluk Fortress (Uherské Hradiště District) between 2022 and 2023, layers from modern, medieval and prehistoric periods were uncovered, along with a fragment of a sewer (Fig. 51), construction imprints and masonry fragments reinforcing the northern entrance of the fortress. Additionally, foundations of buttresses for the southern wall, foundations of the outer gatehouse, which strengthened the defense of the southern part of the fortress (Fig. 52), and short sections of a silted-up moat with oak piles driven into its banks were discovered (Fig. 53).

Zdeněk Kuchař

Holešov (k. ú. Žopy, okr. Kroměříž) „Před Lesem“, parc. č. 410.

Středohradištní období (RS3). Hradiště. Mikrosondáž / vzorkovací sondáž. Průzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.3334425N, 17.6290617E

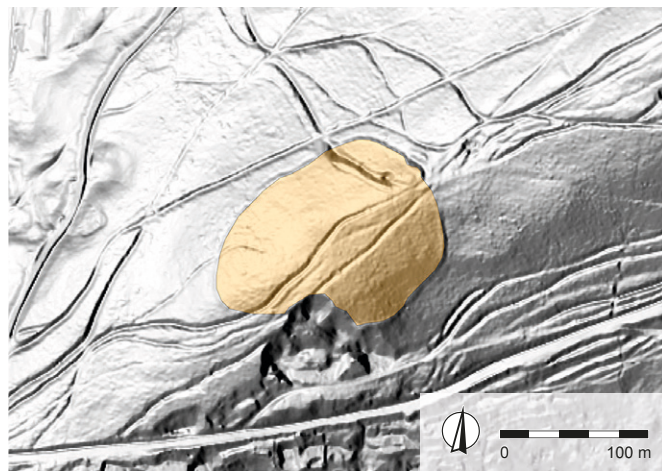
V letech 2020 až 2022 byla zkoumána nově objevená opevněná poloha v prostoru západního okraje Hostýnských vrchů na katastru obce Žopy (v současnosti součást města Holešova). Lokalita se nachází na okraji táhlého hřebetu v lesní trati s pomístním názvem „Před Lesem“ v nadmořské výšce 395–415 m.

Relikty osídlení zjistil, na základě studia snímků leteckého laserového skenování, E. Urban, který je v srpnu 2020 i poprvé navštívil (obr. 54). Podařilo se mu v terénu identifikovat oválné opevnění s osami cca 160 × 125 m a celkovou rozlohou 1,5 ha. Opevnění je tvořeno jedním příkopem a valem o maximálním převýšení v rozmezí 0,3–1,5 m na vrchol koruny valu. Současná rozloha lokality je však zmenšena o nevyužívaný lom kamene, který z původní plochy ukrojil asi 0,1 ha. Tento zaniklý lom bylo také první místo, které poskytlo doklady pravěkého osídlení. Na dně lomu byly nalezeny dvě větší nezdobené výdutě černožlutého výpalu, rámcově zařaditelné do období eneolitu až starší doby železné, ve stěně lomu pak byly nalezeny další dva pravěké střepy. Dva terénní průzkumy a návštěva opevnění M. Popelkou na počátku roku 2021 nepřinesly nová zjištění.

V roce 2022 se na lokalitu vrátil E. Urban, kterému se při dalších návštěvách podařilo získat menší kolekci keramiky a několika kusů konstrukční mazanice. Menší počet keramických zlomků byl získán povrchovým sběrem, většina potom z několika drobných vrypů. Typickým prvkem většiny nálezů je jejich nepůvodní uložení, způsobené jak sklonem terénu, tak druhem podloží. V materiálu lze bezpečně rozpoznat dva časové horizonty, a to pravěký, odpovídající již dříve nastíněné dataci, a raně středověký. Ten lze, na základě typicky profilovaných seříznutých okrajů nádob, zařadit do středohradištního období.

Dne 12. listopadu 2022 byla provedena jednorázová prospekce s detektory kovů. Mezi nalezenými artefakty převažoval recentní odpadový materiál a použité střelivo, za zmínku tak stojí jen minimum nálezů: bronzová přezka z opaskového kování, která byla nalezena jen několik metrů od nálezů E. Urbana a lze ji snad časově ztotožnit s raně středověkými nálezy keramiky. Získány byly také zlomky minimálně čtyř železných srpů, jejichž dataci lze klást od raného středověku až do počátku novověku.

Samotná lokalita není, na poměry výšinných poloh, úplně typicky umístěna. Díky velmi prudkým svahům na severní a jižní straně, špatně přístupné západní straně a její strategické poloze v krajině ji lze zcela jistě jako výšinnou polohu klasifikovat (srov. Bartík 2014), nicméně analogie se na Moravě hledají jen velmi obtížně. Nabízejí se snad jen některé výšinné lokality mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou z přelomu neolitu a eneolitu, které se taktéž nacházejí na konci táhlých hřbetů. Doklady osídlení této kultury zde však zjištěny nebyly.

Obr. 54. Holešov. Plánek lokality na snímcích laserového leteckého skenování, žlutě je vyznačena vnitřní plocha lokality. Grafika E. Urban.

Fig. 54. Holešov. Site plan on the aerial laser scanning images; the inner area of the site is marked in yellow. Graphic by E. Urban.

Prozatím velmi kusé informace o nově objevené opevněné poloze na okraji Hostýnských vrchů nám dovolují uvažovat o minimálně dvou horizontech osídlení. Starší horizont je v současnosti blíže nedatovatelný a je velmi pravděpodobné, že jeho část byla zničena při těžbě kamene. Mladší horizont osídlení spadá do střední doby hradištní. V této souvislosti by mohl být zajímavý vztah lokality k nedávno publikovaným nálezům z raného středověku (Fojtík et al. 2022), které se soustředí v blízkém okolí a jako celek s nově objevenou polohou pomalu začínají doplňovat mozaiku osídlení západního okraje Hostýnských vrchů v raném středověku.

Literatura

Bartík, J. 2014: *Sídelní a socioekonomické aspekty lengyelské kultury v prostoru nejzápadnější Moravy* [online]. Rkp. diplomové práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/wqmcg/>.

Fojtík, A., Popelka, M., Slaná, M. 2022: Soubor raně středověkých předmětů z Hostýnských vrchů. *Acta Musealia* XX(1–2), 6–21.

Summary

Between 2020 and 2022, a newly discovered fortified site on the western edge of the Hostýnské vrchy Hills in 'Před Lesem' forest trail near Holešov (Žopy cadastral area, Kroměříž District) was investigated. This unusually situated hilltop site was discovered through the study of aerial laser scanning images and subsequently verified by several surface surveys (Fig. 54). An oval fortification covering an area of 1.5 hectares was identified, along with evidence of two occupation periods. The first can be dated to the Eneolithic to Early Iron Age, and the second to the Middle Hillfort Period.

Eliáš Urban

Hostěnice (okr. Brno-venkov)

Hostěnické propadání, parc. č. 274/445, 432/2.

Novověk – industriální období. Vodní dílo. Náhodný zásah/nálež. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: bez nálezů.

Lokalizace: WGS-84: 49.2418928N, 16.7601961E

Záchranný výzkum při budování vodní tůně v Hostěnicích přinesl svědectví o existenci historické hráze spjaté nejspíše s výrobním areálem (lomy, vápenky, šterkovny) panství pozořického velkostatku ze 17.–19. století. Původní hráz tvořená kamennou konstrukcí zděnou na vápennou a později i cementovou maltu dokládá, že během své existence byla několikrát obnovována. Relikty zachycené stavbou nové hráze naznačily, že stará konstrukce mohla být poškozena přibližně ve dvou etapách prudkými vodními přívaly. Historicky je lze naposledy dokumentovat ještě v průběhu 2. poloviny 19. století v souvislosti se speleologickým výzkumem tzv. Vilémova údolíčka u propadání Hostěnického potoka II (Kříž, Koudelka 1902; Kos et al. 2014). V místech současného toku Hostěnického potoka se mohla nacházet nejspíše mostní propust s hlinitou mostovkou, díky které bylo možné přejíždět povozy po celé hrázi z jednoho břehu potoka na druhý. V celkové koncepci pak dokumentují zjištěné odkryté archeologické a geologické profily založení staré hráze někdy v 17.–18. století, její funkci a zánik v 18.–19. století, a nakonec poškození při razantní regulaci potoka ve 2. polovině

20. století. Hráz pak přečkala v tomto stavu až do roku 2023, tedy přibližně tři a půl staletí. Vzhledem k historickým objektům položeným pod hrázi je možné dnes s větší dávkou jistoty konstatovat, že mohlo jít současně o konstrukci účelového polodru, jehož úlohou byla regulace přívalových vod směřujících k jícům krasových ponorů Hostěnického potoka.

Literatura

Kos, P., Nováček, P., Němeček, J., Hama, I. 2014: Řičánkova skála – obnovení průzkumu v místě bývalého pracoviště ZO 6-11 Královopolská nad Hostěnickým propadáním II (k historii a speleoarcheologii jedné méně známé lokality v jižní části Moravského krasu). *Speleofórum* 33, 30–37.

Kříž, M., Koudelka, F. 1902: *Průvodce do moravských jeskyň. Díl II., Jedovnice, Rudice, Josefov, Babice, Křtiny - Údolí hádecké, Hostěnice, Mokrá, Líšeň a Brno. Ždánice, Vyškov: Vlastním nákladem.*

Summary

The rescue excavation, conducted during the construction of a pond at the Hostěnice swallow hole (Hostěnice cadastral area, Brno-Country District), yielded evidence of a historical dyke, likely associated with the production area (quarries, lime kilns, gravel pits) of the Pozořice manor farm from the 17th to 19th centuries. The original dyke, constructed from stone and built with lime mortar and later cement mortar, shows that it underwent several renovations during its existence. Given the historical structures and features located beneath the dyke, it is now possible to state with greater certainty that it could also have been a purpose-built retention basin regulating floodwaters flowing towards the entrances of the karst swallow holes of the Hostěnice Creek.

Petr Kos

Hostěnice (okr. Brno-venkov)

Mokerský les, „Nad Knížecím lomem“, „U Trojáku“, parc. č. 274/1, 274/355, 274/485.

Středověk, novověk. Milříště, vápenka, lom, polní opevnění, komunikace, areál zemědělské výroby. Průzkum detektorem kovu. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2409753N, 16.7580450E; 49.2360578N, 16.7605983E

Záchranný výzkum na lokalitě Mokrá-lom v katastru Hostěnic navázal v roce 2023 na evidenci a detektorový průzkum periferní oblasti velkolomu Mokrá z let 2017–2022 (Přichystal, Vachútová 2023, 56), kdy se podařilo prozkoumat celkem 184 objektů, 38 komunikací a 28 mezních pásů zaniklé hostěnické pluziny. Nově k nim lze za rok 2023 připsat dalších 51 objektů (VO 185 – VO 235), čtyři komunikace (A.3.8–A.3.11/S) a 15 mezních pásů zaniklé pluziny (P.29–P.43). Předmětem došavadního výzkumu do roku 2023 je tak již celkem 307 archeologických objektů vztahujících se k exploataci a zpracování místních hornin, pálení uhlí, polnímu hospodářství, 2. světové válce a zaniklé komunikační síti. Novým nálezem je vápenický okrsek VO 218, jenž je tvořen velkou vícekanalovou vápenickou pecí (VO 218/1) porušenou menší jednokanalovou pecí (VO 218/2), který byl na základě nálezů podkov, částí vozu a pracovního náčiní datován do rozpětí 13.–15. a 19. století. Nově objevená středověká vícekanalová pec je již třináctou v pořadí, lokalizovanou v oblasti mezi Mokrou a Hostěnicemi.

Samostatnou skupinou objektů jsou pravouhlé zemní jámy, které sloužily k milířování vápna. Byly většinou doplňkem štěrkářských dílen, jejichž produkt nebyl využíván pouze k cestářským účelům. Mincovní nálezy umožnily datování podobných areálů na lokalitě do 18.–19. století. Většinu zaznamenaných jednokanálových pecí na vápno bylo možné rovněž zařadit až do rozmezí 18.–20. století, což svědčí o tom, že vývoj těchto technologií probíhal v tomto mladším novověkém úseku zhruba paralelně s milířováním. Podobně lze datovat i dvě pravouhlá (VO 209, VO 210) a jedno oválné milířiště (VO 234), která byla určena pro stavbu dřevouhelných milířů.

Vrcholné středověkou zaniklou hostěnickou hospodářskou plužinu tvořily ve zkoumaném prostoru pozůstatky mezních sypaných a skalnatých pásů, sledujících přibližně vrstevnice 380–430 m n. m. Nejmladší kovové nálezy získané průzkumem detektorem kovů datují zánik plužiny nejpozději do rozmezí 16. a 17. století. Povrchovou těžbu vápence dokumentují mělké těžební jámy a jámové lomy, někdy i s doklady jeho zpracování na štěrk. Datace evidovaných dobývek vápence byla poměrně obtížná. Skrze ojedinělé nálezy fragmentů pracovního a trhacího náčiní bylo lomy možné jen rámcově spojit s obdobím raného novověku, eventuálně s druhotným využitím v období 2. světové války, kdy byly některé skalnické a vápenické objekty využity jako vojenské obranné okopy. Na skalní hraně nad Hostěnickým propadáním a bývalým knížecím lomem byly lokalizovány dlouhé liniové okopy a u lesní cesty směřující k trati „U Lomu“ (předpolí Prostředního lomu Mokrá) bylo zaznamenáno drobné polní opevnění v podobě kulometných hnízd a okopů střežících při osvobozovacích bojích roku 1945 lesní komunikaci spojující Mokrou s Hostěnicemi.

Literatura

Příchystal, M., Vachútová, D. 2023: *Výroční zpráva 2022*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

The rescue excavation at the Mokrá-Quarry site (Hostěnice cadastral area, Brno-Country District) continued in 2023, following the metal detector survey of the peripheral area of the large Mokrá Quarry conducted between 2017 and 2022. In 2023, an additional 51 features, four roads and 15 hedgerows of the historical field system were newly recorded. By 2023, the fieldwork had encompassed 307 archaeological features and structures related to the exploitation and processing of local stone resources, charcoal burning, agriculture, World War II and the now-defunct road network. The features identified through the metal detector survey were dated between the 13th–15th and 20th centuries. A newly discovered high medieval lime kiln is the 13th of its kind found in the area between Mokrá and Hostěnice.

Petr Kos

Hradčany (k. ú. Hradčany u Tišnova, okr. Brno-venkov) „Černá pole“, parc. č. 1131/2.

Novověk. Areál nezemědělské výroby. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -607482, -1145277; -607456, -1145288; -607469, -1145232

V souvislosti s pokračováním stavby obchvatu Čebína byla v srpnu 2023 dokončena skrývka v prostoru křižovatky Čebín/Sentice/Hradčany. Jde o rovinatou plochu nad jižním svahem, který klesá k Čebínskému potoku, kde byl v roce 2022 prováděn

záchraný výzkum polykulturního sídliště (Bíško 2023). Geologické podloží je zde tvořeno pestrou šálou jílu, písku a štěrkopísku. Ve skryté ploše byl identifikován pouze jeden nepravidelný objekt nejasné funkce. Chudé nálezkové spektrum tvořily především zvířecí kosti a několik zlomků keramiky, které umožnily rámcovou dataci do novověku. Je tedy zřejmé, že do tohoto prostoru pravděpodobně aktivity výše zmíněného sídliště již nezasahují, koncentrují se na mírné svahy jižně a západně od sledované plochy.

Literatura

Bíško, R. 2023: Hradčany (k. ú. Hradčany u Tišnova, k. ú. Sentice, okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 64(1), 230–231.

Summary

A modern-period feature of unknown purpose was investigated during a rescue excavation in Hradčany (Hradčany u Tišnova cadastral area, Brno-Country District).

Richard Bíško

Hroznová Lhota (okr. Hodonín)

Intravilán; křižovatka III/4992, III/4995, parc. č. 3292/4, 3300/6, 3300/7.

Vrcholný středověk – novověk. Vesnice/městečko. Plošný odkryv.

Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Masarykovo muzeum v Hodoníně, p. o.

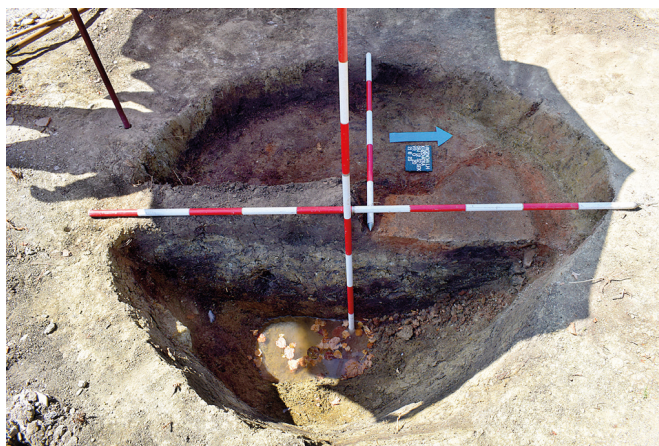
Lokalizace: WGS-84: 48.9108081N, 17.4160203E

Z důvodu zemních prací při úpravě hlavní křižovatky v Hroznové Lhotě v srpnu 2023 byla provedena první fáze záchraného archeologického výzkumu (první polovina komunikace) pracovníky Masarykova muzea, p. o. V průběhu odkryvu bylo zdokumentováno 19 zahloubených objektů. Minimálně v pěti případech šlo o lépe zachované kruhové jámy původně zásobního účelu (obr. 55) a ve dvou případech se jednalo o pyrotechnologické zařízení s pecí zřejmě potravinářského účelu (obr. 56). Dále byl objeven příkopovitý útvar, který tvořil nejspíše součást ohrazení starší vesnice, a tři liniové úzké žlaby, jež mohly sloužit pro odvodnění prostoru na zdejších mírně klesajících svahu. Dobře dochován byl jeden typický kanálek se stěnami z pečlivě vyskládaných kamenů a se stříškou z plochých kamenných ploten.

Obr. 55. Hroznová Lhota. Objekt č. 5 – zásobní jáma. Foto J. Šmerda.

Fig. 55. Hroznová Lhota. Feature 5 – storage pit. Photo by J. Šmerda.

Obr. 56. Hroznová Lhota. Objekt č. 15 – pec. Foto J. Šmerda.

Fig. 56. Hroznová Lhota. Feature 15 – oven. Photo by J. Šmerda.

Ve většině jam byly kromě obligátních ekofaktů nalezeny zlomky keramiky, které jsou svým tvarem a výzdobou typické pro období od konce 13. století do 15. století. Některé nálezy pochází tedy ještě z období před první uváděnou písemnou zmínkou o vesnici z roku 1371, tzn. za vlády markraběte Jana Jindřicha. Nejmladší byl rozměrnější zaniklý sklep zasahující až pod průčelí nejbližšího rodinného domu, obsahující množství fragmentů glazovaného nádobí a výjimečně i kamnových kachlů datovaných do raného novověku. Vzhledem k charakteru široké návsi je pravděpodobné, že podobné sklípky se nachází také mimo zasaženou stavební plochu před dalšími rodinnými domy, z jejichž vnitřního zázemí vedly také původní vchody. Ze zjištěných skutečností vyplývá, že v místě dnešní komunikace se nacházely pozůstatky po osídlení původní vesnice, jejíž definitivní rozsah a průběh hlavních cest se teprve utvářel.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

The archaeological excavation conducted during the first phase of the reconstruction of the main crossroads in Hroznová Lhota (Hodonín District) uncovered settlement pits (Fig. 55, 56) of a village dating from the High Middle Ages to the modern period.

Jaromír Šmerda

Ivančice (okr. Brno-venkov)

Ul. Tomáše Procházky, Dr. Novotného, Oslavanská, Mřenková, parc. č. 3166/5.

Vrcholný středověk, pozdní středověk. Předměstí. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1030108N, 16.3752055E; 49.1035108N, 16.3757055E; 49.1034108N, 16.3765055E; 49.1033108N, 16.3748055E

Úprava křižovatky před domem U Tří kohoutů v kruhový objezd vyvolala řadu zemních úprav. Výzkum trval v součinnosti se stavbou od října 2022 do července 2023. Výkopy inženýrských sítí byly zkoumány formou archeologického dohledu. Plošný výzkum si vyžádalo pouze snížení terénu pod novým úsekem ulice Tomáše Procházky napojujícím se na kruhový objezd.

Zkoumaná parcela ležela za hradbami středověkého města. Výzkumem se podařilo zachytit osídlení středověkého předměstí z 15. století. V jednotlivých výkopech inženýrských sítí a následným plošným výzkumem byly zachyceny pochozí vrstvy (štěrkování) a pozůstatky dobové zástavby. Podařilo se zdokumentovat trámové a kulové konstrukce nadzemních staveb a část pyrotechnologického zařízení. Při odstraňování betonové konstrukce původně zatrubněné vodoteče Mřenkového potoka byly na východním břehu odhaleny archeologické vrstvy, které vznikly v závěru 15. a v 1. polovině 16. století. Obsahovaly vedle keramiky také dřevěné úštěpy po zpracovatelské činnosti a několik částí kožených bot. V mladších obdobích procházela tímto prostorem soustava dřevěných potrubí, jejichž část byla dokumentována právě v prostoru původně zatrubněné vodoteče. Směřovaly dále do centra města.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

During the construction of a roundabout near Tomáše Procházky, Dr. Novotného, Oslavanská and Mřenková streets in 2022 and 2023 in Ivančice (Brno-Country District), a 15th-century settlement belonging to the town's western suburb was recorded.

Pavel Staněk, Michal Bučo

Kanice (okr. Brno-venkov)

Hády, parc. č. 693/1.

Vrcholný středověk. Ojedinelý artefakt. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -593197,9, -1158328,1

V květnu 2023 uskutečnili pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., kontrolní prospekci s detektorem kovů v bezprostředním okolí místa nálezu depotu únětické kultury v jihozápadní části zalesněné Hádecké plošiny, zhruba 110 m západně od zdejšího televizního a rozhlasového vysílače (srov. Čížmář, Přichystal 2024). Získána byla jen s depotem nesouvisející drobná stříbrná mince s vyobrazením české koruny na líci a českého lva na rubu, která byla určena jako parvus Václava II., vyražený mezi lety 1305 a 1310 v Kutné Hoře (Petráň, Radoměský 2006, 165).

Literatura

Čížmář, I., Přichystal, M. 2024: Kanice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 65(1), 208.

Petráň, Z., Radoměský, P. 2006: *Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky*. Praha: Libri.

Summary

During a metal detector survey near the findspot of the Únětice culture hoard in the forested southwestern part of the Hády Plateau (Kanice cadastral area, Brno-Country District), a silver parvus of Wenceslas II, minted between 1305 and 1310 in Kutná Hora, was found.

Ivan Čížmář, Michal Přichystal

Kroměříž (okr. Kroměříž)**Ul. Kojetínská, Školní, Ulička.**

Vrcholný středověk – novověk. Město. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30708–A30717, A30922–A30925.

Lokalizace: WGS-84: 49.3005203N, 17.3859444E; 49.2996097N, 17.3864622E; 49.2985814N, 17.3884764E

Při rekonstrukci místní sítě plynovodního potrubí na ulici Kojetínská v Kroměříži byly zjištěny pozitivní archeologické situace ve třech úsecích stavby. V prvním případě se jednalo o prostor parku na křižovatce ulic Kojetínská a Štěchovice. Kamenná konstrukce základu budovy barokního či předbarokního stáří (na indikační skice z roku 1830 není zobrazena) byla situována kolmo ke stávající uliční čáře a pravděpodobně souvisí s budovou zachycenou v tomto prostoru při loňské etapě rekonstrukce místní sítě plynovodního potrubí, která končila právě v místě parku (Popelka, Paulus 2023). Několik metrů jižněji byl v rýze dokumentován suterén rezidenční stavby, snad ještě dřevohlinité konstrukce, o jejíž prostorové dispozici však vzhledem k omezeným možnostem výzkumu (dokumentace vertikálních profilů) není možné sdělit nic bližšího. Situace je nepočteným a málo průkazným materiálem datována do období vrcholného středověku až raného novověku.

Další zahluubený objekt byl zdokumentován na profilu výkopu ve východní části ulice Školní a poskytl opět materiál, který je možné rámcově zasadit do výše zmíněného období. Je pravděpodobné, že se stále jedná o situace související s širšími hospodářskými aktivitami v okolí intravilánu obce Štěchovice, později integrované do města Kroměříže. Doklady sídlištních aktivit lze tedy očekávat minimálně ve vzdálenosti až 130 m (oběma směry – severozápadním i jihovýchodním) od ulice Štěchovice, která tvořila hlavní komunikační osu původní obce.

Třetím místem, kde byly sledovány stopy staršího osídlení, je ulice Ulička, spojující ulici Kojetínskou s ulicí Malý val, lemující z vnější strany jihozápadní část hlavní městské fortifikace. V tomto prostoru byly na bázi výkopu vedeného v nové trase plynovodu dokumentovány dva horizonty kulturní vrstvy. Mladší horizont souvisí se středověkými aktivitami, ten starší náleží pravěkému období a souvisí s prostorově rozsáhlým sídlištěm, rozkládajícím se na výrazném návrší nad nivou řeky Moravy, kde je později založeno i centrum města Kroměříže.

Literatura

Popelka, M., Paulus, M. 2023: Kroměříž (okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 64(2), 132.

Summary

During the reconstruction of the local gas pipeline near Kojetínská Street in Kroměříž (Kroměříž District), vertical profiles revealed evidence of medieval and modern-period settlement.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Kroměříž (okr. Kroměříž)**Ul. Křížná, parc. č. 119/3.**

Středověk, novověk. Město. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A31043–A31054.

Lokalizace: WGS-84: 49.2978186N, 17.3942700E

V roce 2023 byly po severozápadním, severovýchodním a jihovýchodním obvodu budovy na parcele č. 119/3 na ulici Křížná v Kroměříži prováděny práce zaměřené na umístění svislé vnější hydroizolace objektu. Paralelně s těmito pracemi probíhal také archeologický výzkum, který byl negativně ovlivněn pozdním nahlášením prací a také nedodržením základních podmínek BOZP pro práci v otevřených výkopech s hloubkou větší než 120 cm. Přesto byly na severozápadním profilu zdokumentovány konstrukční prvky ve formě základových zdív, které reprezentují původní stavební vývoj, kdy předmětná budova byla spojena se zadním traktem domu se současným číslem popisným 111/59, jehož čelní strana je orientována do Velkého náměstí. Zajímavá situace byla zjištěna na severozápadním nároží objektu, kde byla dokumentována základová zdiva K900/K901. Starší základ K900 měl výrazně hlubší spáru, zatímco základové zdivo K901, doložené ze strany uliční čáry, mělo menší hloubku základové spáry, avšak výrazně větší mocnost. To je pravděpodobně doklad zvětšení hmoty základu za účelem získání větší statické opory pro zvýšení budovy o další nadzemní patra.

Jihozápadně od nároží byl dokumentován profil, na kterém byly zjištěny nejméně dva požárové horizonty. Mladší požárový horizont by snad mohl souviset s historicky doloženým velkým požárem z roku 1643 za doby třicetileté války (Štěpaníková 2021, 21). Pro historický vývoj města je však zajímavější níže uložená požárová vrstva tvořená spečenou mazanicí, která se v profilujevila prostorově ohraničená v délce přibližně 2,5 m, a je možné o ní uvažovat jako o reliktu nadzemní stavby dřevohlinité konstrukce s podlahou zahluobenou pod úroveň terénu. Pod touto vrstvou byl z profilu získán keramický fragment, který je možné spolehlivě datovat do závěru raného středověku, tedy do doby, kdy Kroměříž byla pouze trhovou vsí. Na tomto místě je důležité zmínit, že ulice Křížná se nachází nedaleko Riegrova náměstí, kde je staršími výzkumy Muzea Kroměřížska, p. o., doložen předlokační horizont (Pělučová 2021, 5–6).

Stratigrafii bylo možné zachytit také na jihovýchodním profilu, kde se podařilo zdokumentovat poměrně nízký profil až po podložní vrstvy tvořené šterkopísky. Většina dochovaných intaktních vrstev v této části obsahovala vrcholně středověký materiál. Severovýchodní profil byl k dokumentaci nevhodný, jelikož po celé jeho délce probíhaly paralelně s osou budovy inženýrské sítě.

Literatura

Pělučová, L. 2021: Kroměříž „Riegrovo náměstí č. p. 159 a č. p. 160“ sídlištní a výrobní objekty. Rkp. náleзовé zprávy M-TX-202100341 [cit. 2024-08-26]. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100341>.

Štěpaníková, M. 2021: *Brunův průvodce městem Kroměříž* [online]. Rkp. bakalářské práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity. [cit. 2024-12-09]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/v9trm/?id=243118>.

Summary

Stratified contexts, investigated during the installation of waterproofing on Plot No. 119/3 in Křižná Street in Kroměříž (Kroměříž District), documented the site's development from the Early Middle Ages. Additionally, structural elements related to the architectural development of adjacent buildings were documented.

Miroslav Popelka

Kroměříž (okr. Kroměříž)

Riegrovo náměstí č. p. 149/33, parc. č. 165.

Vrcholný středověk – novověk. Město. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: bez nálezu.

Lokalizace: WGS-84: 49.2966364N, 17.3941733E

Při rekonstrukci kanalizace ve vnitrobloku parcely č. 165 na Riegrově náměstí v Kroměříži byly zachyceny čtyři původní prvky tvořící zdi / základová zdiva konstrukcí souvisejících s vývojem parcely v jižní části historického jádra města Kroměříže. Liniový výkop v délce 60 m odhalil původní plastovou trubku a došlo k její výměně za širší a průchodnější; tento výkop byl zřejmě již sledován pracovníky Muzea Kroměřížska, p. o., při předchozí rekonstrukci objektu.

Vzhledem k malému rozsahu akce jsou výrazně omezeny interpretační možnosti doložených situací. Konstrukce K900 a K901 mohou tvořit pozůstatky zástavby přičleněné v zadním traktu parcely k hradební zdi, případně se jedná o zbytky stavby a její vnitřní členění, zasahující původně východní polovinu parcely před jejím scelením a průrazem hradby ulic Šafaříkova. Konstrukce K902 by mohla představovat pozůstatek historické (barokní/klasicistní) kanalizace (koresponduje po západní hraně parcely s trasou stávající kanalizace) a suk cihlového zdiva K903 v nároží budovy je možné považovat za určitý zpevňovací pilíř, případně by se dle náznaku zaklenutí k západu mohlo jednat o prvek související s konstrukcí K902 (historická stoka). K ověření těchto vývodů by bylo nutné porovnat dokumentaci s celkovým plánem z výzkumu Muzea Kroměřížska, p. o., nálezořová zpráva ze staršího výzkumu však doposud nebyla vyhotovena.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

Several structural elements associated with earlier settlement activities on Plot No. 165, located on the southern edge of the historic core of Kroměříž, were documented during the reconstruction of the sewer system in the inner yard of House No. 149/33 at Riegrovo Square in Kroměříž (Kroměříž District).

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Kroměříž (k. ú. Vážany u Kroměříže, okr. Kroměříž)

Vážany; jihovýchodní okraj intravilánu, parc. č. 456.

Starohradištní období (RS2), mladohradištní období (RS4). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30866–A30921.

Lokalizace: WGS-84: 49.2779042N, 17.3924889E

Při stavbě rodinného domu na parcele č. 456 v katastrálním území Vážany u Kroměříže se podařilo registrovat dva horizonty

předchozí lidské aktivity. V prvním případě se jednalo o pravěkou kulturní vrstvu obsahující nálezy z doby bronzové a mladší doby železné (Popelka 2024a; 2024b). Druhou fází osídlení re-prezentuje rané středověké období, ze kterého byly prozkoumány celkem tři zahlobené objekty – potravinářská pec s předpeční jámou (K500/K501) a nevýrazně zahlobený objekt oválného půdorysu (K502). Keramický materiál mladšího horizontu osídlení je typický pro závěr raného středověku (RS4) a souvisí s aktivitami v širším prostoru historického jádra obce (parcela bezprostředně navazuje na zadní trakty usedlostí tvořících původní centrum obce). Zajímavá byla geologická situace na ploše stavby, kde ani po vyhloubení základových pasů nebylo dosaženo podloží a veškeré situace mladšího horizontu byly zapuštěny do nadložních vrstev, které se vytvořily kombinací erozní a hydrologické situace na hranici nivního prostoru.

V ploše stavby byla provedena také detektorová prospekce, kdy kovové nálezy časově korespondují s keramickým materiálem (bronzová jehlice, část latéské spony). Nálezem, který vybočuje z výše uvedeného chronologického rámce, je stříbrné nebo postříbřené (?) opaskové kování podkovovitěho tvaru (tzv. chránič dírky), zdobené dvěma esovitými úponkami (obr. 57). Kování je typické pro avarský kulturní okruh, lze jej přiřadit ke značně variabilnímu typu 166 podle J. Zábojníka (1991, 236, Taf. 32: 20–23), kladenému především na počátek pozdní doby avarské (fáze PDA I, tzn. na počátek 8. století). Datování diskutovaného exempláře však bude možné stanovit až po zjištění přesných analogií v avarských hrobech v Karpatské kotlině.

Literatura

Popelka, M. 2024a: Kroměříž (k. ú. Vážany u Kroměříže, okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 65(1), 209.

Popelka, M. 2024b: Kroměříž (k. ú. Vážany u Kroměříže, okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 65(1), 226.

Zábojník, J. 1991: Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats). In: Z. Čilinská (ed.): *K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnom stredoveku*. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 219–321.

Obr. 57. Kroměříž. Stříbrné (?) opaskové kování pozdně avarského typu. Foto M. Popelka.

Fig. 57. Kroměříž. Late Avar silver (?) belt fitting. Photo by M. Popelka.

Summary

Several contexts from the Early Middle Ages (RS4) were examined during the construction of a family house on Plot No. 456 in Kroměříž (Vážany u Kroměříže cadastral area, Kroměříž District). A silver (?) belt fitting of the late Avar type was recovered during the excavation (Fig. 57).

Miroslav Popelka

Křelov-Břuchotín (k. ú. Křelov, okr. Olomouc)

„Sedmiměříčná“.

Středohradištní období (RS3). Pohřebiště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Archeologické centrum Olomouc, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.6089417N, 17.1899972E; 49.6082889N, 17.1909444E; 49.6080667N, 17.1903417E; 49.6087056N, 17.1895722E

Lokalita Křelov – „Sedmiměříčná“ se nachází na ploše chybějícího úseku dálnice D35 u Olomouce. Oficiální název stavby, během níž byly archeologické objekty nalezeny, zní „D35 3508.2 Křelov – Slavonín, 2. etapa“. Archeologické objekty se nachází v rovinatém terénu téměř u paty mírného návrší s kótou 286 m n. m. Poloha se vyznačuje dalekým výhledem do nivy řeky Moravy s městem Olomouc. Zhruba 200 m východně se nachází Fort XVII Křelov. Nadmořská výška v místě nálezu je 270–271 m.

Na podzim roku 2023 zde byl prozkoumán ojedinělý pohřební areál se čtyřmi horizonty pohřbívání. Nejstarší horizont představuje 17 kostrových hrobů ze závěru eneolitu, původně alespoň část z nich pravděpodobně pod mohylami, náležejících kultuře se šňůrovou keramikou (Vránová 2024a).

Další fáze pohřbívání spadá do laténského období. Podařilo se nám zachytit sedm žárových hrobů z 3. století př. n. l. Pracujeme s hypotézou, že Keltové zde využili starší pohřební okrsek s viditelnými mohylami, přičemž čtvercové žlábkové hroby spadají do tohoto období (Vránová 2024b).

Na jižním okraji pohřebního areálu byl prozkoumán poměrně unikátní germánský bojovnícký kostrový hrob z 3. století n. l. (Vránová 2024c).

Posledních šest kostrových hrobů je datováno do střední doby hradištní. Všechny se nachází v blízkosti eneolitického hrobu se dvěma žlábkami a některé z nich tyto žlábkové porušují. Hroby mají orientaci Z–V: některé obsahují jen velmi špatně dochované kosterní pozůstatky, jinde se nedochovaly vůbec. Hrobová výbava je poměrně jednoduchá (keramická nádoba, železný gombík, železný nožík, jednoduchá bronzová náušnice z okruhu podunajského šperku).

Literatura

Vránová, V. 2024a: Křelov-Břuchotín (k. ú. Křelov, okr. Olomouc).

Přehled výzkumů 65(1), 194.

Vránová, V. 2024b: Křelov-Břuchotín (k. ú. Křelov, okr. Olomouc).

Přehled výzkumů 65(1), 226.

Vránová, V. 2024c: Křelov-Břuchotín (k. ú. Křelov, okr. Olomouc).

Přehled výzkumů 65(1), 235.**Summary**

A rescue archaeological excavation conducted at the Křelov – ‘Sedmiměříčná’ site (Křelov cadastral area, Olomouc District) in 2023 uncovered a burial ground with four burial horizons. Seventeen graves from the Corded Ware culture, seven cremation graves from the La Tène period, one inhumation Germanic grave from the 3rd century AD and six inhumation graves from the Early Middle Ages (9th–10th centuries) were examined. The early medieval graves are oriented east-west and contain simple grave goods: a ceramic vessel, an iron spherical hollow button (gombík), a knife and a simple bronze earring.

Vendula Vránová

Křtiny (okr. Blansko)

„Viligrunt“/„Velegrunt“, parc. č. 926/1.

Novověk – industriální období. Milířiště. Vizualní/geodetický průzkum. Uložení nálezu: bez nálezů.

Lokalizace: WGS-84: 49.3038558N, 16.7508439E

Na přelomu let 2023/2024 došlo k terénnímu průzkumu objektů výtýpovaných na mapě leteckého laserového snímkování krajiny v lesní trati „Viligrunt“/„Velegrunt“ severně od obce Křtiny (Pavloň 2024). Mezi nimi bylo identifikováno 10 milířišť o průměru plošiny 5–8 m s vrstvou mourem promíšené hlíny s pozůstatky uhlíků o velikosti až několika centimetrů. Byly provedeny vrty pedologickou tyčí k ověření přítomnosti a mocnosti uhlíkaté vrstvy; další uhlíky byly nalezeny díky narušení milířišť lesní zvěří. Až na jeden případ se objekty vyznačují záhrabem do svahu a odvaalem pod milířištěm, čímž vznikla pracovní plocha pro stavbu milíře. Dle informací od místních obyvatel docházelo v minulosti k porušování vrstev tmavší hlíny i níže v údolí v prostoru louky a zahrádkářské kolonie, což by mohlo i zde indikovat existenci dalších milířišť (Bobek et al. 2021).

Literatura

Bobek, P., Brejcha, R., Dejmal, M., Houška, J., Johanis, H., John, J.,

Příbylová, M., Sedláčková, L., Suchánková, S., Szabó, P.,

Šimík, J. 2021: Uhlířství a jeho archeologické doklady –

historicko-archeologický pohled na provozování řemesla.

Archeologia technica 32, 31–56.Pavloň, T. 2024: *Viligrunt, povrchový průzkum milířišť*. Rkp. nálezové

zprávy M-TX-202400060 [cit. 2024-03-09]. Uloženo: Archiv

náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.

Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České

republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400060>.**Summary**

A survey of charcoal piles identified on the map from aerial laser scanning in the forest track ‘Viligrunt’/‘Velegrunt’ (Křtiny cadastral area, Blansko District) yielded ten modern-period charcoal piles.

Tomáš Pavloň

Lednice (k. ú. Lednice na Moravě, okr. Břeclav)

Ul. Slováká, parc. č. 60/1, 60/2.

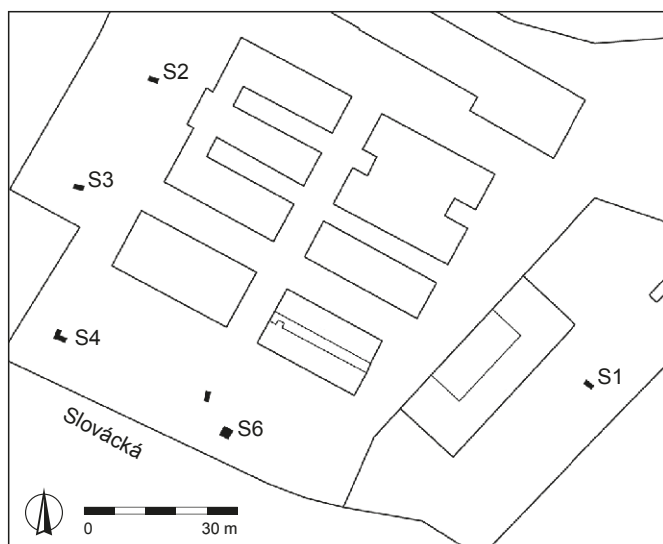
Novověk, středověk. Vesnice/městečko, park. Skupina/síť sond.

Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně.

Lokalizace: WGS-84: 48.7985969N, 16.8118344E

V listopadu 2023 provedla Archaia Brno z. ú. společně s Národním památkovým ústavem, územní odborné pracoviště Brno, celkem šest drobných zjišťovacích sond v areálu zámeckého zahradnictví v Lednici. Sondy měly za cíl ověřit dochování a povahu archeologických terénů v místech zamýšlené rekonstrukce (obr. 58).

V rámci sondy S1/2023 byly pod recentními navážkami zachyceny sídlištní situace (vrstvy, kúlové jamky) datovatelné již do 16. století, ovšem většina situací pocházela až z 18. a 19. století. Sondy S2/2023 a S3/2023 se nacházely v prostoru severozápadně od dnešního zahradnictví; až do hloubky 1,8 m v nich byly zachyceny pouze recentní navážky. Celý prostor asi původně náležel

Obr. 58. Lednice. Státní zámek Lednice, zámecké zahradnictví. Lokalizace zkoumaných sond. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 58. Lednice. State Chateau Lednice, chateau's garden shop. Location of test pits. Author Archaia Brno.

k níže položené nivě řeky Dyje a byl uměle dorovnávan v 2. polovině 20. století. Sonda S4/2024 v jižní části zahradnictví doložila, že archeologické terény se zde nacházejí již bezprostředně pod dnešním povrchem. Nejstarší zjištěnou aktivitou byl relikv pec s předpecní jámou. Pec měla minimálně dvě fáze a snad ji můžeme považovat za potravinářskou. Dle nálezů ze zásypu pece ji lze datovat do 13. století, zřejmě již do jeho první poloviny. Mladší stopy lidské aktivity v podobě jam a jedné podezdívky pak spadají až do novověku, převážně do 19. století. V sondě S5/2023 byla bezprostředně pod drnem zachycena cihelná dlažba, patrně z 19. století; níže pak sloupová jáma z 15. století. Ostatní nálezy jsou pravěkého stáří. Poslední sonda S6/2023 doložila existenci zdi, snad náležející historickému provozu zahradnictví (relikv skleníku, pařeniště?) s příslušně starými nálezy z 19. století.

Je obecně známým faktem, že v poslední čtvrtině 19. století nechal Jan Josef II. z Lichtenštejnu vykoupit velkou část původního jádra vesnice Lednice pro rozšíření zahrady (Novák 2004, 434). Provedené archeologické výzkumy doložily relikty po této vesnici existující od 13. do 19. století. Následně zachycené aktivity již souvisejí s provozem zámeckého zahradnictví, které bylo umístěno do rohu nově vzniklé zahrady.

Literatura

Novák, Z. 2004: Zámecká zahrada. In: E. Kordiovský a kol.: *Městečko Lednice*. Knižnice Jižní Moravy 34. Lednice: Muzejní a vlastivědná společnost, 416–437.

Summary

An archaeological test pitting conducted in Lednice (Lednice na Moravě cadastral area, Břeclav District) revealed remnants of a demolished part of the village dating from the 13th to the 19th centuries (Fig. 58). Activities related to the chateau's gardening in the 19th century were also documented.

Miroslav Dejmal

Lešany (k. ú. Lešany u Prostějova, okr. Prostějov)

Intravilán obce, parc. č. 297/3, 297/4, 297/11, 297/12.

Mladohradištní období (RS4). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.

Lokalizace: S-JTSK: -564517.57, -1130422.42

Od února 2022 do ledna 2023 probíhal záchranný archeologický výzkum realizovaný prostějovským pracovištěm Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., v souvislosti s výstavbou souboru osmi rodinných domů a k nim příslušejících inženýrských sítí v Lešanech, okr. Prostějov. Byly odkryty, prozkoumány a zdokumentovány celkem tři desítky terénních archeologických situací (obr. 59). Ty poukazují na opakované osídlení stavbou dotčeného místa, a to již od 6. tisíciletí před

Obr. 59. Lešany. Archeologické situace na ploše jednoho z budoucích rodinných domů. Foto M. Popelka.

Fig. 59. Lešany. Archaeological contexts at the construction site of one of the houses. Photo by M. Popelka.

Obr. 60. Lešany. Raně středověké potravinové (chlebové) pece. Foto P. Fojtík.
Fig. 60. Lešany. Early medieval (bread) ovens. Photo by P. Fojtík.

naším letopočtem, což dokládají stopy sídlištních aktivit kultury s lineární keramikou (Fojtík 2023b, 186, obr. 22). Atraktivním objevem je osamocený hrob náležející lidu kultury se šňurovou keramikou (Fojtík 2023a). Dalšími osadníky zde byli nositelé mohylové kultury střední doby bronzové (Fojtík 2023b, 210, obr. 13).

Především však byla zachycena raně středověká osada rozložená v této části lešanského katastru v pokročilé době hradištní, konkrétně od závěru 11. století do přelomu 12. a 13. století. Šlo tak nejen o vesnici z časů první písemné zmínky (obec Lešany/Lesan je prvně písemně zmiňována již kolem roku 1200, a to na falzu z počátku 14. století (CDB; přehledně viz Hosák, Šrámek 1970, 502), ale o sídlišť, které výše zmíněný listinný záznam předchází o téměř celá dvě století. Záchraný archeologický výzkum zde odkryl řadu terénních situací odrážejících život na této lokalitě. Jedná se nejen o obydlí – zemnice a k nim náležející stavby hospodářského charakteru, ale i velké obilné zásobní jámy (obilná síla), pozůstatky plotů a palisád nebo

dokonce o dvojici potravinářských (chlebových) pecí (obr. 60). V hmotných nálezech dominují početné soubory keramiky (obr. 61) a zvířecích kostí, nechybí však ani artefakty vyrobené z kovu (obr. 62) – železné předměty jako rukojeť vědra, klíč k zámku, nůž, ocílka, pilník, část ostruhy nebo šperky z bronzu zastoupené třemi tzv. esovitými záušnicemi (tj. ozdobami v účesech dívek a žen). Cenným drobným nálezem je rovněž prsten vyrobený ze zeleného skla.

Zajímavý je také zánik zkoumané osady „obyvatel mezi lesy usazených“ („Lešaňáků“ nebo jinak i „Lešanů“; odtud etymologický výklad místního jména obce, viz Kopečný 1985, 26–27). Zdá se, že byla cíleně opuštěna někdy v 1. polovině 13. století a přemístěna v rámci dnešního lešanského katastru o cca 200 m k severozápadu, tedy do prostoru dnešní návsi (viz Fojtík 2002, 65–66). Z dochovaných historických záznamů (přehledně Doležel 2008, 489–496) jsme podrobněji zpraveni o existenci rodu pánů z Lešan (s rodovým erbem „lišky ve skoku“). Jak samotné jméno napovídá, po jistý čas byly Lešany zřejmě i ústředím jejich majetkově-správní državy, která za Alberta z Lešan, tedy někdy v poslední čtvrtině 13. století, dosahovala svým značným územím na západě až na vrcholový hřbet Dražanské vrchoviny. Dočteme se též o sporech způsobených rozšiřováním jeho panství a s tím spojenou lokací vesnic nových, ale i překládání těch existujících na jiná místa. Podobným dějinným událostem by nasvědčovaly i výsledky realizovaného terénního výzkumu.

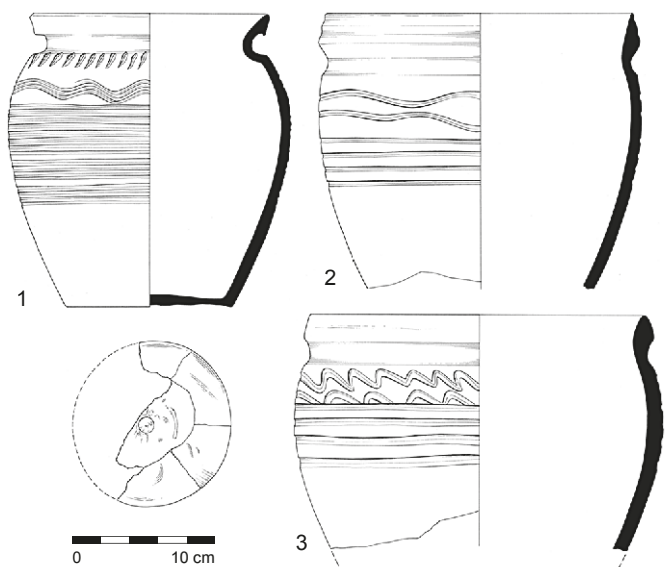
Literatura

CDB: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* I. Ed. G. Friedrich, Prague 1904–1907.
Doležel, J. 2008: Městisko: zaniklá městská lokace 13. století na Prostějovsku. *Archeologické rozhledy* LX(3), 459–508.
Fojtík, P. 2002: Pravěké a raně středověké osídlení katastru obce Lešany (okr. Prostějov). *Střední Morava* 15, 55–84.
Fojtík, P. 2023a: Lešany (k. ú. Lešany u Prostějova, okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 64(1), 232–233.
Fojtík, P. 2023b: Lešany (k. ú. Lešany u Prostějova, okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 64(1), 186, 210.
Hosák, L., Šrámek, R. 1970: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku* I. A–L. Praha: Academia.
Kopečný, F. 1985: *Jména obcí a osad prostějovského okresu*. Studie Muzea Prostějovska v Prostějově. Prostějov: Muzeum Prostějovska.

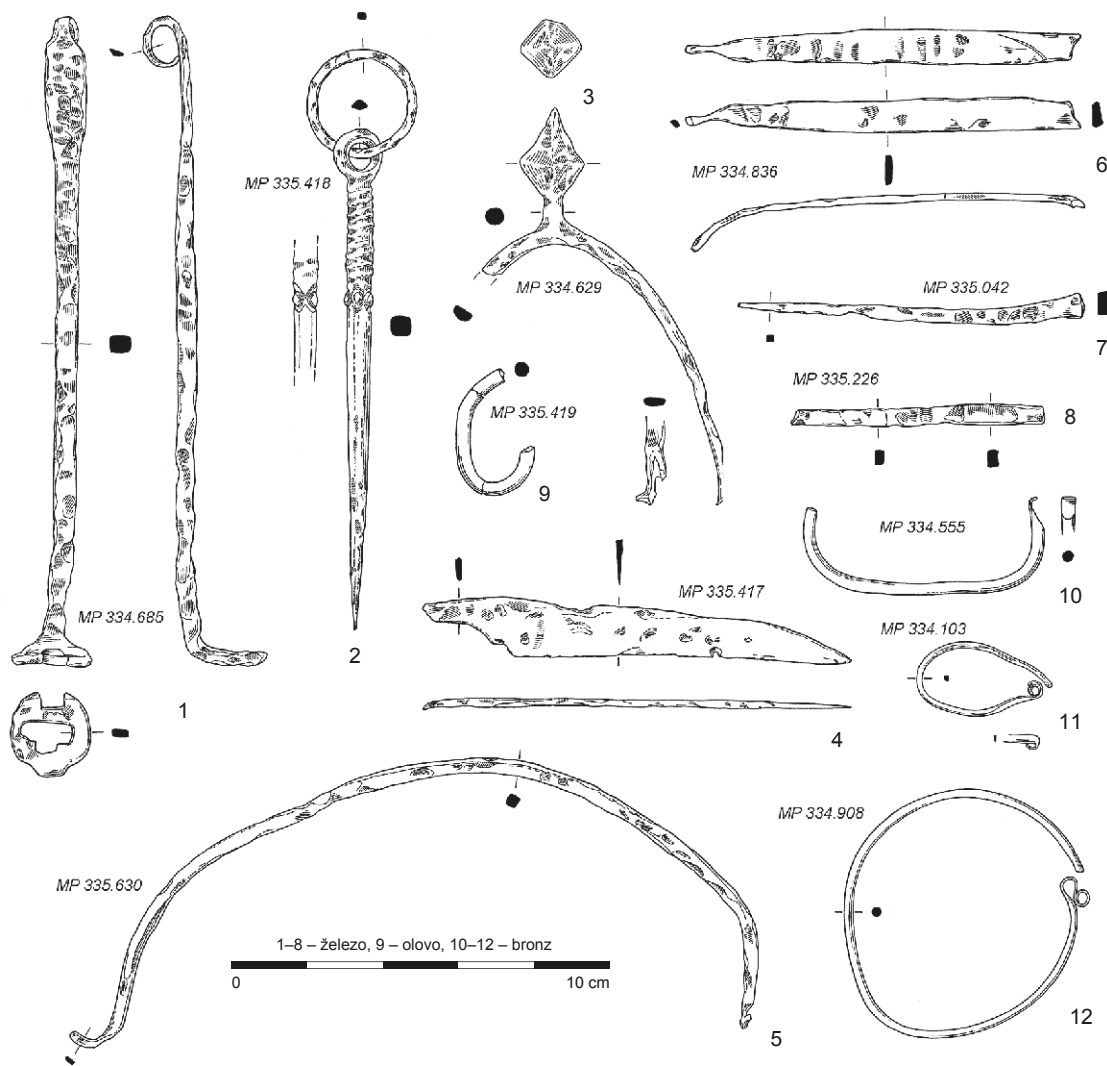
Summary

A rescue archaeological excavation conducted in connection with the construction of a complex of eight family houses and the adjacent utility infrastructure in Lešany (Lešany u Prostějova cadastral area, Prostějov District) from February 2022 to January 2023 uncovered part of an early medieval settlement (Fig. 59, 60). Numerous assemblages of artefacts, including ceramics (Fig. 61) and animal bones, as well as metal (Fig. 62) and glass objects, date this settlement to the late 11th to the turn of the 12th and 13th centuries. It appears that the site was intentionally abandoned sometime in the first half of the 13th century, and the settlement, which predates its first written sources by nearly two centuries, was relocated approximately 200 m to the northwest within the current Lešany cadastral area, to the location of the present-day village. Given the unprecedented intensity of early and high medieval occupation in Lešany, supported by the presence of the noble family of the Lords of Lešany, we can consider this settlement a key centre in the ongoing colonisation of the Dražanská vrchovina Hills.

Pavel Fojtík

Obr. 61. Lešany. Mladohradištní keramika z výplně objektu K 522. Kresba J. Molčíkové.
Fig. 61. Lešany. Late Hillfort period pottery from the backfill of Feature K 522. Drawing by J. Molčíková.

Obr. 62. Lešany. Kovové předměty nalezené v areálu raně středověké osady. Kresba J. Molčíkové.

Fig. 62. Lešany. Metal artefacts from the early medieval settlement. Drawing by J. Molčíková.

Litovel (okr. Olomouc)

Ul. Vítězná, parc. č. 341/2, 317.

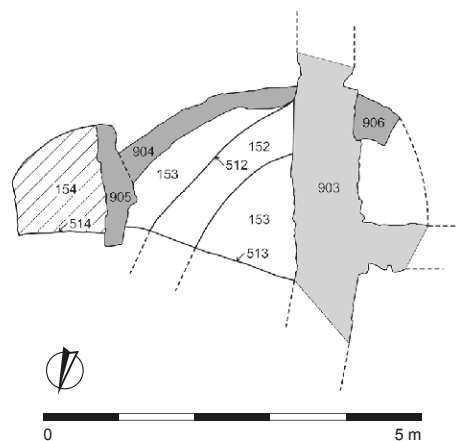
Pozdní středověk, novověk, industriální období. Hrnčířské pracoviště, předměstí. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.7058714N, 17.0765200E

Během výstavby parkoviště na ulici Vítězná byl ve dnech 13. 7. až 8. 8. 2023 realizován záchranný archeologický výzkum, který byl z dominantní části prováděn formou dohledu. Na dotčené parcele stál nejpozději od poloviny 19. století zděný dům, který sloužil po značnou část 20. století jako hostinec. Zbořen byl někdy v průběhu 70. až 80. let 20. století. Od té doby zůstala plocha trvale nezastavěná.

S ohledem na již v minulosti dokumentované situace v blízkém okolí (Faltýnek 2013; Faltýnek, Šlézar 2013, 220) bylo na místě stavby možné předpokládat spíše záležitosti novověkého až recentního charakteru v podobě druhotně porušeného terénu či stavebního odpadu. Souběžně se stavebními pracemi probíhal intenzivní dohled, během kterého byla zaznamenána místa s koncentracemi defektního novověkého litovelského keramického zboží. To muselo pocházet z hrnčířských dílen, které lze hledat na litovelském Starém Městě, někde v prostoru dnešní ulice Hrnčířská. Odkryty byly také kamenné základy domu, který se na parcele původně nacházel.

V samotném závěru výkopových prací se po strojní skrývce bagrem projevila na dně stavební jámy výrazná koncentrace do červena vypálené mazanice, mezi kterou bylo možné identifikovat množství zlomků keramiky zbarvené do světlých a červených odstínů. Po začištění povrchu nabyla koncentrace vejčitého

Obr. 63. Litovel. Zjednodušený půdorys pece a předpeční jámy po začištění povrchu. Kresba J. Novák, J. Grégr.

Fig. 63. Litovel. Simplified plan of the kiln with a stoke pit after the surface was cleaned back. Drawing by J. Novák, J. Grégr.

Obr. 64. Litovel. Situace po začišťení povrchu. Foto J. Novák.

Fig. 64. Litovel. Archaeological context after the surface was cleaned back. Photo by J. Novák.

Obr. 66. Litovel. Pec po exkavaci s ponechanými cihlovými konstrukcemi. Foto J. Novák.

Fig. 66. Litovel. Kiln with the brick base after excavation. Photo by J. Novák.

Obr. 65. Litovel. Pec a předpecní jáma po exkavaci. Foto S. Kusý.

Fig. 65. Litovel. Kiln with a stoke pit after excavation. Photo by S. Kusý.

tvaru (obr. 63, 64), přičemž její západní část byla poničena kamennými základy domu (903) a střed roztínal v severozápadním směru na dvě poloviny výkop pro hromosvod (512). Na délku měřil objekt přibližně 4,5 m a na šířku v nejširším místě 2,5 m. Při východním okraji objektu se projevovala výrazná koncentrace uhlíků (154), mezi nimiž bylo možné nalézt rovněž zlomky do světlých odstínů vypálené keramiky a fragmenty kachlů. Situace byla interpretována jako pozůstatek hrnčířské pece (513) s předpecní jámou (514). I když se objekt nacházel pod plánovanou úrovní stavby, byla se zástupci investora projednána její rychlá exkavace, jejíž realizaci kromě časové tísně značně komplikovaly také vydatné deště.

Z peciště se podařilo zachytit v zásadě pouze dno tvořené prachovou až písčitou hlinou a vyplněné mazanicevou destrukcí. V místě kontaktu s předpecní jámou a po obvodu vnějších stěn se nepatrně zahlubovalo. Převýšení těchto nejhlubších částí dna oproti mírně zvýšené střední části však činilo pouze 5 cm. Hovořit tedy můžeme spíše o plochem dně, bez výraznějšího středověkého jazyku. Celý povrch dna nesl stopy po působení žáru v podobě oranžového, šedého, místy černošedého probarvení. Přibližně uprostřed mírně zvýšené středové části dna byla dokumentována světle šedá (popelovitá?) prachová až jemně písčité hlína. Přímé doklady konstrukčních prvků roštu nebyly zjištěny. Nadzemní konstrukce pece byly zachyceny jen částečně. Obvod pece vymezovala zvýšená teráska, která dno převyšovala o přibližně 15 cm a nesla cihlové zdivo pojené jílem (904, 905, 906).

Cihly se dochovaly při jižní hraně ve dvou řadách (blíže k západu ve třech řadách) vedle sebe a ve dvou řadách nad sebou. V místě styku vypalovacího prostoru a předpecní jámy se nacházela mírně prohnutá cihlová přepážka (905) totožného charakteru, která oddělovala topeniště a vypalovací prostor. Do konstrukce byly použity jak celé kusy cihel o rozměrech 25 × 12 × 7,5 cm, tak různě velké části a poloviny. Zda se cihly nacházely také na protilehlé severní či západní straně, není možné jednoznačně potvrdit. S ohledem na nesouměrnost tvaru severní stěny je možné, že tato část pece byla rozebrána poté, co došlo ke zhroutení konstrukce (obr. 65, 66).

Výplň topeniště tvořila jednodílná vrstva o mocnosti přibližně 20 cm, tvořená do červena vypálenou mazanicevou destrukcí. Na některých kusech mazanice byly rozpoznány otisky proutěné konstrukce. Vedle mazanice se zde vyskytovalo také velké množství zlomků keramiky, ani jeden exemplář se však nedochoval neporušený. Jedná se pravděpodobně o část vsázky pece, která po zhroutení kupole během výpalu zůstala ponechána na místě. Uvažovat lze rovněž o možnosti, že některé nádoby byly součástí konstrukce klenby pece. Cihly nebyly v destrukci identifikovány.

Půdorys předpecní jámy byl přibližně čtvercový o rozměrech 120 × 120 cm. Jihovýchodní část však byla narušena mladšími zásahy, zdejší nároží tedy nebylo možné přesně určit. Také ostatní stěny byly ovlivněny mladšími zásahy. Je proto možné, že rozměr původního předpecí mohl být větší. Dno se nacházelo zhruba ve stejné výšce jako dno topeniště pece. Výplň byla tvořena uhlíky, popelem a četnými fragmenty keramiky a kachlů.

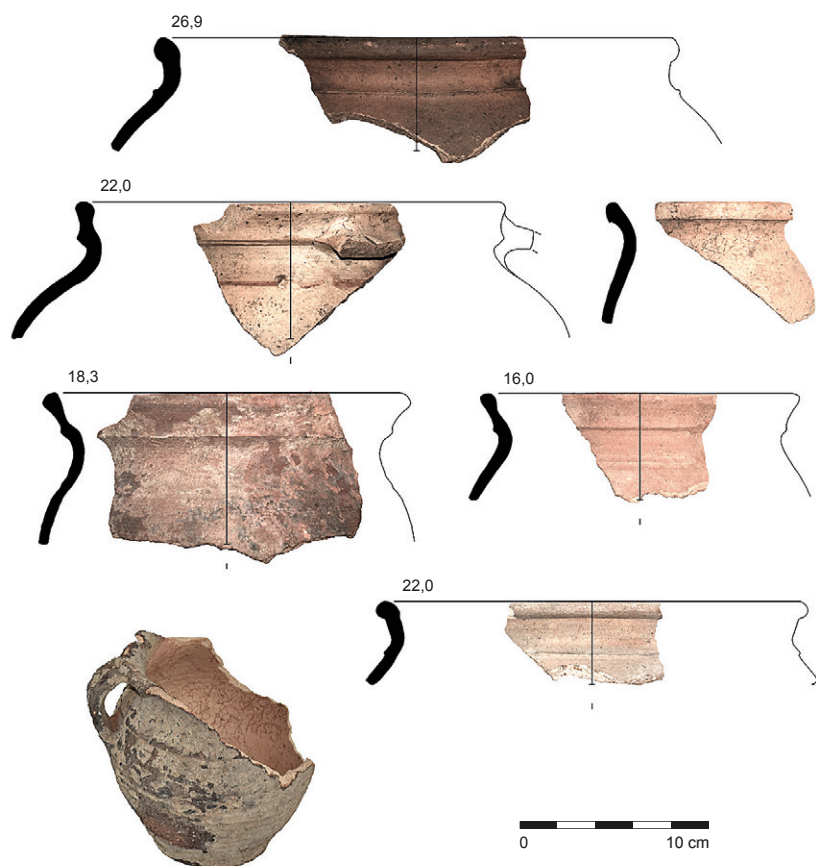
Na základě aktuálního vyhodnocení situace můžeme předpokládat, že se jednalo o dvoukomorovou horizontální pec, jejíž konstrukci tvořila cihlová podezdívka a hliněné stěny vyztužené proutím. Materiál, který tvořil výplň vypalovacího prostoru, lze předběžně datovat do 1. poloviny 15. století (obr. 67).

Literatura

- Faltýnek, K. 2013:** Litovel (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 54(2), 214.
Faltýnek, K., Šlězár, P. 2013: Litovel (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 54(2), 219–220.

Summary

A rescue archaeological excavation conducted during the construction of a car park in Vítězná Street in Litovel (Olomouc District) uncovered concentrations of defective early modern and modern-period pottery from Litovel, along with remains of a pottery kiln with a stoke pit (Fig. 63–65). The kiln measured

Obr. 67. Litovel. Výběr charakteristické keramiky z výplně pece. Foto J. Novák.

Fig. 67. Litovel. Selection of pottery found in the firing chamber. Photo by Novák.

approximately 4.5 m in length and 2.5 m at its widest point. It was a double-chamber horizontal kiln, constructed with a brick base and a wattle-and-clay wall (Fig. 66). The material found in the firing chamber can be preliminarily dated to the first half of the 15th century (Fig. 67).

Jakub Novák

Lysice (okr. Blansko)

Ul. Zámecká č. p. 1, parc. č. 95, 98, 99, 102, 103, 215, 216.

Vrcholný středověk – novověk, novověk – industriální období. Zámek/ zámček/vila. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: dočasné Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.4532328N, 16.5330728E

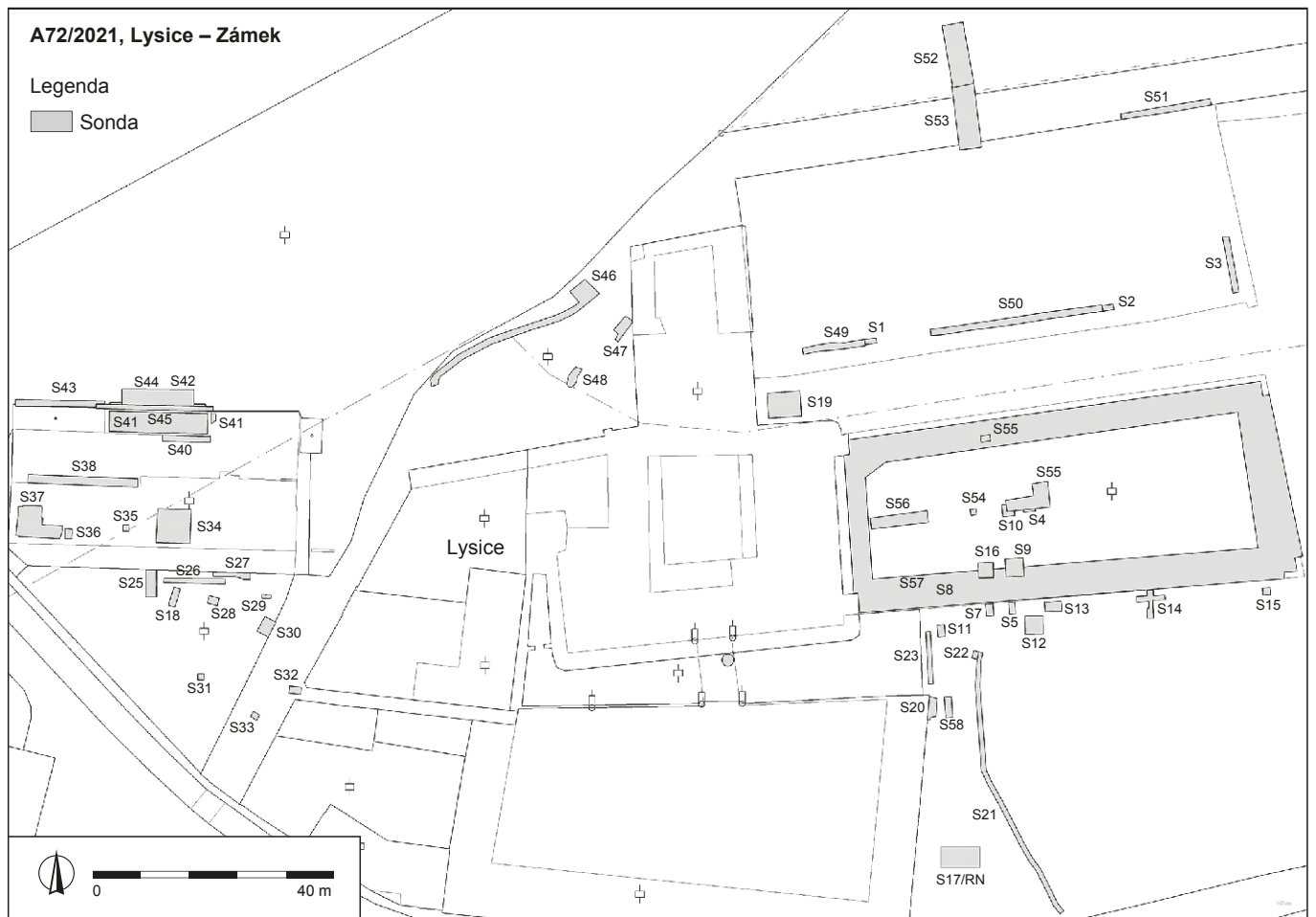
V letech 2021–2023 byl proveden záchraný archeologický výzkum na národní kulturní památce Státní zámek Lysice při stavební akci „SZ Lysice – obnova zámecké zahrady a zahradnictví – 2. výzva“ (Zbranek 2023). V rámci výzkumu byly dokumentovány veškeré zemní, výkopové práce a odkryté historické konstrukce (obr. 68).

První zmínka o Lysicích pochází z roku 1278, následně patřily pánům z Kunštátu, kdy první zmínka o tvrzi v Lysicích je z roku 1476. Po roce 1521 přechází do majetku pánů z Pernštejna a v roce 1529 na Černčické z Kácova, v té době dochází k přestavbě tvrze, jak dokládá letopočet 1554 zachovaný na severní zdi západního křídla dnešního zámku. Po roce 1584 jsou Lysice uváděny v majetku Březnických z Náchoda, za jejich vlastnictví dochází k velkým přestavbám areálu zámku a zahrady. Po roce 1685 připadly Lysice Serényiům, po roce 1740 je držel hrabě

z Dietrichsteina a roku 1744 je zakoupili Piatiové, následně roku 1811 se majiteli zámku stali Dubští z Třebomyslic, kteří jej drželi až do roku 1945 a provedli zde řadu přestaveb zámeckého areálu (Kalábová, Šabatová 2017, 12–19).

Záchranému archeologickému výzkumu se podařilo zachytit a dokumentovat množství zajímavých archeologických situací se vztahem ke stavebnímu vývoji zámeckého areálu. Mezi nejdůležitější nálezy patří doložení původního cihelného odvodňovacího kanálku za fíkovnou, který dále ústil do cihelného odvodňovacího kanálku se spádem na západ. Výzkum dále odkryl starší fáze zdiva, včetně opěráků, datované patrně před výstavbu vlastní fíkovny a především změny v interiéru fíkovny. Záchraným archeologickým výzkumem se podařilo doložit vnitřní dispozici fíkovny (podlahy, šterkové úpravy, záhony) a také stavební vývoj topeniště fíkovny, kdy starší topeniště bylo umístěno v interiéru a do mladšího se již přikládalo z exteriéru (obr. 69). Při severní straně oranžerie výzkum doložil původní anglický dvorek, který zanikl nejpozději při výstavbě dnešního skleníku ve 40. letech 19. století.

Jedním z nejvýznamnějších zjištění byl nálezu dvou staveb ve sklepích oranžerie a v severní části pařeniště (jižně od skleníků). Starší stavba o velikosti minimálně 30 × 9 m byla zachycena i se středovou příčkou, maltovým lůžkem po cihelné podlaze a patrně i dlážděním exteriéru. Mladší menší stavba o velikosti minimálně 30 × 4,5 m byla zachycena včetně části cihelné podlahy a interiérových příček a dusané podlahy v jihovýchodní části. Mladší stavba částečně využila i starší zdivo. Historicky lze mladší stavbu ztotožnit s vyobrazením na plánu z roku 1835 (Waschitzek 1835). Starší stavbu lze s rezervou přiřadit k vyobrazení na historickém plánu F. F. von Nicolaie z počátku 18. století, kde je popsána jako pivovar (Lissitz). Tento pivovar následně zanikl a je možné, že došlo k přebudování prostoru k potřebám zámku. Případně se může jednat i o starší, dosud neznámou stavbu (obr. 70).

Obr. 68. Lysice. Poloha sond v zámeckém areálu. Grafika H. Zbranek.

Fig. 68. Lysice. Location of trenches at the site. Graphic by H. Zbranek.

Neočekávaným nálezem byl topný dvojkánálek (orientovaný S–J) jižně od západního skleníku, kdy topeniště bylo zničeno již při výstavbě skleníku. Tento unikátní topný dvojkánálek, s průduchy vyzděnými z cihelných tvarovek, mohl patřit k lehčí (demontovatelné?) stavbě určené k přechovávání rostlin během zimy. Stavba představuje doklad vývoje areálu zámecké zahrady. Zanikla nejpozději při výstavbě skleníků (obr. 71). Dalšími zajímavými nálezy v prostoru pařeniště byly cihelné kanálky pro odvod dešťové vody, kdy byly zachyceny patrně dvě trasy – starší západní a mladší delší východní. Mladší vznikla až při výstavbě skleníků s potřebou odvodu vody z jejich střech.

V rámci provádění záchranného archeologického výzkumu byl fotogrammetricky dokumentován odvodňovací kamenný žlábek podél zbytku historické parkové cesty severně od saly tereny. Odvodňovací žlábek představuje krásný dochovaný a prezentovaný kus historického dědictví v areálu zámku. Přímo západně od saly tereny byl zachycen odvodňovací kanálek kamenný, do kterého byl následně zaústěn mladší cihelný kanálek, a o něco jižněji byla zbudována revizní šachta. Mladší úpravy lze obecně datovat patrně do 19. století.

Při čištění vodního příkopu byla získána dendrodata z dochovaných dřevěných sloupů pod současným mostem, kdy datace

Obr. 69. Lysice. Fotograf začištěného interiéru zámecké fíkovny. Autor H. Zbranek.

Fig. 69. Lysice. Photo of the interior of the fig house. Author H. Zbranek.

Obr. 70. Lysice. Zdiva a podlahy zachycené v prostoru zámeckého skleníků a pařeníště. Doklady starší zástavby v zámecké zahradě. Foto H. Zbranek.

Fig. 70. Lysice. Walls and floors excavated in the area of the chateau's greenhouses and cold frame. Documentation of the former buildings that once stood in the garden. Photo by H. Zbranek.

odpovídá 30. letům 17. století: dřevěné prvky by mohly pocházet z mostu (nebo jeho předchůdce) vyobrazeného na historickém plánu F. F. von Nicolaie z počátku 18. století (Lissitz). Obdobná data pocházejí z nálezů dřev při bagrování východní části hráze vodního příkopu, kdy byla také získána kolekce dendrodat z 30. let 17. století. Lze tedy s opatrností tvrdit, že těleso východní hráze odpovídá stavu na plánu F. F. von Nicolaie a rybníky vyobrazené na historickém plánu nejspíše vznikly nejdříve při přestavbě areálu ve 30. letech 17. století.

V případě 1. a 2. parteru zahrady bylo klíčovou otázkou, zda historický plán F. F. von Nicolaie z počátku 18. století vyobrazuje skutečný stav – tedy rybníky na 1. a 2. parteru. Dle nálezů záchranného archeologického výzkumu tomu tak zřejmě rámcově bylo. Zachycen byl jižní břeh rybníka s dokumentací jeho dna na více místech (bahnitá vrstva) s množstvím nálezů z 16. století. Patrně se však jedná o dno staršího vodního prvku/rybníka coby součásti vodní tvrže (?), který byl následně upraven pro potřeby renesanční zahrady. Dokladem by mohlo být primární uložení dvojdielného dřevěného potrubí při jižním břehu rybníka, datované na počátek 15. století. Nivelačně vychází dno staršího rybníka na 1. parteru na úrovni přibližně 365,5 m n. m., na 2. parteru cca 366 m n. m. Na bahnitě rybníční vrstvě bylo poté založeno zdivo patrně západní hráze a mohutné zdivo s opěráky na severu (obr. 72). Otázkou je pak vznik a účel tohoto mohutného zdiva s opěrnými pilíři, které je vyobrazeno například na veduté z roku 1779 (Dubský 1779). Mohlo by se jednat o přístavbu (směr Z–V) k vodní tvrzi se vstupem do nádvoří objektu, tzn. průjezd. Odpovídá tomu nález zdiva na 2. parteru (severní stěna stavby) i charakter zdiva sklepa/průjezdu, který byl zazděn až sekundárně (tj. sekundárně přebudován na sklep). Bohužel na verifikování tohoto tvrzení by bylo potřeba provést další sondáž do hloubky minimálně 4 m ve vybraných místech na 2. parteru nebo před sklepem (průjezdem) na 1. parteru.

Je možné, že spolu s výstavbou rybníka a hráze ve 30. letech 17. století nejspíše probíhala výstavba plenty na kamenném starším zdivu (jižní čelo zdiva 2. parteru) a přestavba na verzi

viditelnou například ještě na veduté z roku 1779 – s dřevěným ochozem, s okny v čelní jižní stěně a dochovanými opěrnými pilíři. Dochovány jsou na 2. parteru spodní části oken (parapet?) a omítky vnitřních obvodových stěn do hloubky minimálně 0,6 m. Následně byla okna v jižní stěně zazděna a vznikla zde nejspíše hrážděná nadstavba viditelná na veduté z roku 1819 (Lysice 1819). Součástí toho jsou patrně i nové niky ve východním zdivu. Při budování nové kolonády ve 40.–50. letech 19. století došlo k ubourání obvodových zdí, opěrných pilířů a zazdění nik. Byly také vystavěny patky pro sloupy kolonády (na starších zdech) a vzniklo šterkování pod kolonádou a na nádvoří kolonády. Tyto výsledky záchranného výzkumu budou muset být před předložením odborné veřejnosti ještě porovnány s výsledky operativního průzkumu a předchozích stavebně-historických průzkumů a rešerší.

Obr. 71. Lysice. Topné kanálky starších zámeckých skleníků v prostoru jižně od dnešních skleníků. Foto H. Zbranek.

Fig. 71. Lysice. Heating channels of the former greenhouses, located south of the current ones. Photo by H. Zbranek.

Obr. 72. Lysice. Základ opěrného pílíře zachycený na 1. parteru zámecké zahrady. Foto H. Zbranek.

Fig. 72. Lysice. Base of the supporting pillar uncovered in the first parterre of the garden. Photo by H. Zbranek.

Během výzkumu 3. parteru byly dokumentovány štěrkané povrchy v jižní části a pod nimi v sondách nárůst novověkých vyrovnávek. V zadní části (místnosti) grotty byla dokumentována starší kamenná studna, dnes již zasypaná. Studna musela sloužit k napájení vodních prvků na zámeckých parterech nejspíše od 19. století. Nad 3. parterem zahrady byl dokumentován odvodňovací kanál podél zdiva 3. parteru, který byl poškozen při opravách zdiva po 2. světové válce. Stejně tak byla tehdy opravena klenba grotty. Při okopávání klenby grotty byla zachycena starší (severnější) klenba původní grotty.

Státní zámek Lysice představuje památku nadregionálního významu, a jako takové jí byla věnována odpovídající péče. Záchraný archeologický výzkum, který zde byl prováděn mezi lety 2021 a 2023, splnil svůj cíl a pomohl rozšířit poznání o historii a vývoji areálu zámku; také významně rozšířil pramennou základnu pro bádání o zámeckých zahradách a jejich historickém vývoji v rámci České republiky.

Literatura

- Dubský, E. 1779:** *Veduta městečka Lysic se zámekem, parkem a oborou* [veduta]. Kopie originálu z roku 1779. Uloženo: Státní zámek Lysice, inv. č. LS 989.
- Kalábová, L., Šabatová, L. 2017:** *Zámek Lysice. Předzámčí – zahrady – zahradní objekty*. Stavebně historický průzkum. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně.
- Lissitz:** Plán zámku v Lysicích (půdorys zámku a zahrady), mezi 1705–1720 [plán]. In: F. F. von Nicolai: *Topographie des villes et forteresses*. M, 2, [87], fol. 40r. Uloženo: Württembergische Landesbibliothek, Stuttgart. Dostupné také z: https://digital.wlb-stuttgart.de/sammlungen/sammlungsliste/werksansicht?id=6&tx_dlf%5Border%5D=title&tx_dlf%5Bid%5D=2207&tx_dlf%5Bpage%5D=87.
- Lysice 1819:** *Zámek Lysice se zahradami a oborou* [kolorovaná perokresba]. Uloženo: Státní zámek Buchlovice (svoz Hoštice), inv. č. BC 7817.
- Waschitzek, C. 1835:** *Plan des Lissitzer Schlosses und der Umgebung* [kolorovaná perokresba]. Uloženo: Národní památkový ústav, generální ředitelství, plánová sbírka, sign. PPOP-991-5-04134.
- Zbranek, H. 2023:** *SZ Lysice. Obnova zámecké zahrady a zahradnictví – 2. výzva*. Rkp. nálevové zprávy A72/2021. Uloženo: archivu Archaia Brno z. ú.

Summary

From 2021 to 2023, a rescue archaeological excavation was conducted at Lysice Chateau (Blansko District), uncovering numerous archaeological contexts and structures that reflect the complex building history of the chateau grounds and gardens (Fig. 68). Among the most significant finds is the original brick pavement with gutter behind the fig house and alterations to the internal layout of the fig house, including the relocation of the heating device (Fig. 69). Another important discovery was two buildings located in the cellars of the orangery and the northern part of the cold frame (south of the greenhouses). The older of these is likely a brewery (Fig. 70). South of the greenhouse, the remains of a heating double channel used for heating the former greenhouses were found (Fig. 71). In the first parterre of the chateau garden, a muddy bottom of a pond was discovered, containing pottery from the 16th century, and pieces of wood providing dendrochronological dates from the 1630s were recovered from its western bank. Subsequently, a massive stone wall with supporting pillars was added to the pond (Fig. 72), which is visible on a veduta from 1779. Later alterations were also documented, including the construction of the current colonnade with columns in the 1840s. The excavation also uncovered other smaller structures and modifications to the chateau garden, such as the original well in the grotto on the third parterre of the garden. The rescue archaeological excavation has significantly contributed to the understanding of the history of the chateau garden and the entire chateau complex in Lysice.

Hynek Zbranek

Modřice (okr. Brno-venkov)

Ul. Střední, Mayerova, parc. č. 242/1.

Vrcholný středověk. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -598248, -1168501

Od února do prosince 2023 proběhl záchraný archeologický výzkum při rekonstrukci kanalizační a vodovodní sítě v jihovýchodní části Modřic v prostoru Střední a Mayerovy ulice

a bezejmenné uličky spojující Střední s ulicí Prusinovského. Prostor se nachází jižně od historického jádra města. V průběhu výzkumu se podařilo v severovýchodní části ulice Střední dokumentovat jednu kúlovou jámu, kterou lze dle keramického materiálu datovat obecně do vrcholného středověku.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

A rescue excavation conducted in Střední and Mayerova streets in Modřice (Brno-Country District) in 2023 yielded a single high medieval post hole.

Jiří Zubalík

Mokrý-Horákov (k. ú. Mokrý u Brna, okr. Brno-venkov) „Pekárna“, parc. č. 1050/4.

Novověk. Areál nezemědělské výroby, milířiště, vápenka. Náhodný zásah/nález. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: bez nálezů.

Lokalizace: WGS-84: 49.2430539N, 16.7455472E; 49.2430819N, 16.7443028E

Záchranný výzkum při příležitosti úpravy silnice pro lesní těžbu pod jeskyní Pekárna doložil celkem sedm archeologických objektů (obr. 73). Ve třech případech šlo o lesní komunikace typu vozové/úvozové cesty a pěšin či turistického chodníku. Za nejstarší se podařilo označit cestu C2, která zůstala zachována v úseku dlouhém cca 60 m nad Hádeckým potokem. K této prašné komunikaci se váží obj. K 500, 502, 503 a 504, které lze datovat do 18.–19. století. Jedná se o dvě dřevouhelná milířiště s oválnými plošinami o průměru 7 m (K 500, K 504) a menší vápenické pece (K 502, K 503). Za mladší lze označit jen vápenici K 501, která respektuje průběh novější cesty C1, která nahradila starou komunikaci. Tato cesta mohla být zbudována jako nová širší vozová komunikace od Hostěnic k vodním mlýnům přibližně počátkem 20. století (Balák a kol. 2001). Oválná dřevouhelná milířiště jsou v údolí Řičky poměrně vzácná (terminologie např. Kadera 2014), další najdeme nejbližší až u Bayerovy skály nad rančem U Jelena. Nelze u nich tudíž vyloučit ani vztah k nedalekým vodním mlýnům (Hádeckému, Hornímu, Prostřednímu a Dolnímu), které se datují do 15.–19. století. Drobné vápenky plnily v 18.–20. století roli lidových výroben páleného kusového vápna, jehož podomním prodejem si prostí sedláci přivydělávali

Obr. 73. Mokrý-Horákov. Úprava lesní cesty pod jeskyní Pekárna. Foto P. Kos.

Fig. 73. Mokrý-Horákov. Road adjustments beneath the Pekárna Cave. Photo by P. Kos.

na podporu svého nepříliš výnosného zemědělství v málo úrodném kraji Moravského krasu. Jednalo se o jednorázová nebo krátkodobá pyrotechnologická zařízení vytápěná dřevem získávaným z místních zdrojů. To samé platilo i o vápenci a jílu, kterých tu bylo přirozeně rovněž dostatek. Dokumentované objekty nevykazovaly žádný bezprostřední vztah k nálezům z nedaleké jeskyně Pekárny; vytvářely samostatnou výrobní komponentu.

Literatura

Balák, I. a kol. 2001: *Údolí Řičky v Moravském krasu*. Blansko: Městská knihovna v Blansku.

Kadera, J. 2014: Technologie výroby dřevěného uhlí pod nestabilním příkrovem. *Archeologia technica* 25, 40–48.

Summary

A rescue excavation carried out during the construction of a road for forest logging beneath the Pekárna Cave (Mokrý u Brna cadastral area, Brno-Country District) yielded seven archaeological features. Three of these were identified as forest roads, including a hollow way and a tourist trail (Fig. 73). The remaining four features, associated with production activities and dated to the 18th–19th centuries, are linked to the former road above the Hádecký Stream. These included two charcoal piles, each with an oval platform measuring 7 m in diameter, and two smaller lime kilns.

Petr Kos

Mokrý-Horákov (k. ú. Mokrý u Brna, okr. Brno-venkov) „U Trojáku“, parc. č. 1051/1, 1051/3.

Středověk, novověk. Komunikace, cesta. Průzkum detektorem kovu. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2382783N, 16.7577983E

Záchranný výzkum na lokalitě Mokrý-lom navázal v roce 2023 na evidenci a detektorový průzkum periferní oblasti velkolomu Mokrý z let 2017–2022 (Přichystal, Vachútová 2023, 56). V severním předpolí lomu Mokrý byla v trati „U Trojáku“ při hranici katastrů Mokrý u Brna a Hostěnic zaznamenána zaniklá lesní komunikace A.3.11, v jejíž ose byl vyzvednut železný zákolník a zlomek vrcholně středověké podkovy. Zajímavým nálezem je depot železných předmětů z období raného novověku, tvořený jednostranným kopáčem, dlátem a plechy; mohla to být do země ukrytá výbava skalaře/vápeníka. Nálezy pracovního rázu by mohly mít vztah k nedalekému vápenickému okrsku s pecemi VO 218 a lomy na vápenec VO 219, evidovanému již na katastru Hostěnic.

Literatura

Přichystal, M., Vachútová, D. 2023: *Výroční zpráva 2022*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

A rescue excavation conducted at the Mokrý-Quarry site (Mokrý u Brna cadastral area, Brno-Country District) continued in 2023, following the metal detector survey of the peripheral area of the large Mokrý Quarry conducted between 2017 and 2022. In the northern area of the quarry, within the forest track ‘U Trojáku’, the now-defunct forest road was recorded and dated from the High Middle Ages to the early modern period.

Petr Kos

Moravský Krumlov (okr. Znojmo)

Moravskokrumlovská obora; „Kulatý palouk“, „Velké pole“, parc. č. 3956, 3935, 3931, 3927, 3917, 3948/1; 3929, 3920, 3928, 3919, 3917, 3922.

Středověk, novověk. Vodní dílo, vodní nádrž. Průzkum detektorem kovu. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.0384542 N, 16.3907814 E; 49.0404494 N, 16.3841722 E

Areál obory Moravský Krumlov náleží k významným archeologickým lokalitám, kde byly zjištěny zásadní nálezy z pravěku, týkající se nejen těžby rohovce, ale také pohřbů či depotů kovových předmětů. Během roku 2022 jsme za podpory amatérských spolupracovníků s detektory kovů provedli archeologický průzkum při revitalizaci vodních nádrží v poloze „Kulatý palouk“ a „Velké pole“ (obr. 74). Na rozdíl od kovových depotů soustředěných v jihozápadní části obory (např. Salaš 2021) jsme se pohybovali spíše v její střední části.

Průzkum u vodní nádrže Kulatý palouk byl z archeologického zájmu negativní a vysbírány byly pouze recentní nálezy a střelivo. V případě vodní nádrže Velké pole byl průzkum úspěšnější. Vodní plocha na stávajícím místě je uvedena již na indikační skice stabilního katastru z roku 1825 (MZA). Kromě recentních kovových nálezů, které představovaly zlomky podkov, pracovního náradí, kovový odpad a střelivo, jsme konstatovali hodnotné archeologické nálezy. U sypané hráze jsme identifikovali nález mariánského poutního křížku, na němž se z přední strany dochovala plastika Ježíše a z rubu postava Marie s Ježíškem. Z dalších novověkých nálezů můžeme jmenovat krejcar Františka I. (II.) z roku 1800 (mincovna Vídeň) a čtyřhrannou zdobenou přezku. Do období středověku spadá nález železné sekerky a stříbrného pražského groše.

Obr. 74. Moravský Krumlov. Detektorový průzkum u vodní nádrže Velké pole. Foto A. Nejedlá.

Fig. 74. Moravský Krumlov. Metal detector survey at the Velké pole reservoir. Photo by A. Nejedlá.

Literatura

MZA: *Moravský zemský archiv*. D9 Indikační skici. Stabilní katastr, 1825. Sign. 2189, ID MOR218918250, Rakšice.

Salaš, M. 2021: Středobronzový metalický depot Moravský Krumlov 3 a Krumlovský les jako další příklad multidepozitní a sakrální krajiny. *Studia archaeologica Brunensia* 26(1), 141–164.

Summary

In 2022, a metal detector survey was carried out in connection with the revitalization of water reservoirs in the Moravský Krumlov game reserve (Moravský Krumlov cadastral area, Znojmo District), specifically around the Kulatý palouk and Velké pole reservoirs (Fig. 74). While the survey at the Kulatý palouk reservoir did not reveal any archaeological contexts, the Velké pole location yielded valuable finds from the medieval and modern periods, the most notable being the discovery of a silver Prague groschen from the 14th century.

Alena Nejedlá

Moravský Písek (okr. Hodonín)

„Podluží“.

Středohradištní období (RS3). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -547031.23, -1187270.51

Během záchranného archeologického výzkumu bylo v roce 2023 v Moravském Písku při stavbě „Plán využívání ložiska Podluží, retenční nádrž obce Moravský Písek“ (Lečbych 2023) prozkoumáno celkem 16 do podloží zahluobených objektů sídlištního charakteru (zásobní jáma, kúlové jamky a neurčité sídlištní objekty). Na rozdíl od minulých výzkumných sezón, kdy se v souboru nemovitých nálezů objevovaly objekty z různých období pravěku, bylo možné všechny tyto objekty zařadit do středohradištního období. Z výplní všech prozkoumaných objektů pak byla získána kolekce keramických střepů, zvířecích kostí a některé další předměty: mazanice, kamenná broušená industrie, neurčité zlomky bronzu, železa a artefakty z tvrdých živočišných materiálů.

Literatura

Lečbych, M. 2023: *Podluží 3418, 3419, Plán využívání ložiska Podluží, retenční nádrž obce Moravský Písek*. Rkp. nálezné zprávy, č. j. MTX202300529. [cit. 2024-11-09]. Uloženo: Archiv nálezných zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202300529>.

Summary

Several settlement features from the Middle Hillfort period were excavated during a rescue excavation carried out in Moravský Písek (Hodonín District) in 2023.

Marek Lečbych

Moravský Žižkov (okr. Břeclav)

„Nová remíza“, parc. č. 4276.

Druhá světová válka. Hrob. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

Během plánovaného detektorového průzkumu polní trati „Nová remíza“ v k. ú. Moravský Žižkov našel spolupracovník Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., polní lopatku pocházející z výstroje Rudé armády a pod ní ležící boty s lidskými kostmi. Nález ohlásil Policii ČR v Břeclavi, která požádala o spolupráci

Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Na místě byl proveden krátký záchranný archeologický výzkum, který spolu s následným posouzením artefaktů a kosterních pozůstatků potvrdil dataci nálezů do období 2. světové války. Nalezené kosterní pozůstatky náležejí dle zbytků výstroje a výzbroje neznámému příslušníkovi Rudé armády, který zde padl nejspíš v nočních bojích ze 13. na 14. dubna 1945. Voják zemřel mezi 25. a 35. rokem života trpěl silnou kazivostí chrupu zcela bez známek odpovídajícího ošetření. Po starší zlomenině měl deformovaný a zkrácený levý bérec, musel výrazně kulhat. Nález byl ohlášen Ministerstvu obrany ČR.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

The grave of an unknown Red Army soldier who died in April 1945 was discovered during a metal detector survey in 'Nová remíza' field (Moravský Žižkov cadastral area, Břeclav District).

Jiří Kala

Nedvědice (k. ú. Pernštejn, okr. Brno-venkov)

Státní hrad Pernštejn, parc. č. 60, 287.

Vrcholný středověk – novověk. Hrad. Skupina/sít sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Brně.

Lokalizace: WGS-84: S1/2023–49.4521350N, 16.3164869E; S2/2023–49.4523836N, 16.3161033E

V srpnu 2023 provedla Archaia Brno z. ú. ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územní odborné pracoviště v Brně, dvě sondy v prostoru prvního předhradí hradu Pernštejna, při vnitřní patě severovýchodní hradební zdi (obr. 75). Cílem sond bylo prozkoumat charakter, dochování a mocnost archeologických terénů a ověřit podobu a stav dnes podzemní části hradebního zdiva, které trpí statickými poruchami.

Sonda S1/2023 se nacházela při vnitřní patě severovýchodní hradební zdi prvního nádvoří, v její jihovýchodní části, přibližně 20 m od brány vedoucí směrem k Nedvědici. Měla rozměry 2 × 1,4 m a dosáhla hloubky až 2,2 m od dnešního povrchu. V rámci sondy se podařilo zachytit následující situaci. Svrchní, cca 50 cm mocná vrstva byla tvořena záměrně přemístěnou ornici (s. j. 101), kdy se jednalo o úmyslně vzniklý zahradní horizont. Ke vzniku vrstvy mohlo dojít patrně v 18. či 19. století. Níže uložené vrstvy s. j. 102 a 103 o mocnosti cca 60 cm pak představují vyrovnávky vzniklé v poměrně širokém intervalu 17.–18. století. Povrch vrstvy s. j. 104 pak představuje úroveň pochozího povrchu v době po výstavbě tohoto úseku opevnění, tedy někdy v 2. polovině 16. století. Vrstva s. j. 105 v podstatě spolu s vrstvami 106 a 107 vznikly v době výstavby hradby, tedy asi v 1. polovině 16. století, a byla jimi vyrovnána úroveň u hradby a přikryta původní podzemní část zdiva. Podařilo se zachytit i tenkou vrstvu rozšlapané malty s. j. 108, která patrně představuje tzv. stavební úroveň k hradbě, tedy úroveň povrchu v době výstavby hradby. Na dně sondy bylo zachyceno silně navětralé skalní podloží (s. j. 100), tvořené místním svorem. V sondě bylo také odkryto zdivo severovýchodní hradby prvního předhradí. Tato hradební linie není dnes tvořena jednou konstrukcí, ale je výsledkem složitějšího stavebního vývoje. Úsek hradby, při kterém byla realizovaná sonda S1, vznikl patrně spolu s drobným

bastionem, jehož součástí je brána vedoucí směrem k Nedvědici. Charakteristickým prvkem zmíněného hradebního úseku jsou pro naše území netypické kalhotové střílny. Právě pod jednou z nich se nacházela sonda S1. Výše zmíněný pochozí horizont na povrchu vrstvy s. j. 104 představuje úroveň, ze které byly tyto střílny obsluhovány. Tehdejší pochozí povrch se tedy nachází cca 1 m pod dnešním povrchem terénu. Není vyloučeno, že se na místě původně nacházel ještě krytý ochoz či nějaký dřevěný chodníček.

Samotná hradba (s. j. 900) byla založena do navětralého podloží (s. j. 100), přičemž 60–100 cm vysoký předzáklad byl původně stavěn do otevřeného terénu a až posléze byl přisypán. Předzáklad oproti vlastní zdi předstupuje o cca 40–60 cm a patrně se snaží vyrovnat přirozené či druhotně vzniklé deprese ve skalním podloží. Samotné zdivo je kamenné, řádkované a lepené na kvalitní vápennou maltu. Ojedinele byla zachycena i původní úprava povrchu nadzemní části zdiva, jež byla opatřena pouze omítkou z roztírané malty. Nad samotnou sondou, tedy nad úrovní terénu, se nacházela jedna z kalhotových střílen. V její konstrukci jsou použity cihly, a to jak pro vlastní špalety střílny, tak v mladší zdivce. Ostatní cihly v dotčeném úseku hradby jsou výsledkem mladších oprav.

Sonda S2/2023 se nacházela také při vnitřní patě severovýchodní hradby prvního předhradí, ovšem při její severní části, přibližně 15 m jihovýchodně od budovy tzv. hájenky. Sonda měla rozměry 2,1 × 2 m a maximální dosažená hloubka činila 1,7 m. V rámci sondy se podařilo odhalit zdivo hradby s. j. 902, které do sondy oproti nadzemní části předstupovalo. Dnešní nadzemní zdivo totiž v tomto úseku vzniklo až ve 20. století a původně se zde nacházel plot a hradba samotná tvořila pouze taras. Koruna zdiva s. j. 902 a svrchní cca tři řádky byly vyzděny jiným způsobem než zbytek níže se nacházejícího zdiva. Líc byl mírně předsazen směrem k jihu. Navíc byly v koruně zdiva patrné dvě kapsy – výraznější na severozápadní straně, pouze velice mělká na jihovýchodě. Tyto kapsy snad sloužily pro uložení trámů (polštářů) pro prkennou podlahu blíže neznámé stavby. Stopy po těchto polštářích byly v podobě dvou žlábků patrné i v ploše sondy (zahluhovaly se do s. j. 110). Zbytek zdiva s. j. 902 byl odhalen pouze v malém úseku v jihovýchodní části sondy. Líc zdiva je silně vychýlený severovýchodním směrem, a to na 1,6 m výšky přibližně o 20 cm. Zdivo je převážně kamenné s ojedinělými zlomky cihel či prejzů. Je pojeno na vápennou maltu a nepříliš kvalitně řádkováno. Svrchní cca 1 m líce zdiva byl patrně stavěn do volného prostoru. Spodní část byla možná již lita do výkopu, ale tyto partie zdi nebylo možné – vzhledem k dalším nalezeným konstrukcím – zkoumat. Vzhledem k charakteru zdiva je otázkou jeho stáří, zda jde o relikv upravené gotické hradby, nebo jde o mladší, znovu vystavěný úsek.

V sondě byly zjištěny i další archeologické situace. Kromě výše zmíněné prkenné podlahy, která byla součástí dosud neznámé stavby, byly zachyceny i další podlahové úrovně. Šlo o hliněnou podlahu interiéru s. j. 110, která se nachází cca 14 cm pod dnešním povrchem. Pod touto podlahou se nacházel relikv další prkenné podlahy, doložené opět ve formě žlabů pro polštáře (s. j. 904). Tato podlahy snad byla součástí stavby, která využívala i malou patku, patrně pro pilíř či poloslop s. j. 905, který byl přizděn k obvodové hradbě s. j. 902. Tyto výkopy byly zahloubeny do suťové planýrky s. j. 111. Pod touto vrstvou byly zachyceny další dvě zděné konstrukce. Prvně se jednalo o poslední dva řádky zdiva s. j. 907, které procházelo v ose severovýchod–jihozápad, tedy kolmo k hradbě. Zdivo bylo pojeno převážně na jíl a snad šlo o podezdívku pro nějakou lehčí stavbu. Zdivo s. j. 907 bylo patrně porušeno mladší konstrukcí s. j. 906. V tomto případě šlo o nároží zdiva zděného na vápennou maltu,

Obr. 75. Nedvědice. Státní hrad Pernštejn, sonda S2/2023. Zdiva odkrytá v rámci sondy: k hradbě (s. j. 902) přiložená patka (s. j. 905), níže pak zdiva s. j. 906 a 907. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 75. Nedvědice. Pernštejn Castle, test pit S2/2023. Walls uncovered in the test pit: a foundation (s. u. 905) attached to the wall (s. u. 902), with lower walls s. u. 906 and 907. Photo by Archaia Brno.

kdy se zachovaly opět pouze přibližně dva poslední řádky. Opět můžeme uvažovat, že zdivo souvisí s nějakou hospodářskou budovou v rámci předhradí. Obě konstrukce patrně zanikly někdy v raném novověku a dobu jejich vzniku či jejich rozsah a účel nelze z drobné sondy dovodit. Zajímavý je ovšem jejich vztah k hradbě s. j. 902, kde se zdá, jako by byla touto zdí porušena. Nicméně zda tomu tak opravdu bylo, nelze z drobné sondy rozhodnout. Právě pro nález četných zděných konstrukcí muselo být od dalšího výzkumu v sondě S2 upuštěno.

Literatura

Neuveдено.

Summary

In 2013, two archaeological test pits (Fig. 75) were excavated in the first bailey of Pernštejn Castle (Nedvědice cadastral area, Brno-Country District). These test pits revealed a section of the castle wall that was constructed as early as the mid-16th century. They also uncovered previously unknown early modern, or perhaps even medieval, buildings.

Miroslav Dejmal

Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)

Ul. Denisova, Kačení, parc. č. 39, 455, 456, 459.

Středověk. Město. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.5964181N, 17.2550233E

Záchraný archeologický výzkum předcházející výstavbě nové budovy Středoevropského fóra Olomouc (dále jen SEFO) Muzea umění Olomouc, byl zahájen 15. března 2023 a přerušen z klimatických důvodů 30. listopadu 2023.

Záchraný archeologický výzkum v proluce v Denisově ulici v Olomouci, kde je plánována stavba SEFO, pokračoval po přerušení v roce 2016 v prostoru parkánu (Zatloukal 2017). Byly zde položeny tři sondy (S 5, S 7 a S 8/23) na vnější stranu hlavní městské hradby (obr. 76), které měly ověřit fyzický stav hradební zdi a její založení. Ve všech případech se podařilo v hloubce kolem tří metrů zjistit základovou spáru hradby. Hradební zeď

Obr. 76. Olomouc, ulice Denisova a Kačení. Umístění dokumentovaných sond. Kresba J. Grégr.

Fig. 76. Olomouc, Denisova and Kačení streets. Location of the test pits. Drawing by J. Grégr.

byla založena zpravidla do hliněné výplně starších objektů. V sondách S 7/23 a S 8/23 se podařilo objevit dvě stavební fáze městské hradby (obr. 77). Starší fázi můžeme zařadit do přemyslovského období (13. století) a mladší fázi do období lucemburského (14. století). Ve starším období se hradba, stavěná na svažitém terénu a jen mělce zahlabovaná, vyklonila na vnější stranu a s velkou pravděpodobností došlo k jejímu zřícení. Starší zdivo zůstalo zachováno přibližně do výšky jednoho metru a na takto vykloněném zdivu byla založena mladší hradební zeď. Obě fáze se mimo jiné vyznačují použitím odlišné malty.

Dále byla položena sonda S 6/23 na vnitřní stranu parkánové hradby (obr. 76), kde byla patrná zčásti zasypaná střílna v cihlovém zdivu. Tato sonda odhalila celou úzkou štěrbinovou střílnu

Obr. 77. Olomouc, ulice Denisova a Kačení. Dvě stavební fáze městské hradby. Foto R. Zatloukal.

Fig. 77. Olomouc, Denisova and Kačení streets. Two construction phases of the city wall. Photo by R. Zatloukal.

a kamenný ochoz umožňující přístup ke střílnám. Na vnější straně parkánu je dochována situace, kde je do cihlové štěrbinové střílny vložena kamenná klíčová střílna (srov. Razím 2019, 228). I přes dosaženou hloubku tří metrů se nepodařilo zjistit základovou spáru parkánové hradby náležící do lucemburského období (14. století).

Sonda S 9/23 byla vyhloubena na vnější straně hradby oddělující předhradí od města Olomouc (obr. 76). Hradební zeď je zde založena na skalním podloží a základová spára byla zjištěna v hloubce cca 1,5 m od současného povrchu. Po zdokumentování a společné prohlídce se zástupci Muzea umění Olomouc byly ke dni 4. května 2023 sondy opět zasypany a terén uveden do původního stavu.

Na vlastní ploše proluky v Denisově ulici započaly terénní práce 2. května 2023 mechanickým skrýváním navážek na parcelách č. 455 a 456. Velikost plochy je dána omezeným prostorem k výzkumu, kde z bezpečnostních důvodů musejí být hrany zkoumané plochy zesvahovány, aby nedošlo k jejich zřícení. Část plochy je určena na skládku vykopané zeminy, kterou bude terén po skončení prací opět srovnán. Zbývající parcely č. 457, 458 a 459, kde by rovněž měl proběhnout záchranný archeologický výzkum, jsou využívány jako stavební dvůr pro rekonstrukční práce v bývalém kině Central. Po ukončení stavebních prací budou zmíněné parcely předány k provedení záchranného archeologického výzkumu, což se do konce roku 2023 nestalo.

Literatura

Razím, V. 2019: *Středověká opevnění českých měst 3. Katalog Morava a Slezsko*. Praha: Národní památkový ústav.

Zatloukal, R. 2017: Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 58(2), 231–232.

Summary

Five test pits (Fig. 76) were excavated as part of the construction project for a new building of the Olomouc Museum of Art

(Central European Forum Olomouc, SEFO). Four pits (S 5/23, 7–9/23) were positioned on the inner side of the main city wall, where a foundation joint was uncovered. In two of these pits, two construction phases of the fortification wall from the 13th and 14th centuries were identified (Fig. 77). Another pit, S 6/23, was excavated on the inner side of the 14th-century Zwinger wall, revealing a well-preserved embrasure, though the base of the Zwinger wall itself was not found.

Richard Zatloukal

Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)

Ul. Wurmova č. p. 589, parc. č. 24/4.

Středohradištní období (RS3). Město. Sonda. Záchranný výzkum.

Uložení nálezu: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci, inv. č. 116/1-22, 119/1-3.

Lokalizace: WGS-84: 49.5968592N, 17.2614750E

V popisovaném prostoru byla J. Bláhou realizována celá řada archeologických výzkumů, z nichž nejdůležitější proběhl v roce 1999 (Bláha 2000a; 2000b; 2001; 2003) a měl pokračovat i v následujícím roce, ale stavebník terénní práce ukončil. V roce 2014 se stejný investor rozhodl pokračovat ve svém stavebním záměru. V rámci přípravných prací pro projekt „Výbudování skladových prostor“ byl pro stavebníka v roce 2014 (od 24. června do 30. září) proveden archeologický výzkum na ploše parcel č. 24/4, 1822/1 a 1822/2 (Zatloukal 2015). Práce byly opět předčasně ukončeny a po šesti letech (2020) na ně navázal nový projekt „Úprava parcely č. 24/4 na Wurmově ul. č. o. 3 pro potřeby kavárny“, jiného stavebníka. Výzkum v roce 2020 měl za cíl pouze dobrat malou část objektu k. 522 zachyceného v roce 2014, neboť se zde plánovaly úpravy vstupu do stávajícího domu na ulici 1. máje č. o. 34.

Obr. 78. Olomouc, ulice Wurmova. Půdorys objektů k. 513, 514 a 522. Autor J. Grégr.

Fig. 78. Olomouc, Wurmova Street. Floor plan of buildings 513, 514 and 522. Author J. Grégr.

Obr. 79. Olomouc, ulice Wurmova. Pohled od západu na vypreparovanou vstupní šíji domu (k. 552), zahloubeného do skalního podloží (k. 129). Foto R. Zatloukal.

Fig. 79. Olomouc, Wurmova Street. View from the west of the entrance neck of the house (Context 552) recessed in the bedrock (Context 129). Photo by R. Zatloukal.

Objekt k. 522 byl zahlouben do písčitého podloží a jeho dno (220,08 m n. m.) leželo na skalním podloží k. 129. Zjištěna byla jižní, západní a severní stěna, kdežto východní byla zničená novověkým sklepem. Půdorys byl částečně rekonstruován jako čtvercový dům o rozměrech 4 × 4 m. Jihovýchodní roh objektu k. 522, který byl dobrán v roce 2020, lze interpretovat jako vstupní šíji tohoto domu (obr. 78). Nebyla ovšem zjištěna východní hrana této šíje, neboť tato část byla narušena novověkým výkopem (obr. 79).

Zkoumanou výplň k. 522 tvořily kontexty k. 116, 161, 166 a 169, datované množstvím keramiky do 10. století. Tyto kontexty jsou překryty dorovnávkou k. 178, která byla bez nálezů. Nad ní ležel k. 119 datovaný keramikou do 12. století.

Výzkumy v letech 1999, 2014 a 2020 objevily pět pravidelných objektů zahloubených do písčitého podloží k. 128 nebo skalního podloží k. 129 (obr. 78). Nalezené objekty byly interpretovány jako část většího středohradištního sídliště s pravidelným uspořádáním mírně zahloubených čtvercových domů.

Literatura

- Bláha, J. 2000a:** III. Přehledy činnosti, 3. Útvar archeologických výzkumů. Olomouc, Wurmova ulice č. o. 3, třída 1. máje č. o. 36. In: *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1999*. Olomouc: Památkový ústav v Olomouci, 61–63.
- Bláha, J. 2000b:** Topografie a otázka kontinuity raně středověkého ústředí v Olomouci. In: L. Polanský et al. (eds.): *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999)*. Praha: Lidové noviny, 179–196, 324–334.
- Bláha, J. 2001:** Archeologické poznatky k vývoji a významu Olomouce v období Velkomoravské říše. In: L. Galuška et al. (ed.): *Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Uherské Hradiště, Staré Město 28.9. – 1.10.1999*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, 41–68.
- Bláha, J. 2003:** K raně středověké topografii Olomouce se zvláštním zřetelem k oblasti tzv. Předhradí. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Historica* 31, 2002. *Sborník prací historických* XIX, 13–28.
- Zatloukal, R. 2015:** Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 56(2), 299–300.

Summary

Rescue archaeological excavations conducted in Wurmova Street (Olomouc-město cadastral area, Olomouc District) in 1999, 2014 and 2020 yielded five regular features (Fig. 78) sunken

into either the sandy subsoil (Context 128) or the bedrock (Context 129; Fig. 79). These excavated features were interpreted as part of the larger Middle Hillfort settlement, characterised by a regular arrangement of slightly recessed square houses.

Richard Zatloukal

Ořechov (okr. Brno-venkov)

„Randlíky“, parc. č. 5488.

Druhá světová válka. Hrob, bojiště, zákop. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V srpnu 2023 našel hledač kovů v poli u Ořechova německou pancéřovou pěst včetně výbušné hlavice. Nález ohlásil Policii ČR, jejíž pyrotechnická služba zajistila hlavici a na místě ji zlikvidovala. Při jejím vyjímání ze země zjistila, že výmetná roura zbraně je zaklíněna mezi ocelovou přílbou a větší množstvím lidských kostí. Nález byl tedy ohlášen Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. V nejbližším možném termínu (září 2023) byl nález znovu dohledán a proběhl zde rychlý záchranný výzkum, vzhledem k dalším nálezům střeliva a munice opět s asistencí Policie ČR. Nalezené kosterní pozůstatky náleží dle zbytků výstroje a výzbroje prokazatelně dvěma příslušníkům německé branné moci z let 1939 až 1945, kteří padli během bitvy u Ořechova mezi 18. a 24. dubnem 1945. Oba vojáci zemřeli v důsledku těžkých střepinových poranění hlavy nejspíše nedaleko místa nálezů a byli bez odpovídající evidence zahrabáni snad s jistým časovým odstupem civilním obyvatelstvem v jednoduchém okopu. Dle doprovodných nálezů mohli být oba v době úmrtí členy kulometného družstva, ačkoliv alespoň jeden z nich byl původně příslušníkem posádky tanku. Vzhledem k nečitelnosti fragmentů identifikačních známek a navzdory poměrně četným osobním předmětům je jejich bližší identifikace jen na základě výsledků terénního výzkumu nemožná. Nález byl oznámen Odboru pro válečné veterány a válečné hroby Ministerstva obrany ČR.

Literatura

Neuveдено.

Summary

The skeletal remains of two unknown German soldiers who died here between April 18 and 24, 1945, were discovered in ‘Randlíky’ field near Ořechov (Brno-Country District).

Jiří Kala

Ořechov (okr. Brno-venkov)

„Žleby“, parc. č. 5763.

Druhá světová válka. Hrob, bojiště. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V červenci 2023 našel hledač kovů na poli jihovýchodně od Ořechova dělostřelecký granát ráže 85 mm spolu s dalšími kovovými předměty a fragmenty lidských kostí. Nález byl ohlášen Policii ČR, která požádala o spolupráci Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. Po zajištění munice policejní pyrotechnickou službou zde byl ve dvou fázích proveden krátký záchranný výzkum – v první řadě zaměření místa a zajištění

akutně ohrožených lidských kosterních pozůstatků a doprovodných artefaktů, následované dohledáním neporušené nálezové situace. Během této fáze výzkumu bylo exhumováno ohořelé a zuhelnatělé torzo skeletu neznámého vojáka Rudé armády, drobné součástky jeho výstroje, zbytky střeliva, munice a troska tanku T34/85, jehož vrak je v místě nálezů celkem spolehlivě doložen na archivním snímku. Teprve při antropologické analýze bylo zjištěno, že velmi malá část nalezených kostí náleží druhému člověku. Oba vojáci zemřeli kolem 20. roku života. Je velmi pravděpodobné, že se jedná o některé ze sedmi příslušníků 84. tankového pluku 63. mechanizované brigády, pohřešovaných zde po neúspěšném útoku na obec z 20. dubna 1945. O nálezů bylo informováno Ministerstvo obrany ČR.

Literatura

Neuveдено.

Summary

An artillery shell was found in 'Žleby' field southeast of Ořechov (Brno-Country District), along with other metal objects and charred and fragmented skeletal remains of two Red Army soldiers, likely tankers, who died here in April 1945.

Jiří Kala

Ořechov (okr. Brno-venkov)

Ul. Komenského, parc. č. 1165/1.

Novověk. Vesnice/městečko. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -606005.83, -1169489.58

V říjnu 2023 uskutečnili pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., záchranný archeologický výzkum v jihozápadní části intravilánu Ořechov, který byl vyvolán úpravou křižovatky ulic Komenského, Jeřábkova a Tikovická. Ve většině dotčeného prostoru byly zaznamenány jen konstrukční vrstvy původních zpevněných ploch, novodobé navážky a planýrky po nedávné destrukci budov dříve stojících uvnitř této křižovatky. Výjimku představovalo jihovýchodní sousedství domu v ulici Pláně 678/2, kde při snižování terénu na požadovanou základovou úroveň nové komunikace ulice Komenského došlo k propadu stavební mechanizace do podzemní dutiny vytvořené ve zdejších sprašovém podloží. Po odstranění závalu se ukázalo, že jde o částečně zasypanou komoru kopaného sklepa nepravidelně obdélníkového půdorysu o rozměrech zhruba 2,7 × 2 m a hloubce 2,66 m. Ve stěnách komory se vyskytovaly početné niky a úzké otvory, a na několika místech se dokonce zachovaly stopy po kopacím náčiní. V severozápadním rohu otvory lemovaly stěnu až k povrchu terénu, což by mohlo naznačovat existenci větrací šachty. Uprostřed delší jihozápadní strany komory vystupoval ze dna 0,2 m vysoký schod, na něj navazovala zcela zasypaná nízká chodba s klenutým stropem o výšce 1,6 m a maximální šířce 1,4 m. Asi o 2 m dále v předpokládaném směru její trasy se na povrchu sprašového podloží vyrýsoval nepravidelný rozsáhlejší útvar, jenž by mohl představovat sanovaný starší propad pokračování této chodby či sousední komory. Prostorově tento loch nejspíše souvisí s jedním z domů, které donedávna stály uvnitř řešené křižovatky a jsou zaznačeny již na indikační skice Tikovic z roku 1825. Přítomnost lochů v této původně samostatné vesnici, dnes součásti Ořechova, zaznamenala již L. Bakešová (1885, 76). Nečetné zlomky keramických nádob, získané ze zásypu komory, umožňují datovat zánik lochu pouze rámcově do novověku.

Literatura

Bakešová, L. 1885: Umělé jeskyně, lochy a pečery. *Časopis Muzejního spolku olomouckého* II(6), 73–81.

Summary

In October 2023, a rescue archaeological excavation was conducted in the southwestern part of the built-up area of Ořechov (Brno-Country District) in response to the adjustment of the intersection of Komenského, Jeřábkova and Tikovická streets. While lowering the terrain to reach the required foundation level for the new roadway in Komenského Street southeast of a house at 678/2 Pláně Street, construction equipment collapsed into an underground cavity formed in the local loess subsoil. After the soil was removed, it became evident that it was a partially filled underground system (lochs). The few fragments of ceramic vessels recovered from the fill only allow for a tentative dating of its abandonment to the modern period.

Ivan Čížmář, Michal Přichystal

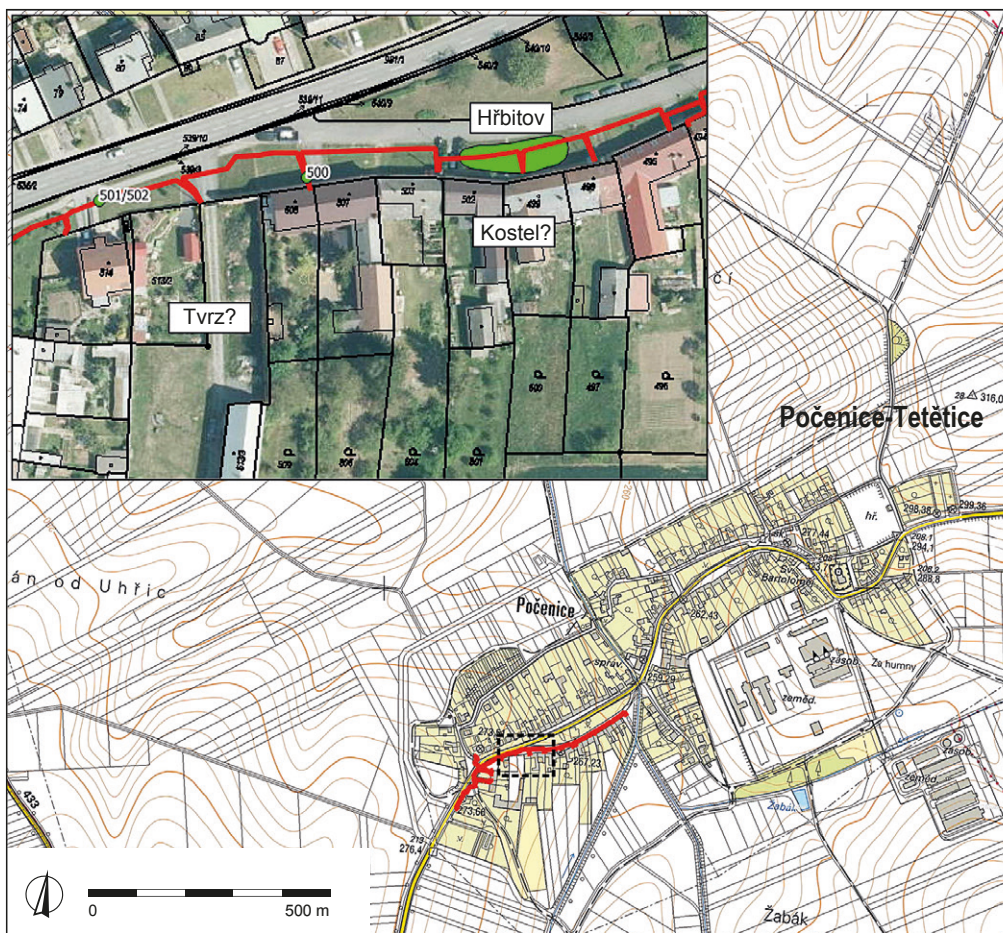
Počnice-Tetětice (k. ú. Počnice, okr. Kroměříž)

Intravilán, okolí č. p. 3, 4, 119.

Vrcholný středověk – novověk. Tvrz/hrádek, pohřebiště/hřbitov, kostel. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30769–A30772.

Lokalizace: WGS-84: 49.2680281N, 17.2247650E

Záchranným archeologickým výzkumem při pokládce kabelu nízkého napětí v západní části obce Počnice se podařilo s konečnou platností lokalizovat a doložit existenci hřbitova náležejícího ke kostelu sv. Gotharda, a tím současně verifikovat jedno z možných míst, kde byla předpokládána tzv. Dolní tvrz (obr. 80). Je zřejmé, že podobně jako ve východní části obce, kde se nacházel kostel sv. Petra a Pavla (v 2. polovině 18. století na jeho místě vznikl kostel sv. Bartoloměje) nedaleko lépe lokalizované Horní tvrže (okolí č. p. 33 východně od kostela), naprosto analogicky (resp. zrcadlově) vypadala situace v západní části obce. Kostel sv. Gotharda lze na základě nálezů kosterních pozůstatků lokalizovat do prostoru okolo č. p. 3, 4 a 119 (nejspíše přímo pod stávající zástavbu) a torzo tvrže do prostoru rozsáhlého hospodářského dvora s č. p. 1, nikoli do blízkosti brodu přes Tištínku, kam byla tvrz hypoteticky také kladena (Plaček 2001, 493–494). Vzdálenost Dolní tvrže od prostoru hřbitova sv. Gotharda lze odhadnout na cca 70 m jihozápadním směrem. V případě Horní tvrže s původním kostelem sv. Petra a Pavla na opačném konci vesnice je to přibližně 60 m. Toto tvrzení podporuje také terénní konfigurace, kdy tvrz leží na nejvyšším bodě v rámci celého prostoru a zbytek obce (jednotlivé usedlosti) je dislokován po obvodu návsi směřující k brodu. Sídlištní aktivity v tomto prostoru jsou doloženy dvěma dokumentovanými sídlištními jámami s materiálem vrcholného středověku. Velice cenným předmětem pro dataci aktivit v prostoru hřbitova u kostela sv. Gotharda je pak drobná mince, parvus Václava II., ražená již po roce 1300. Otázkou zůstává datace objektu K502, který měl charakter lineární probíhajícího žlábků přibližně ve směru SSZ–JJV před domem č. p. 50. Ten neposkytl žádný materiál, avšak byl superponován sídlištní jámou s materiálem z vrcholného středověku. Vzhledem k umístění domu č. p. 50 do předpokládaného prostoru Dolní tvrže by se mohlo jednat o žlab související s fortifikací či vymežující vnější okolí tvrziště, vyloučena však není ani datace do starších období.

Obr. 80. Počenice-Tetětice. Trasa kabelu na základní mapě ČR a detail celkového plánu zjištěných situací. Grafika M. Popelka.

Fig. 80. Počenice-Tetětice. Course of the cable on the base map of the Czech Republic and a detailed overall plan of the excavated features. Graphic by M. Popelka.

Literatura

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Brno: Libri.

Summary

The cemetery at St Gothard's Church in the built-up area of Počenice-Tetětice (Počenice cadastral area, Kroměříž District) was disturbed during the installation of a low-voltage cable. Its precise location, along with the nearby fortified manor house, remained unclear until the excavation took place (Fig. 80).

Miroslav Popelka

Literatura

Piačková, K., Trampota, F. 2024a: Podivín (okr. Břeclav). *Přehled výzkumů* 65(1), 215.

Piačková, K., Trampota, F. 2024b: Podivín (okr. Břeclav). *Přehled výzkumů* 65(1), 229.

Summary

A total of five sunken features from the Late Hillfort period were found when excavating the foundations of a family house in Podivín (Břeclav District).

Kristína Piačková, František Trampota

Podivín (okr. Břeclav)

Ul. Rosenberská; „Rybáře“, parc. č. 1257/49.

Mladohradištní období (RS4), vrcholný středověk. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložený nálezu: Regionální muzeum v Mikulově, p. o., př. č. 20/2023.

Lokalizace: WGS-84: 48.82280075N, 16.84468551E

V průběhu archeologické výzkumu na stavbě rodinného domu na parcele č. 1257/49 bylo při výkopech základových pasů zjištěno celkem pět zahloubených objektů, které obsahovaly desítky fragmentů mladohradištní a ojediněle i vrcholně středověké keramiky a dále zvířecích kostí a mazanice. Další nalezené komponenty pocházejí z doby bronzové (Piačková, Trampota 2024a) a doby železné (Piačková, Trampota 2024b)

Pravčice (okr. Kroměříž)

Intravilán, č. p. 6, parc. č. 1660.

Novověk. Vesnice/městečko. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložený nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30992–A30996.

Lokalizace: WGS-84: 49.3241356N, 17.4955503E

Ve dnech 19. 6. až 13. 7. 2023 byly na parcele č. 1660 v intravilánu obce Pravčice (okr. Kroměříž) sledovány práce související v první fázi s demolicí a odstraněním původního domu č. p. 6 a následně s novostavbou sídla společnosti NESTONEJ, s. r. o. Stavba částečně kopírovala původní dispozici a ve výkopech pro základové pasy nového objektu byla v severovýchodní části stavby dokumentována situace sestávající ze vzájemně se porušujících stratigrafických jednotek. Jednalo se o dva starší objekty (K501, K502) datované obecně do pravěku, které byly porušeny

novověkou jámou (K500) obsahující skelet většího přežvýkavce. Celá situace byla od jihu vymezena původním základovým zdivem (K900) předchozí zástavby. Sanační jámy na uhynulý dobytek jsou poměrně často doloženými objekty v prostoru hospodářského zázemí novověké zástavby. Pravěké objekty pak zpřesňují dříve predikovaný rozsah pravěké lokality zjištěné v prostoru východní části intravilánu obce při pokládce sdělovacího kabelu pro vysokorychlostní internet v první polovině roku 2023. Další informace o výzkumech za rok 2023 viz zpráva níže; k nálezům z doby bronzové viz Popelka 2024.

Literatura

Popelka, M. 2024: Pravčice (okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 65(1), 215–216.

Summary

Two prehistoric settlement features, disturbed by a modern-period pit for deceased livestock, were recorded in the foundation trenches on Plot No. 1660 in Pravčice (Kroměříž District).

Miroslav Popelka

Pravčice (okr. Kroměříž)

Intravilán – historický střed obce.

Středověk, novověk. Vesnice/městečko. Orientační zjištění. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30668–A30707.

Lokalizace: WGS-84: 49.3248906N, 17.4999811E

Při průběžném sledování liniových výkopů pro pokládku kabeláže vysokorychlostního internetu byla ve východní části intravilánu obce Pravčice zjištěna přítomnost předchozího pravěkého (Popelka 2024) a středověkého osídlení ve formě narušené kulturní vrstvy, ze které pochází materiál kultury popelnicových polí a vrcholného středověku. Na základě prostorového rozmístění nálezů v kombinaci se studiem konfigurace terénu byl vytvořen predikční model archeologické lokality v tomto prostoru, který se částečně kryje s historickým jádrem obce (východní část polygonu území s archeologickými nálezy – ÚAN II. kategorie). Je zřejmé, že vzhledem k výhodné poloze na výraznějším návrší nad řekou Rusavou zde existovalo osídlení již v době bronzové a následně se v těchto místech konstitovalo středověké jádro obce.

Literatura

Popelka, M. 2024: Pravčice (okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 65(1), 215–216.

Summary

A cultural layer containing medieval pottery was disturbed during the installation of high-speed internet cables in the historical core of Pravčice (Kroměříž District).

Miroslav Popelka

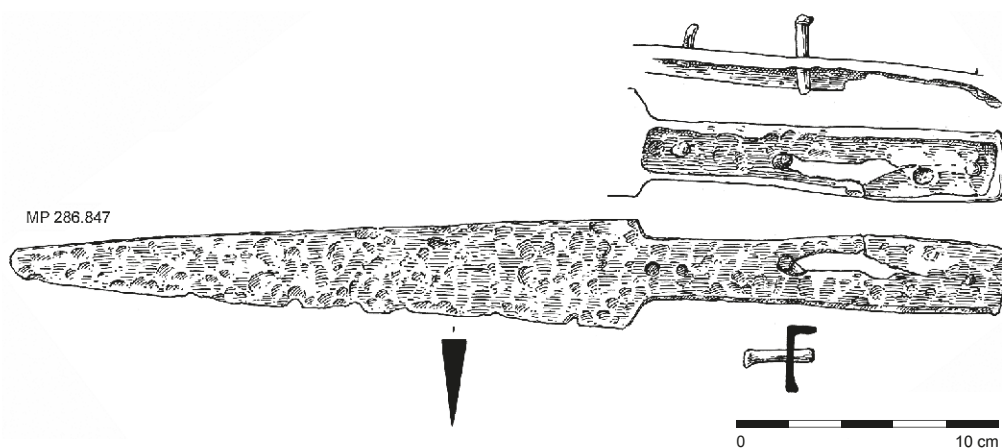
Protivanov (okr. Prostějov)

„Skelná Huť“, parc. č. 1067/1.

Vrcholný středověk – novověk. Ojedinelý artefakt. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Muzeum a galerie v Prostějově, p. o., inv. č. 286.847.

Lokalizace: S-JTSK: -580345.50, -1131610.88

Dne 21. 9. 2014 nalezla Š. Jiráková v zalesněném terénu západně od bývalého pionýrského tábora v Protivanově (okr. Prostějov) železný tesák, spočívající v kamenité půdě jen mělce pod povrchem. Artefakt byl s informacemi o nálezových okolnostech předán prostějovskému pracovišti Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., ke konzervaci, dokumentaci a následné inventarizaci do příslušné muzejní sbírky. Jedná se o krátký tesák s masivní a poměrně širokou jednosečnou neprofilovanou čepelí s hrotem situovaným v ose zbraně (obr. 81). Čepel je od řapu výrazně oboustranně odsazená. Řap o takřka konstantní šířce s výrazně ohraničeným lícním prožlabením a rovnou svrchní hranou je opatřen čtyřmi, respektive původně zřejmě pěti kruhovými otvory pro nýty, které sloužily k uchycení obložení rukojeti z organické hmoty. Dva plné železné nýty se zachovaly v torzech dodnes. Nejspodnější pátý, respektive šestý otvor, umístěný takřka u přechodu čepel v řap, sloužil původně k uchycení dnes nedochovaného záštitného trnu. Předmět tak lze klasifikovat jako krátký nožovitý tesák typu A₃, Ib5, – , – , – a lze jej přiřadit k jedné z nejrozšířenějších skupin krátkých tesáků, se kterými se ve velkých počtech setkáváme po celé střední Evropě, známe je však rovněž z jihovýchodní Evropy (srov. Žákovský 2014, 208, obr. 158). Díky svému univerzálnímu tvaru i velikosti byly obdobné tesáky oblíbeny napříč tehdejším společenským spektrem a lze je datovat pouze rámcově od 2. poloviny 14. století zhruba do poloviny 16. století.

Obr. 81. Protivanov. Železný tesák. Kresba A. Krechlerová.

Fig. 81. Protivanov. Iron daggerhead. Drawing by A. Krechlerová.

Literatura

Žákovský, P. 2014: *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku* [online]. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity. [cit. 2024-09-10]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/brvjl/>.

Summary

An iron dussack discovered in ‘Sklná Hut’ forest plot (Protivnov cadastral area, Prostějov District) has been tentatively dated from the second half of the 14th century to around the mid-16th century (Fig. 81). This find is intriguing evidence of the late medieval to early modern activities occurring in the forested areas of the Dražanská vrchovina Hills.

Pavel Fojtík, Petr Žákovský

Příkazy (okr. Olomouc)

„Faltýnkovo“, parc. č. 61/2.

Novověk – industriální období. Komunikace. Skupina/sít sond. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 49.6442267N, 17.1380522E

Hanácké muzeum v přírodě v Příkazích (dříve Hanácké skanzen), které je součástí Národního muzea v přírodě (NMvP), připravovalo v roce 2020 instalaci roubené stodoly, která původně stála za selskou usedlostí č. p. 3 ve Skaličce u Hranic, okr. Přerov. Roubená stodola je dendrochronologicky datována do doby kolem roku 1560. Pro tuto stavbu bylo potřeba vyhloubit osm jam pro základové patky o rozměrech 1 × 1 × 1 m, jež byly označeny jako sondy S 1–8/20. Všechny sondy byly hloubeny ručně přímo od úrovně povrchu současného travního porostu v březnu 2021 (obr. 82).

V sondách S 1–2/20, S 4–6/20 byly zjištěny pouze tři stratigrafické jednotky: pod současným povrchem (travní porost) ležel hnědozemní půdní horizont, který plynule přecházel do žluté kvartérní spraše.

V sondách S 3/20 a S 7/20 byla pod travním porostem vrstva ztuhlého štěrkového dláždění, kterou interpretujeme jako zpevnění komunikace z 19. století (obr. 83). Na mapovém listu 4158_2 v měřítku 1 : 25 000 III. vojenského mapování (františko-josefské z let 1876–1878) je tato cesta zakreslena. Na císařském otisku stabilního katastru z roku 1834 tato cesta ještě není.

V sondě S 8/20 ležel pod travním porostem hnědozemní půdní horizont, který plynule přecházel do žluté kvartérní spraše. V jihovýchodním rohu sondy S 8/20 byl do spraše zahlouben objekt vyplněný tmavou černohnědou prachovito-jílovitou hlínou. Byla zjištěna jen malá část rozsáhlejšího objektu, který byl vybrán pouze do hloubky 1 m, jak vyžadoval stavební projekt. Nepodařilo se získat žádný nálezu, a proto jen odhadujeme pravěké stáří objektu.

V roce 2006 proběhl záchraný archeologický výzkum v severní části parcely č. 16 (cca 100 m od výše popisované situace) v souvislosti s plánovanou dostavbou Kamenického gruntu v areálu Hanáckého muzea v přírodě v Příkazích, který doložil osídlení lokality od středověku po novověk (Kaiser 2007).

Literatura

Kaiser, L. 2007: Příkazy (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 48, 511–512.

Obr. 82. Příkazy. Hloubení výkopů pro základové patky stodoly, celkový pohled od severu. Foto R. Zatloukal.

Fig. 82. Příkazy. Excavating trenches for the foundation footings of the barn, overall view from the north. Photo by R. Zatloukal.

Obr. 83. Příkazy. Sonda S3, profil P3, celkový pohled od jihozápadu. Foto R. Zatloukal.

Fig. 83. Příkazy. Test pit S3, Profile P3, overall view from the southwest. Photo by R. Zatloukal.

Summary

A rescue excavation was carried out at the Haná Museum in Nature in Příkazy (Olomouc District) in preparation for the planned construction of a log barn. This construction required excavating eight test pits for foundation footings, each measuring 1 × 1 × 1 m, designated as the test pits S 1–8/20. All test pits were manually excavated directly from the existing grass terrain in March 2021 (Fig. 82). Test pits S 3/20 and S 7/20 yielded a layer of compacted gravel paving beneath the grass, which we interpret as a 19th-century gravel road reinforcement (Fig. 83). In Test pit S 8/20, a feature recessed into the loess subsoil was detected. No finds were recovered, making it possible to only tentatively estimate the feature’s prehistoric age.

Jan Grégr, Richard Zatloukal

Rosice (k. ú. Rosice u Brna, okr. Brno-venkov)

Chroustovské údolí.

Novověk. Rybník. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Moravské zemské muzeum.

Lokalizace: WGS-84: 49.2055056N, 16.3582711E

V roce 2022 proběhl záchraný výzkum vyvolaný stavebním záměrem „Vodní biotop Chroustov“, během něžž byly snižovány vrstvy v prostoru bývalé rybníční nádrže na řece Bobravě. Z původního objektu byla v terénu rozeznána konstrukce hráze ze sprašového násypu, přes kterou byla vyhloubena sonda. Za pomoci stavebních mechanismů z ní byla vyzvednuta dřevěná výpusť. Dle dendrochronologické analýzy jejího koryta se jednalo o jedli pokácenou v roce 1689 (Kyncl 2022).

Literatura

Kyncl, T. 2022: *Dendrochronologické datování koryta výpusťi ze zaniklého rybníka v údolí potoka Bobrava*. Rkp. výzkumné zprávy. Uloženo: archiv Moravského zemského muzea.

Summary

A fish pond dated to 1689 was investigated in Rosice (Brno-Country District) in 2022 during a rescue excavation.

Katarína Bučová Čerňavová, Alžběta Bedáňová

Rozdrojovice (okr. Brno-venkov)

Východní svah kóty 401.

Druhá světová válka. Hrob. Sonda. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V říjnu 2023 informoval spolupracovník Muzea Blanenska, p. o., že s detektorem kovu našel v lese u Rozdrojovic německou jídelní nádobu a pod ní lidské kosti. Pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., a Muzea Blanenska, p. o., zde krátce nato společně provedli rychlý záchraný výzkum, při němž byly exhumovány kosterní pozůstatky tří mužů. Navzdory původní interpretaci, že se jedná o německý válečný hrob, vedou zbytky výstroje a výzbroje nalezené bezprostředně u všech padlých předběžně spíše k závěru, že se jednalo o příslušníky Rudé armády. Mezi signifikantní nálezy patří především sovětský náramkový kompas typu „Adrianov“, notně sešlapané boty sovětské, ale pravděpodobně i severoamerické proveniencie (z programu Lend-Lease) a pěchotní střelivo Mosin 7,62 mm × 54R, které zajistila Pyrotechnická služba Policie ČR. Všichni tři vojáci utrpěli těžké fraktury dolních končetin, jeden z nich patrně i střelně-střepinové zranění pánve. O nálezu bylo informováno Ministerstvo obrany ČR.

Literatura

Neuvedeno.

Summary

A German dining vessel with human bones beneath it was discovered near Rozdrojovice (Brno-Country District). These skeletal remains belong to three unknown soldiers, likely members of the Red Army, based on other significant finds at the site.

Jiří Kala, Marek Novák

Skaštice (okr. Kroměříž)

Jihovýchodní okraj intravilánu; „Za Humny“.

Raný středověk. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30667.

Lokalizace: WGS-84: 49.3302642N, 17.4207433E

Při pokládce kabelu nízkého napětí v severovýchodní části polní trati „Za Humny“ na katastru Skaštic byl zdokumentován jeden narušený archeologický objekt, ze kterého pochází keramický fragment z písčité hmoty s velkým podílem muskovitu. Na vnějším povrchu je opatřený výzdobou v podobě vlnic provedených vícehrtým nástrojem, který je charakteristický pro rané středověké období. Dle dostupných informací se jedná o první archeologický objekt registrovaný v katastrálním území Skaštic (veškeré další informace o archeologických lokalitách a starších lidských aktivitách pochází pouze z povrchových/náhodných sběrů; viz Kolbinger 2012, 75). Nález sídlištního objektu rané středověkého stáří může představovat stopu původního osídlení, ze kterého se v průběhu dalších staletí konstituovalo historické jádro obce Skaštice.

Literatura

Kolbinger, D. 2012: *50 let mých povrchových výzkumů na východním Kroměřížsku*. Zprávy ČAS, Supplément 83. Praha: Česká archeologická společnost, Sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska.

Summary

An excavation for the installation of a low-voltage cable disturbed an early medieval feature situated on the southwestern edge of the built-up area of Skaštice in ‘Za Humny’ field (Kroměříž District).

Miroslav Popelka

Sokolnice (okr. Brno-venkov)

Ul. Pod Stráží.

Středověk. Tvrz/hrádek. Vertikální řez. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1129781N, 16.7186461E

V průběhu roku 2023 proběhla kompletní rekonstrukce ulice Pod Stráží, na níž se nachází dobře dochovaný relikt tvrže (Plaček 2001, 576–577). Dnešní komunikace prochází přímo prostorem, v němž lze dle logiky terénního reliktu očekávat část příkopu. V první etapě zde byl dokumentován výkop kanalizace, který ovšem zachytil pouze výplň novověké úvozové cesty, případně stopy stejně staré těžby písku. Lze spolehlivě konstatovat, že příkop středověké fortifikace se zde nenachází. Při následné plošné skrývce byly zasaženy pouze novověké či spíše recentní výplně úvozů. Nepodařilo se zachytit žádný pozůstatek kulturní vrstvy ani nálezy datovatelné do středověku, otázka přímého datování motte tedy zůstává otevřená. Současný stav reliktu byl dle sdělení starosty v posledním desetiletí mírně upraven dosypáním.

Literatura

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha: Libri.

Summary

The reconstruction of Pod Stráží Street in Sokolnice (Brno-Country District) in the immediate vicinity of the preserved remnants of the fortified manor house did not yield any clues regarding its dating or architectural form.

David Parma

Staré Město (k. ú. Staré Město u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)

Ul. Rastislavova.

Raný středověk, vrcholný středověk. Sídliště, hrob, nespécifikované technologické zařízení. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Moravské zemské muzeum – Centrum slovanské archeologie.

Lokalizace: WGS-84: 49.0764158N, 17.4423194E

V červenci a srpnu 2023 proběhla z podnětu investora první část záchraného archeologického výzkumu, který předchází výstavbě nového volnočasového centra. Výzkum se uskutečnil na ploše nacházející se v prostoru zahrady místní ZŠ Staré Město, která je umístěna v křižovatce ulic Rastislavova a nám. Hrdinů.

V rámci tohoto výzkumu bylo v severní části zahrady postupně vytyčeno a odkryto šest sektorů, které byly položeny ve směru S–J; mezi nimi se nacházely 1 m široké kontrolní profily. Každý sektor měl šířku 3 m a délku 24 m. Výjimkou byl sektor 6, jehož rozměry se musely přizpůsobit možnostem těžké techniky, která prováděla odkryv zeminy a potřebovala manipulační prostor, takže jeho rozměry byly upraveny. Sektor 6 měl šířku 8 m a délku 17 m a nacházel se v nejvýchodnější části zkoumané plochy. Zbývající část severního prostoru zahrady bude prozkoumána v druhé fázi záchraného archeologického výzkumu.

V rámci první fáze výzkumu bylo nakonec odkryto 17 objektů a dva kostrové hroby. Taktéž se podařilo zachytit zbytky základů starší školy, která byla zbourána v 90. letech 20. století. Čtrnáct objektů, které byly průběžně odkryty ve všech sektorech, je předběžně datováno do středověku (12.–15. století). Jednalo o objekty, které je možné považovat za malé zahloubené skladovací prostory (sklípky?), výrobní objekty (byly zjištěny pozůstatky malých pícek) a objekty bez bližšího určení. V těchto objektech byla nalezena především keramika, ale také drobné kovové předměty, kosti, mazanice a uhlíky.

Zbýlé tři objekty jsou datovány do raného středověku – středohradištního období (9. století). V jednom případě se jednalo o cca 20 cm mohutnou odpadovou vrstvu (O9/23) s velkým množstvím archeologického materiálu, který zahrnoval především keramiku (přes 2000 ks) a kosti, dále strusku, kovové předměty a drobné zlomky mazanice. Tento objekt nebyl odkryt celý, protože mohutná vrstva zabíhala východním směrem do prostoru, který nemohl být odkryt z výše uvedených důvodů. Je možné, že odpadová vrstva souvisela s nedalekým sídlištním a řemeslnickým areálem v poloze Staré Město „Za Zahradou“, který byl prozkoumán v 70. letech 20. století (Snášil, Procházka 1980, 52–53) a který mohl v tomto prostoru končit.

Druhý raně středověký objekt (O16/23) byl patrně objekt výrobního charakteru, zaměřený na zpracování kovu, jak naznačují jeho velké rozměry a nálezy značného množství železných strusek. Bohužel část objektu byla poničena výstavbou sociálního zařízení, které sloužilo místní staré škole. V této části se mohlo teoreticky nacházet výrobní zařízení související s výrobní činností (pec), které by mohlo vést k lepší interpretaci tohoto objektu.

Dva odkryté hroby obsahující kosterní pozůstatky se nacházely v těsné blízkosti dvou uvedených velkomoravských objektů. Tyto pozůstatky byly vyzvednuty antropoložkou Moravského zemského muzea, která si je následně převzala k dalšímu zpracování a vyhodnocení.

Literatura

Snášil, R., Procházka, R. 1980: Záchraný výzkum v Uherském Hradišti - Starém Městě (okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů* 1978, 52–53, tab. 6.

Summary

In 2023, an archaeological excavation was conducted in Rastislavova Street (Staré Město cadastral area, Uherské Hradiště District), which uncovered features and graves from the Middle Hillfort period as well as features from the late medieval period. This likely represents the periphery of the settlement in the area of Staré Město, in 'Za Zahradou' field, which was excavated in the 1970s.

Lucie Valášková, Luděk Galuška

Syrovice (okr. Brno-venkov)

Chocholáč, parc. č. 4725/2.

Raný středověk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.0771039N, 16.5400725E

Během záchraného archeologického výzkumu byly v ploše skrývky pro rodinný dům zachyceny tři anomálie. Dvě z nich se jevily podle získaného materiálu (zlomky cihel, novověká keramika) jako recentní. Pouze objekt 500 vydal menší množství keramického materiálu, který je možné zařadit podle charakteristických znaků (vlnice, profilace okraje) do pozdní doby hradištní 12.–13. století). Odkrytá jáma nepochybně tvoří periferii osídlení jinak bohaté nedaleké polykulturní lokality Chocholáč, jejíž jádro leží cca 200 m východním směrem. Díky průzkumu se tak podařilo upřesnit rozsah osídlení v této oblasti.

Literatura

Neuveдено.

Summary

During a rescue archaeological excavation in Syrovice (Brno-Country District), a total of three subsurface features were uncovered, one of which was dated to the Late Hillfort period based on the sparse ceramic material.

Ivan Čižmář

Šanov (k. ú. Šanov nad Jevišovkou, okr. Znojmo) „Doliny“.

Vrcholný středověk. Kostel, vesnice/městečko. Geofyzikální průzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 48.833509N, 16.361583E

V listopadu 2023 byl proveden geofyzikální průzkum v místech zaniklého středověkého kostela, jehož pozůstatky se dnes nachází v trati „Doliny“ v nejsevernějším výběžku k. ú. obce Šanov, asi 500 m severovýchodně od Emina zámečku. Podnětem k průzkumu se staly nově zjištěné porostové příznaky, které se

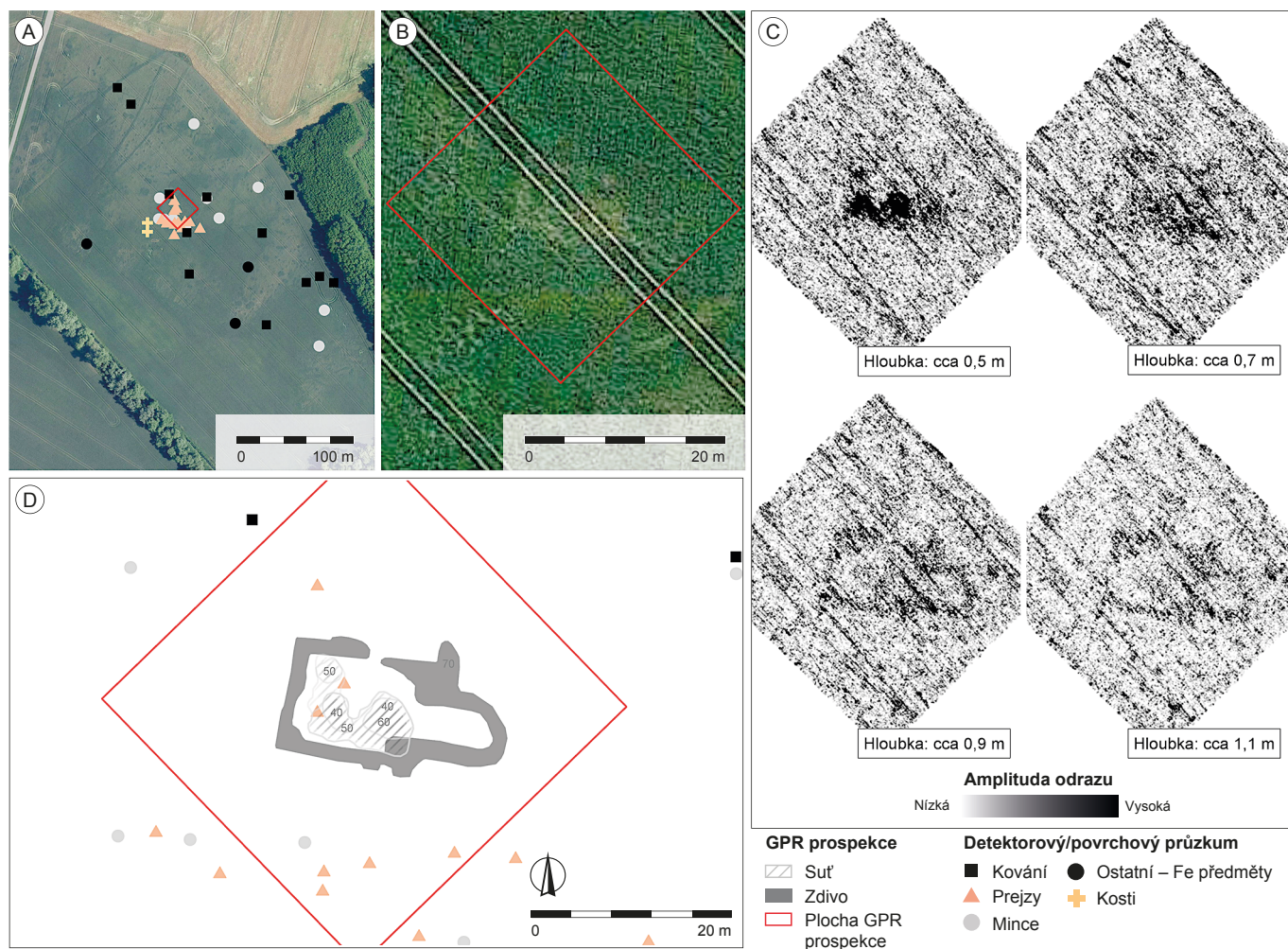
objevily na satelitních snímcích GoogleMaps z roku 2021. Lokalita je známa od roku 1991, kdy ji leteckou prospekci objevil M. Bálek (1993; 1997). Kromě velkého množství nejruznějších porostových příznaků, které naznačují intenzivní sídelní a jiné aktivity, zde byly při povrchových sběrech zjištěny nálezy z pravěku, raného i vrcholného středověku. Raně středověká fáze osídlení je doložena kromě ojedinělých zlomků středohradištní keramiky zejména hojnými nálezy z mladohradištního období. Podle intenzity a plošné distribuce vrcholně středověkých nálezů lze konstatovat, že během 13. až 15. století se v těchto místech nacházela středověká ves. Podíl nálezů vrcholně středověké keramiky naznačuje vrchol sídelní aktivity ve 13. století s postupně klesající intenzitou a zánik během 1. poloviny 15. století.

Badatelské detektorové prospekce, které na lokalitě probíhají od roku 2016, přinesly doklad dlouhodobého osídlení od 13. do 15. století (obr. 84: A). Z předmětů denní potřeby a šperků jsou to mince, prsteny, přezky a různá kování. Mincovní nálezy představuje soubor 12 drobných stříbrných nominálů: sedm fenikových ražeb, čtyři parvy a kruhový peníz (od 1. poloviny 13. století po 2. polovinu 15. stol.). Dále je to celkem sedm kusů různých typů přezek: oválné s profilovaným rámečkem, hvězdicovitá, fragment routovitě a kruhové přezky (vše 13.–14. století). V bezprostřední blízkosti kostela byl nalezen fragment stříbrného páskového prstenu, jehož štítek je zdoben rozetou (12. století až

počátek 14. století). Dalšími artefakty jsou např. dvě mosazná liliovitá kování, železné kolečko ostruhy a zákolník (rámcově 14.–15. století).

Přibližnou polohu kostela indikovaly četné zlomky střešní krytiny – prejzů (AMČR) doprovázené ojedinělými nálezy lidských kostí, kusů mušlového vápence a vápenné malty, které zde od roku 2019 dokumentoval B. Gruna. Nálezy z plochy o rozměrech přibližně 60 × 80 m se koncentrovaly v okolí mírně vyvýšené štěrkové terasy, která jen o několik metrů převyšuje přirozenou inundaci několik desítek metrů vzdálené Jevišovky. Polohu kostela se podařilo upřesnit na základě satelitního snímku ze září 2021 (GoogleMaps; obr. 84: B), na kterém jsou na tmavém podloží patrné světlejší liniové porostové příznaky objektu obdélného půdorysu o rozměrech přibližně 10 × 8 m a s orientací delší stranou ve směru západ–východ.

Na základě získaných informací byl v místech předpokládané stavby proveden ověřovací geofyzikální průzkum za pomoci pozemního georadaru (dále jen GPR; za vstřícný přístup k realizaci geofyzikálního průzkumu děkujeme Ondřeji Kaňovi z AGRA ŠANOV, s. r. o.). Byl využit multikanálový GPR systém ImpulseRadar Raptor-45 s osmi odstíněnými anténami o centrální frekvenci 450 MHz. Rozestup mezi jednotlivými liniemi měření byl stanoven na 0,1 m. Hustota měřených bodů na každém profilu byla nastavena na 0,1 m. K polohopisnému zaměření dat byl

Obr. 84. Šanov. A – Detektorový a povrchový průzkum (podkladový snímek: © ČÚZK); B – porostové příznaky na ortofotosnímku z roku 2021 (podkladový snímek: © GoogleMaps); C – horizontální hloubkové řezy GPR průzkumu; D – interpretace výsledků GPR prospekce. Grafika M. Vágner.

Fig. 84. Šanov. A – Detector and fieldwalking surveys (base image: © ČÚZK); B – vegetation crop marks on orthophotos from 2021 (base image: GoogleMaps); C – horizontal depth slices of the GPR survey; D – interpretation of GPR survey results. Graphic by M. Vágner.

použit RTK GNSS přístroj South-Instrument S-82. Surová data byla zpracována za pomoci softwaru GPR Slice (Geophysical Archaeometry Laboratory), kde na ně byly aplikovány základní a standardně doporučené filtry (Time-Zero Removal, Band-pass filter, Background Removal, Hilbert Transform).

V místech porostových příznaků se podařilo GPR prospekci potvrdit pozůstatky zděné stavby, kterou lze bezpečně interpretovat jako jednoduší kostel (obr. 84: C, D). Identifikovaná zdiva o šířce cca 1 m se poprvé projevují od hloubky cca 0,6–0,7 m pod povrchem dnešního terénu. Oproti satelitním snímkům je v naměřených datech zřetelně vidět i protáhlé, cca 6 m dlouhé a necelých 5 m široké kněžiště, které je na východní straně nejspíše opatřeno polygonálním uzávěrem. Uvnitř lodi kostela jsou od hloubky cca 0,5 m patrná místa se zvýšenou odrazivostí elektromagnetického signálu. Může se jednat buď o projev pozůstatků podlahy kostela, destruktivní vrstvu spadlých zdív či o vrstvu propadlé střešní krytiny – výše zmíněných prejzů.

Na základě písemných pramenů a zejména díky objeveným základům středověkého kostela můžeme lokalitu ztotožnit se zaniklou středověkou vsí Vrahovice, která je předchůdcem dnešní obce Pravice, založené později ve vyšší poloze asi 1 km severněji. V písemných pramenech je farní kostel v Pravicích nejdříve doložen k roku 1222 (CDB II, 227, č. 236), kdy v roli svědka vystupuje farář Sifrid z Vrahovic. Naposledy je kostel písemně zmíněn v roce 1539 (ZDB XXVI, č. 49). Tehdy chátrající kostel svatého Jana stojící v mokřinách mezi rybníky získal od louckého opata Jan z Pernštejna, který v té době budoval soustavu rybníků v údolí Jevišovky. Osud středověké sakrální stavby se záhy završil, neboť Jan z Pernštejna zde založil rybník, podle patrocina zaniklého kostela nazvaný Svatojánský (Hurt 1965, 191).

Ve starší literatuře se pro tuto lokalitu objevuje název zaniklé vsi Johannesdorf/Johannesstadt (např. Nekuda 1961, 145). Toto pojmenování vycházelo právě z názvu rybníka, německy Johannernteich. Tento název pak přejímali další badatelé i s českou variantou Janov až doposud (Stejskal 2017, 313; Fousek 2020, 15).

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202300130-N01665 [cit. 2024-10-23]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/pas/detail/M-202300130-N01665>.
- Bálek, M. 1993:** Výsledky leteckého snímkování na Moravě v letech 1990 až 1991. *Přehled výzkumů* 1991, 95–98.
- Bálek, M. 1997:** Výsledky leteckého snímkování na Moravě. *Přehled výzkumů* 1993–1994, 307–311.
- CDB:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I–VI. (805–1283)*. Eds. G. Friedrich, Z. Kristen, J. Šebánek, S. Dušková, Z. Sviták, H. Krmičková, J. Krejčíková, J. Nechutová. Praha, 1904–2006.
- Fousek, M. 2020:** *Hrušovany nad Jevišovkou. Od dávné minulosti po současnost*. Břeclav: Petr Brázda, Hrušovany nad Jevišovkou.
- Hurt, R. 1965:** Hrušovanské rybníky. *Vlastivědný věstník moravský* XVII(2), 182–199.
- Nekuda, V. 1961:** *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno: Krajské nakladatelství.
- Stejskal, J. 2017:** *Kapitoly z dějin Hrušovan nad Jevišovkou*. Hrušovany nad Jevišovkou: Vlastní vydání.
- ZDB XV–XXVIII:** *Moravské zemské desky II. 1480–1566. Kraj brněnský*. Ed. T. Kalina. Praha 1950.

Summary

In November 2023, a geophysical survey was conducted at the site of a deserted medieval church located in the northernmost part of the cadastral area of the village of Šanov (Šanov nad Jevišovkou cadastral area, Znojmo District). The survey was prompted by newly discovered crop marks observed on Google Maps satellite

images from 2021 (Fig. 84). The site has been known since 1991 when it was identified by an aerial survey conducted by Miroslav Bálek. Collections of artefacts obtained through fieldwalking surveys revealed intensive settlement activities from prehistory through the high medieval period. Based on these findings, it can be inferred that a medieval village existed in the area from the 13th to the 15th century. The exploratory geophysical survey confirmed the remains of a single-nave church with a chancel and possibly a polygonal closure (Fig. 84). The identified masonry is situated approximately 0.6 to 0.7 m below the current ground level. Areas with increased signal reflectivity indicate remnants of flooring, layers of destroyed masonry or remnants of roof coverings. Based on archaeological and historical sources, the site can be identified as the deserted medieval village of Vrahovice, the predecessor of the present-day village of Pravice. The parish church in Pravice is documented as early as 1222, with its last mention in 1539, when it was described as dilapidated.

Bronislav Gruna, Zdeněk Omelka, Michal Vágner

Šanov (k. ú. Šanov nad Jevišovkou, okr. Znojmo) „Doliny“.

Středověk. Sídliště, vesnice/městečko. Průzkum detektorem kovu. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 48.8332392N, 16.3615392E

Během detektorové prospekce, která proběhla v prosinci 2023 jako součást dlouhodobého výzkumu zaniklé vsi Vrahovice (viz zpráva Šanov výše), byl na povrchu ornice nalezen fragment kamenného žernovu (obr. 85). Rozměry zlomku jsou 34 × 20 cm, výška 4–5 cm, váha 4,8 kg. Venkovní průměr žernovu je cca 50 cm, průměr kruhového středového otvoru je 5 cm. Běhoun je konvexně konkávního profilu, zužující se k vnitřnímu otvoru, na němž nejsou patrné jamky ani drážka pro papřici (AMČRa). Materiálem je jemnozrnný arkózový pískovec, tvořený křemeny, zčásti živci a šupinami slíd, pravděpodobně muskovitu. Surovina může být místní proveniencie (Tasovice) a jeví znaky přepálení (za určení děkují Tereze Pavelkové z Jihomoravského muzea ve Znojme, p. o.)

Středověké osídlení se nachází na polykulturní lokalitě (na povrchu se kromě středověkého materiálu vyskytuje keramika z doby bronzové, laténské a římské). Žernov lze předběžně zařadit do středověku, s hojným výskytem v RS3–RS4, nejpozději však do počátku 14. století (Černohorský 1957, 504; Beranová 1975, 25). Během dosavadních detektorových prospekci nebyl získán k nálezů žádný chronologicky současný kovový materiál, raně středověké osídlení je doloženo četným výskytem středověké a mladohradištní keramiky (AMČRb). Pro raně středověké období je pozornost věnována spíše žernovům ze svorových surovin (nově Hlavica et al. 2023). V kontextu starší, mladohradištní fáze zaniklé středověké vesnice byly žernovy nalezeny např. při výzkumu zaniklých Narvic, Pohořelice-Klásterka. Jednalo se během vyhotovený z droby s venkovním průměrem 44–46,7 cm, výškou 6,5 cm a otvorem 6–7 cm a o ležák s venkovním průměrem 50 cm, výškou 5 cm a otvorem 4,5 × 3,5 cm; materiálem je červená arkóza (Unger a kol. 1980, 33, tab. IV: 2).

Vzhledem k polykulturnímu charakteru lokality je nutno podotknout, že během bez jamek pro papřici se vyskytují již v době laténské a římské (Beranová 1980, 209), charakterem lokality tedy nelze zcela vyloučit ani původ fragmentu rotačního mlýnku z doby římské (srov. Halama, Zeman 2009).

Obr. 85. Šanov. Fragment zřejmě raně středověkého žernovu. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 85. Šanov. Fragment of a possibly early medieval millstone. Photo and drawing by Z. Omelka.

Literatura

- AMČRa:** Záznam M-202300130-N01664 [cit. 2024-10-23]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/pas/detail/M-202300130-N01664>.
- AMČRb:** Záznam M-202105907-N00890 [cit. 2024-10-23]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/pas/detail/M-202105907-N00890>.
- Beranová, M. 1975:** *Zemědělská výroba v 11./14. století na území Československa*. Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně III(1). Praha: Academia.
- Beranová, M. 1980:** *Zemědělství starých Slovanů*. Praha: Academia.
- Černohorský, K. 1957:** Žernovy v hospodářsko-společenském vývoji časného středověku. *Památky archeologické* XLVIII(2), 495–548.

Halama, J., Zeman, T. 2009: Nálezy žernovů z kontextů doby římské v Čechách a na Moravě. In: M. Karwowski, E. Droberjar (eds.): *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Materiały z IV Protohistorycznej Konferencji Sanok, 13-17 października 2008*. Collectio Archaeologica Ressoviensis XIII. Rzeszów: Mitel, 479–530.

Hlavica, M., Přichystal, A., Gadas, P. 2023: Svorové ruly z Čučic. Zdroj raně středověkých žernovů na Moravě. *Archeologia technica* 34, 56–65.

Unger, J. a kol. 1980: *Pohořelice-Klásterka. Pravěké sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves*. Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně VIII(2). Brno: Academia.

Summary

A fragment of a possibly early medieval millstone was found during a metal detector survey in the area of the deserted medieval village of Vrahovice (Šanov cadastral area, Znojmo District). The raw material is arkose sandstone and the total diameter of the original artefact is 50 cm (Fig. 85). However, the multi-period nature of the archaeological site does not exclude the possibility of dating it to the Roman era.

Zdeněk Omelka

Tišnov (okr. Brno-venkov)

Ul. Brněnská, parc. č. 2808.

Vrcholný středověk – novověk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.3475728N, 16.4239597E

V zimních měsících roku 2023 proběhl v Tišnově na ulici Brněnská záchranný archeologický výzkum, jehož předmětem se stala parcela č. 2808, na které byl postaven nový polyfunkční dům. Výzkum proběhl ve dvou etapách. V první došlo k mechanizované skrývce nadložních uloženin v zadní části parcely, kde bylo možné realizovat plošný výzkum (obr. 86). Počet identifikovaných terénních situací byl relativně nízký. Zachyceny byly pouze dvě větší raně novověké jámy s nepravidelně mísovitým dnem a série třinácti křivých jam, které byly na základě sporadických nálezů vrcholně středověké keramiky patrně součástí hospodářského

Obr. 86. Tišnov. Pohled na zadní část zkoumané plochy. Foto J. Bartík.

Fig. 86. Tišnov. View of the rear part of the excavated area. Photo by J. Bartík.

zázemí soudobé zástavby, jež stála podle určitých indicií v čele parcely. Z jedné z novověkých jam pochází bohatý soubor převážně neglazované keramiky datovatelné do závěru 16. století až 1. třetiny 17. století. Druhá etapa v přední části parcely proběhla již jen formou dohledu a dokumentace profilů v souvislosti s výkopy základových pasů a liniových výkopů pro inženýrské sítě. Z torzovitých stratigrafických situací vyplývá, že nejstarší část zdokumentovaného souvrství náleží do 13. století, což je v souladu s výsledky předchozí zjišťovací sondáže (cf. Staněk 2023). V přední části parcely byl při úpravě terénu poškozen kruhový půdorys funkční studny s obložení z volně loženého kamene. Zásyp studny na její bázi nebyl zkoumán, podle sdělení investora však zůstane zachována a bude součástí nové zástavby parcely.

Literatura

Staněk, P. 2023: Tišnov (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 64(2), 153.

Summary

During the winter months of 2023, a rescue archaeological excavation was conducted in Brněnská Street in Tišnov (Brno-Country District) in connection with the construction of a new multifunctional building on Plot No. 2808 (Fig. 86). The excavation was carried out in two phases. In the first phase, the removal of the overburden in the rear part of the site revealed two early modern features and a cluster of 13 post holes likely dating to the late medieval period. The second phase, in the front part of the plot, involved only a watching brief and documenting profiles related to the excavation of foundation trenches and linear trenches for utility infrastructure. The fragmented stratified contexts indicate that the oldest layers date back to the 13th century.

Jaroslav Bartík, Róbert Antal

Uherský Ostroh (k. ú. Kvačice, okr. Uherské Hradiště) Ul. Jezerní.

Kultura s keramikou pražského typu (RS1), středohradištní období (RS3). Sídliště, pohřební areál. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -542103.93, -1189179.60

Stavba inženýrských sítí a komunikace v roce 2023 narušila v Uherském Ostrohu, v místní části Kvačice, celkem 48 sídlištních objektů a dva kostrové hroby. Během výzkumu se v několika objektech projevilo i nepřilíh výrazné osídlení z doby popelnicových polí (AMČR; Lečbych 2024). Za nejvýznamnější rozpoznatelný chronologický horizont lze považovat rané středověké nálezy, které se koncentrovaly ve východní polovině zkoumané plochy. Zde byla kompletně zdokumentována obdélná zemnice s nálezy keramiky pražského typu. V severovýchodním rohu zemnice se nacházela kamenná destrukce otopného zařízení. Opočal byly odkryty sídlištní objekty náležející středohradištnímu období. Byl z nich vyzvednut početný soubor keramiky, ale i některé předměty každodenní potřeby jako železný nůž či kostěný proplétáček. Ve výkopu kanalizace několik desítek metrů od zkoumané středohradištní osady byly narušeny dva hroby ze stejného období. Dle zatím pouze předběžného antropologického zhodnocení se jednalo o hrob mladší ženy a muže. Zatímco mužský hrob byl bez doprovodného inventáře, žena byla na svou poslední cestu vybavena stříbrnou a bronzovou náušnicí, náhrdelníkem se skleněnými korálky a lunicovým závěskem a bronzovým prstenem. Pravděpodobně jde pouze o fragment většího pohřebiště náležícího této nově objevené velkomoravské osadě.

Během záchranného výzkumu pak byly průběžně objevovány a zkoumány i novověké obilní jámy, jejichž hloubka dosahovala často i více než 3 m.

Literatura

AMČR: Záznam M-202303775 [cit. 2024-15-02]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné také z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202303775>.

Lečbych, M. 2024: Uherský Ostroh (k. ú. Kvačice, okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů* 65(1), 216–217.

Summary

In 2023, an archaeological excavation in Jezerní Street in Uherský Ostroh (Kvačice cadastral area, Uherské Hradiště District) uncovered two graves, one pit house and several settlement features from the early medieval period.

Marek Lečbych

Uhřice (k. ú. Uhřice u Kroměříže, okr. Kroměříž) Severní část obce (u hřbitova), parc. č. 1114.

Středohradištní období (RS3). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30718–A30768.

Lokalizace: WGS-84: 49.2854744N, 17.2016392E

V průběhu záchranného archeologického výzkumu vyvolané stavbou účelové komunikace pro místní hřbitov v obci Uhřice (k. ú. Uhřice u Kroměříže) byla prozkoumána jedna zásobní jáma z raného středověku (RS3). Objekt je datován poměrně bohatou kolekcí keramického materiálu včetně jedné, téměř kompletně dochované a rekonstruovatelné nádoby. Zásobní jáma neměla charakteristický hruškovitý tvar se zašpičatělým dnem, ale dno bylo ploché až lehce mísovité. To bylo způsobeno podmínkami podloží, kdy při hloubení původního objektu kopáči narazili na čoučku zpevněných sedimentů (pískovce), které pak ovlivnily výslednou tektoniku jámy. Za zmínku stojí také vysoký podíl železářské strusky v zásypu objektu. Tato struska nepochází z redukce železa z rudy, ale z následného kovářského zpracování železa.

Literatura

Neuveдено.

Summary

One early medieval storage pit (RS3) was excavated during the construction of a road leading to a cemetery in Uhřice (Uhřice u Kroměříže cadastral area, Kroměříž District).

Miroslav Popelka

Valašské Meziříčí (k. ú. Valašské Meziříčí-město, okr. Vsetín)

Centrum; Ul. Křížkovského č. p. 60/8, parc. č. 1.

Pozdní středověk, novověk. Kostel. Skupina/sít sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum regionu Valašsko, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.4725336N, 17.9708364E

V roce 2023 pokračoval výzkum farního kostela ve Valašském Meziříčí (Španihel 2022, 184; 2023, 156. Sonda byla situována do pravé části lodě a pod blokem lavic pod panskou oratoří. Hlavním objevem bylo nalezení další stavební fáze chrámu, na kterou

mohou odkazovat některé prameny z 15. až 17. století zmiňující opravy kostela po častých požárech (Dědková 2002, 509). Opět byly doloženy středověké základové sokly, avšak v mnohem větším množství. Nově objevená stavební fáze částečně využila těchto soklů, které však byly výrazně posílené, pravděpodobně aby unesly vyšší budovu. Jestli stavba respektovala obrysy staršího chrámu také na ostatních světových stranách, není aktuálně známo. Nejvýraznější zjištěnou změnou oproti starší fázi byla přístavba v prostoru dnešní boční kaple. Z lodě vybočovala ve stejné šířce jako ta dnešní, ale její hloubka nedosahovala ani dvou metrů. Zmínky o výše uvedených požárech potvrzují výrazné popelovité vrstvy na obou stranách základů.

K této stavební fázi se váže i nález tří hrobů, které byly nalezeny při jižní stěně. Hroby byly prosté, bez průvodních předmětů. Výjimkou byl hrob 2023/1 – zde ležel jedinec ve velké šestiboké dřevěné rakvi (ta se nedochovala, tvar a rozměry byly určeny na základě otisku v půdě) a na rukou měl dva zlaté prsteny s očkem; předběžným určením vsazených kamenů bylo zjištěno, že jde o smaragd a spinel. Výzkum dále doložil dlažbu z režných keramických dlaždic, kterou je na základě zde nalezené drobné stříbrné mince možné datovat na přelom 17. a 18. století. Zřejmě jde o nejstarší pochozí plochu aktuálního kostela.

Výzkum farního kostela bude pokračovat i v následujících letech.

Literatura

Dědková, L. 2002: Stavební památky do roku 1850. In: V. Nekuda (ed.):

Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Valašské Meziříčí, Brno, Vsetín: Hvězdárna, Muzejní a vlastivědná společnost, Okresní úřad, 503–515.

Španihel, S. 2022: Valašské Meziříčí. *Přehled výzkumů* 63(2), 184.

Španihel, S. 2023: Valašské Meziříčí. *Přehled výzkumů* 64(2), 156.

Summary

The excavation at the parish church in Valašské Meziříčí (Vsetín District) led to the discovery of an early modern construction phase, burials and the oldest pavement of the current church.

Samuel Španihel

Valašské Meziříčí (k. ú. Valašské Meziříčí-město, okr. Vsetín)

Náměstí, parc. č. 111.

Novověk. Mariánský/morový sloup. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum regionu Valašsko, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.471781N, 17.971509E

V roce 2023 proběhla celková rekonstrukce sloupu Panny Marie, který stojí v severní polovině Náměstí (Mehešová 2002, 537). Tyto úpravy si vyžádaly provedení archeologického výzkumu. Po odstranění sochy, sloupu, podstavce a půdního pokryvu byl odhalen masivní kamenný sokl čtvercového tvaru o straně s délkou přibližně dvou metrů. Překvapením bylo, že mezi nahrubo otesanými kvádry se v pěti etážích soklu nacházely kamenné články z různých městských staveb. Nálezy představovaly směs renesančních a barokních architektonických prvků, přičemž většina z nich byla ve velmi dobrém stavu. Za zmínku stojí hlavně několik podstavců pro sochy (jeden z nich má dochovaný text zmiňující Františka ze Žerotína a na přední straně jeho rodový erb) a prakticky kompletně dochovaná ohrádka, která patrně rámovala sloup na jeho původním místě. Jeden z dílů je dokonce opatřen letopočtem – první tři číslice jsou 1, 6, 8 a poslední je pravděpodobně 9 (eventuálně 0). Dále se našlo několik tzv. balustrádových

kuželek, tedy drobných umělecky provedených sloupků, řetízkové ozdobné prvky a větší množství různých říms.

Pod samotným soklem se nacházela ještě speciální zahloubená konstrukce. Do jílovitého podloží bylo vyhloubeno 10 válcovitých jam o hloubce 100 až 120 cm a průměru 30 cm. V každé z těchto jam se nacházel fragment dřevěného kůlu. Povrch této konstrukce byl zpevněn valounovou dlažbou. Okraje jednotlivých jam byly v rámci této dlažby zachovány a hroty kůlů tak dosahovaly až do úrovně povrchu konstrukce. Teoreticky mohly být propojeny se spodkem soklu.

Literatura

Mehešová, O. 2002: Sochařství do konce 18. století. In: V. Nekuda (ed.):

Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Valašské Meziříčí, Brno, Vsetín: Hvězdárna, Muzejní a vlastivědná společnost, Okresní úřad, 531–545.

Summary

During an excavation beneath the Marian column at the Valašské Meziříčí Square (Vsetín District), a foundation plinth consisting of various architectural elements was found, as well as a post-built structure embedded in the clay subsoil.

Samuel Španihel

Vavřinec (k. ú. Suchdol v Moravském krasu, okr. Blansko)

Kateřinská jeskyně, parc. č. 753/7.

Vrcholný středověk, pozdní středověk. Dílenský areál. Sonda. Badatelský výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Blanenska, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.3607006N, 16.7102508E

Po prvních archeologických sondážích ve vstupu do jeskyně (Wankel 1871; Knies 1895) a záchranném archeologickém výzkumu před jeskyní, ve vstupu a v přední části vstupní chodby (Geislerová et al. 1986) se ve vnitřních prostorách staré Kateřinské jeskyně uskutečnila první sezóna archeologického výzkumu v roce 2022 (Vostrovská et al. 2022). Druhá sezóna byla realizována ve dnech 19. až 24. 6. 2023. Výzkumu předcházela detektorová prospekce, díky níž byla prokázána vysoká koncentrace mrazných střížků v prostoru bezejmenné chodby severovýchodně od sondy 2/2022. Výzkum v Ledové chodbě byl zaměřen na pleistocenní faunu a v bezejmenné chodbě se výzkum soustředil na

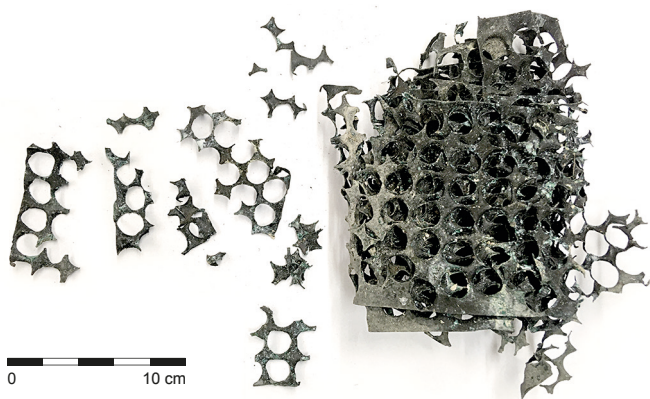
Obr. 87. Vavřinec. Severovýchodní profil sondy 2. Foto I. Vostrovská.

Fig. 87. Vavřinec. Northeastern profile of Test pit 2. Photo by I. Vostrovská.

Obr. 88. Vavřinec. Horní část keramické nádoby z 2. poloviny 13. století – 1. poloviny 14. století. Foto I. Vostrovská.

Fig. 88. Vavřinec. Upper part of a ceramic vessel from the second half of the 13th century to the first half of the 14th century. Photo by I. Vostrovská.

Obr. 89. Vavřinec. Složený plech s otvory po průbojníku jako ukrytý odpad po penězokazecké činnosti. Foto I. Vostrovská.

Fig. 89. Vavřinec. Metal sheet with holes made by a punching tool, indicating counterfeiters' activities. Photo by I. Vostrovská.

blížejší identifikaci penězokazeckých aktivit zjištěných v předchozím roce. Před jeskyní bylo postaveno plavící zařízení na jemný materiál, v jeskyni síta na prosévání vykopaného materiálu a instalováno kvalitní osvětlení. Terénní situace ve všech sondách byly dokumentovány fotograficky a kresebně jednak před zahájením prací, jednak po odkrytí každé desetacentimetrové mechanické vrstvy.

V roce 2023 byly otevřeny celkem tři sondy. Sonda 3 o rozměrech 100 × 170 cm je situována 9 m od ústí Ledové chodby do Hlavního domu a 0,5 m od stěny; jihozápadně navazuje přímo na sondu 1/2022. Již od první odkryté 10 cm mocné vrstvy bylo zřejmé, že se nejedná o původní uložení výplně podobně jako v sondě 1. Běžně se v hlinito-kamenitém sedimentu objevovaly kosti pleistocenních obratlovců, převážně medvěda jeskynního (*Ursus spelaeus*). Charakter výplně pokračoval ve stejné podobě dále do hloubky 30 cm, kde se objevila sintrová deska. Proto byla sonda zmenšena na 100 × 100 cm a pokračovalo se jen v její jihovýchodní části. Pod sintrovou deskou byla již intaktní pleistocenní vrstva s kameny, hlinou a velkým množstvím roztroušených zvířecích kostí. V hloubce kolem 50 cm byla odkryta vrstva pleistocenního štěrku, která neobsahovala téměř žádné zvířecí kosti, avšak byla zde nalezena zasintrovaná celá kostra pravděpodobně mrtvě narozeného mláděte medvěda jeskynního. V hloubce kolem 60 cm začínalo podloží v podobě

prachovito-jílovitého jezerního sedimentu. Odkryv byl ukončen v hloubce 70 cm. V sondě 3 nebyla nalezena žádná antropogenní vrstva.

Následně byla otevřena sonda 5 o rozměrech 100 × 100 cm, situovaná cca 2 m východně od sondy 1/2022. Zde byla pouze nepůvodní vrstva navážek s rozptýlenými kostmi pleistocenních obratlovců až do hloubky 40 cm, pod kterou se již nacházel podložní prachovito-jílovitý jezerní sediment. Odkryv byl ukončen v hloubce 50 cm. Terénní situace zde byla stejná jako v sondě 1/2022.

Sonda 4 o rozměrech 100 × 180 cm byla situována do koncových partií chodby a navazovala v severovýchodním směru přímo na sondu 2/2022. Prvních 10 cm světle žlutého sedimentu bylo recentního původu. Následně se díky profilu dokumentovanému v předchozím roce podařilo identifikovat antropogenní vrstvu (obr. 87). Z vrstvy pocházejí opět nálezy cca 30 kusů penězokazeckých střížků a odpadního plechu z 15. století, dále dvě desítky fragmentů vrcholně středověké keramiky z 2. poloviny 13. století až 1. poloviny 14. století (obr. 88), dva fragmenty keramiky z doby bronzové a osm kusů štípané industrie datované předběžně od mladého paleolitu (škrabadlo) po eneolit (šipka s řapem). Zdá se, že antropogenní vrstva je intaktní a její vznik lze hledat už v pravěku, neboť středověké střížky a keramika ležely původně na jejím povrchu a byly do ní zřejmě zašlapány. Mimo to se v jižním rohu sondy na rozhraní recentní a antropogenní vrstvy podařilo nalézt dva složené plechy s otvory po průbojníku jako odpad po penězokazecké činnosti (obr. 89). Bohužel nebyly výzkumem získány žádné nástroje, ani nebyly identifikovány další fáze výroby. Penězokazci v jeskyni pouze razili střížky a uschováním plechů se snažili zamaskovat svoji činnost. Pocínování a ražba pravděpodobně probíhaly mimo jeskyni. Mimo artefakty obsahovala vrstva ve velké koncentraci environmentální materiál, a to malako-faunu (včetně jednoho kusu *Theodoxus danubialis*), netopyří kosti a uhlíky. Výsledky radiokarbonového datování nejsou prozatím k dispozici. Kromě uvedených nálezů jsme objevili velmi zajímavý artefakt. Jedná se o dva fragmenty břidlicové, 1 cm silné desičky, které jdou k sobě slepit (obr. 90). Do břidlice byl vysekán a vybroušen basreliéf připomínající procesí dvanácti chetitských bohů. Takové motivy byly vysekány do skalní svatyně v 13. století př. n. l. v Chattušaši (dnešní Yazılıkaya), hlavním městě chetitské říše (nověji např. Zanger, Gautschi 2019). Může se jednat o rozlamaný a zašlý suvenýr, který se vyrábí sériově a prodává se v současnosti na tržištích středního Turecka. Původ břidlice je předmětem zkoumání geologů a chemiků. Absolutní datování tohoto artefaktu je obtížné, neboť neobsahuje organický materiál. V hloubce 30–70 cm následovala pleistocenní hlinito-kamenitá

Obr. 90. Vavřinec. Basreliéf připomínající procesí dvanácti chetitských bohů. Foto M. Králík.

Fig. 90. Vavřinec. Bas-relief resembling a procession of twelve Hittite gods. Photo by M. Králík.

vrstva s kostmi jeskynních medvědů a drobných kostí pleistocenních hlodavců; v hloubce 70–110 cm šterková vrstva opět s pleistocenní faunou. V této hloubce byl výzkum v roce 2023 ukončen.

Tentokrát se během výzkumu podařilo identifikovat antropogenní vrstvu a získat kromě středověkých také pravěké artefakty. Stará Kateřinská jeskyně byla navštěvována opakovaně snad již od mladého paleolitu. Účel návštěv pravěkých lidí není zcela jasný. V pravěku mohl být mohutný dóm s postranními chodbami posvátným prostorem, kdežto ve středověku šlo o příhodné místo k provozování nelegální činnosti.

Literatura

Geislerová, K., Seitl, L., Svoboda, J. A., Svobodová, H. 1986:

Záchranný výzkum před Kateřinskou jeskyní. *Regionální sborník okresu Blansko* 86, 64–73.

Knies, J. 1895: Příspěvky ku poznání diluviální fauny moravských

jeskyň. *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* IV(4), 213–231.

Vostrovská, I., Zajíček, P., Golec, M., Golec Mírová, Z., Plichta, A.

2022: Vavřinec (k. ú. Suchdol v Moravském krasu, okr. Blansko). *Přehled výzkumů* 64(2), 157–159.

Wankel, H. 1871: Prähistorische Alterthümer in den mährischen

Höhlen. *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 1(11–13), 266–281, 309–314, 329–343.

Zanger, E., Gautschy, R. 2019: Celestial Aspects of Hittite Religion:

An Investigation of the Rock Sanctuary Yazılıkaya. *Journal of Skyscape Archaeology* 5(1), 5–38.

Summary

In 2023, archaeological excavation continued in the interior spaces of the Old Kateřinská Cave in Vavřinec (Suchdol v Moravském krasu cadastral area, Blansko District). Three test pits were excavated: two in the Ice Passage and one in an unnamed corridor, where an anthropogenic layer was identified (Fig. 87). From this layer, approximately 30 pieces of coin counterfeiters' cuttings and waste metal sheet from the 15th century were recovered (Fig. 89), along with two dozen fragments of high medieval pottery dating from the second half of the 13th century to the first half of the 14th century (Fig. 88), two fragments of Bronze Age pottery, and eight pieces of chipped stone industry preliminarily dated from the Upper Paleolithic to the Eneolithic. In addition to these finds, we discovered two fragments of a 1 cm thick slate plate that can be reassembled (Fig. 90). A bas-relief resembling a procession of twelve Hittite gods was carved and polished into the slate. The origin and dating of this artefact are subjects of ongoing research.

Ivana Vostrovská, Aleš Plichta, Petr Zajíček

Velatice (okr. Brno-venkov)

„Dolní Zahrádky“, parc. č. 243/3.

Raný středověk. Sídliště. Náhodný zásah/nález. Záchranný výzkum.

Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1996431N, 16.7521528E

Během výstavby rodinného domu v trati „Dolní Zahrádky“ bylo při hloubení základů zachyceno sedm archeologických objektů. Svou podstatou i nálezy keramiky lze všechny shodně datovat do 10.–11. století. Za zajímavé lze označit nález téměř kompletního skeletu želvy bahenní a drobný zlomek železářské lupy ze zásobní jámy. Drobnky zvětralého vápna ze dna pece (obr. 91)

společně s úlomky devonského vápence z dalšího objektu pak naznačují, že byla nejspíše zachycena okrajová část výrobního areálu raně středověké osady, s možným zaměřením na zpracování surového železa a vápence.

Starší výzkumy, které se v této trati odehrály, naznačují, že by se mohlo jednat o periferní objekty většího sídliště, jehož počátky lze spojovat s raně slovanským osídlením s keramikou pražského typu a osídlením z období Velké Moravy. Výzkumy, dosud uskutečněné při domovní výstavbě v dotčené trati a v sousední trati „Velatický Široký“, svědčí o existenci rozlehlejší staroslovanské osady, která předcházela středověké vsi Velatice, z jejíhož centra a okrajových částí máme bezpečně doloženo následné osídlení až z rozmezí 13. a 15. století (Rakovský, Šmíd 1993; Berkovec, Wiesnerová 2003; Kos 2019).

Obr. 91. Velatice. Pozůstatky konstrukce raně středověké pece. Foto P. Kos.

Fig. 91. Velatice. Remains of an early medieval lime kiln. Photo by P. Kos.

Literatura

Berkovec, T., Wiesnerová, P. 2003: Středohradištní pohřebiště ve

Velaticích, okr. Brno-venkov. *Pravěk. Nová řada* 2002/12, 319–343.

Kos, P. 2019: Velatice 2019. *Novostavba RD Daňkovi, parcela č. 96.*

Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX201900401. [cit. 2024-04-10].

Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-201900401>.

Rakovský, I., Šmíd, M. 1993: Slovanská chata z Velatic (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 1990, 92–93.

Summary

During the construction of a family house in ‘Dolní zahrádky’ field, seven archaeological features dating from the 10th to 11th centuries were uncovered (Fig. 91). Notable finds include a nearly complete skeleton of a pond turtle and a small fragment of an iron bloom. Previous excavations at this site suggest that these features may represent peripheral areas of a larger settlement, established by the Early Slavic occupation with Prague-type pottery and later occupied during the Great Moravian period.

Petr Kos

Velké Losiny (okr. Šumperk)

Ul. Zámecká; zámek Velké Losiny, parc. č. 1.

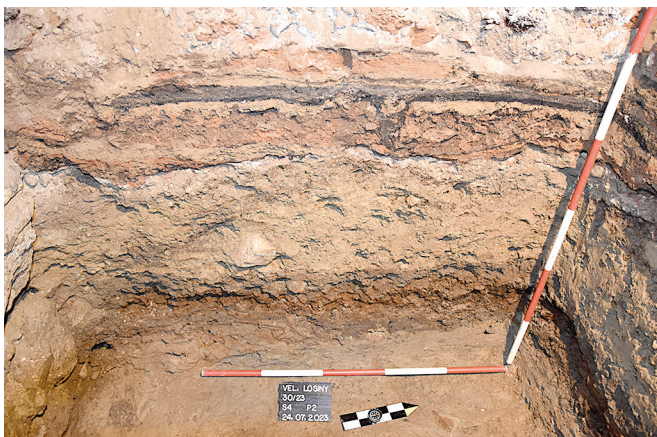
Pozdní středověk, novověk, industriální období. Tvrz/hrádek, zámek/zámeček/vila. Skupina/sít' sond. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Lokalizace: WGS-84: 50.0234925N, 17.0314506E

V rámci přípravy projektu odvlhčení přízemí tzv. vysokého zámku ve Velkých Losinách byl ve dnech 10. 7. až 28. 7. 2023 realizován archeologický výzkum, jehož účelem bylo provedení zjišťovacích sond v místech předpokládaných budoucích zásahů. V současnosti jsou všechny prostory v přízemí vysokého zámku zasaženy vztlínající vlhkostí v důsledku působení vysoké hladiny spodní vody. V jeho severní části byly v 90. letech 20. století odstraněny podlahy napadané dřevomorkou. Společně s podlahami došlo k odtěžení nánosů sutí, pod kterými se dochovala renesanční podlaha z cihelných dlaždic (Vítek 2018, 9–15). Ta byla na několika místech silně poškozena, nebo chyběla úplně. Nejvýrazněji byla podlaha poškozena v tzv. sušárně, proto zde bylo možné položit dvě sondy ve dvou protilehlých rozích místnosti – severovýchodním (S5/23) a jihozápadním (S1/23). Další dvě sondy (S3/23 a S4/23) byly umístěny v tzv. pekárně a poslední (S2/23) ve východní křídle vysokého zámku.

Sonda S3/23 byla umístěna v severozápadním rohu bývalé pekárně, kde již v minulosti došlo k částečnému odstranění renesanční cihlové podlahy a narušení terénu pod ní. Těsně pod úrovní podlahy se projevovala syká tmavá vrstva, tvořená až z 80 % různě velkými kusy hutnické nebo kovářské strusky. Vzhledem k velmi stísněnému prostoru a nemožnosti sondu dále rozšiřovat bylo dosaženo hloubky pouze 40 cm od povrchu dlažby.

Do jihovýchodního rohu pekárně byla situována sonda S4/23. Povrch místnosti tvořila pouze hliněná podlaha, proto bylo možné realizovat exkavaci čtverce o délce strany 150 cm. Úrovně podloží bylo dosaženo přibližně v hloubce 120 cm od současného povrchu. Prvních 20 cm tvořila vrstva suti. Následovalo několik úrovní hliněných a dřevěných podlah o mocnosti přibližně 35 cm. Pod nimi se nacházely vrstvy drodivé světlé písčité hlíny, které obsahovaly větší množství kamenů, cihel a strusek. Mohlo by se jednat o deponovaný materiál získaný během přestavby tvrze v rámci první (60. léta 16. století) nebo některých dalších renesančních etap (80. léta 16. století) zámku (Vítek 2018, 58–63). Pod těmito „destrukcemi“ se objevilo několik tmavých vrstev bohatých na nálezy hutnické nebo kovářské

Obr. 92. Velké Losiny. Tzv. vysoký zámek, profil sondy S4/23. Foto J. Novák.

Fig. 92. Velké Losiny. Chateau, profile of Trench S4/23. Photo by J. Novák.

strusky, které dosedaly rovnou na podloží (obr. 92). Materiál získaný z úrovní podlah spadal do širokého rozpětí novověku. Sporadické zlomky keramiky z vrstev obsahujících strusku lze datovat do závěru 15. století či na přelom 15. a 16. století.

Ve východní části zámku, která vznikla na místě starší tvrze (Plaček 2001, 676–677; Vítek 2018), jsme realizovali sondu S2/23, která navazovala na starší nezasypaný výkop. Sonda dlouhá 3 m a široká 1,2 m byla vyplněna převážně novověkou stavební sutí. Kdy k zavezení tohoto prostoru došlo, se dosud nepodařilo objasnit. V hloubce 1 m pod povrchem současného terénu se objevila cihlová podlaha přelitá maltou. Dochovala se pouze ve východní části sondy, v západní části byla z velké části odstraněna, původně se však musela nacházet v celé ploše. Podlaha spočívala na velkých kamenech, které zasahovaly pod okolní zdi. Mezi kameny vzlínalo navzdory suchému počasí velké množství spodní vody. Materiál ze stavebních sutí lze průřezově datovat do 16. až 20. století (obr. 93).

Sondy S1/23 a S5/23 byly položeny v protilehlých rozích tzv. sušárny. V sondě S1 byly pod úrovní renesanční podlahy dokumentovány pozůstatky starších, rovněž renesančních podlah z cihel a kamenů. V hloubce asi 30 cm od současného povrchu se v celé ploše vyskytovaly tmavé vrstvy s vysokým obsahem hutnické nebo kovářské strusky. Ve svrchní tmavé vrstvě se nacházela ulehlá jílovitá vrstva o mocnosti místy až 20 cm a pod ní již nasedalo jílovito-písčité podloží (obr. 94). Vrstvy strusky bylo možné datovat na základě drobných zlomků keramiky do závěru 15. století či přelomu 15. a 16. století. Předcházet musejí době výstavby severní části vysokého zámku a zřejmě také tvrze. Spodní vrstvy podlah lze pravděpodobně spojit s první renesanční etapou, další úrovně s následujícími renesančními etapami (Vítek 2018, 58–63). Situace v protilehlé sondě S5/23 byla mnohem jednodušší. Pod renesanční dlažbou (současná úroveň terénu) se nacházela vrstva suti o mocnosti 40–50 cm

Obr. 93. Velké Losiny. Tzv. vysoký zámek, sonda S2/23. Foto J. Novák.

Fig. 93. Velké Losiny. Chateau, Trench S2/23. Photo by J. Novák.

Obr. 94. Velké Losiny. Tzv. vysoký zámek, profil sondy S1/23. Foto J. Novák.

Fig. 94. Velké Losiny. Chateau, profile of Trench S1/23. Photo by J. Novák.

s nálezů novověké keramiky. Pod ní se také zde projevila tmavá vrstva s vysokým obsahem hutnické nebo kovářské strusky o síle 20–30 cm. Dále již pokračovalo jílovito-písčité podloží.

Výzkum výrazně přispěl nejen k přípravě projektu odvlhčení zámku, ale získal také cenné poznatky pro probíhající stavebně-historický průzkum. V neposlední řadě pomohl v poznání osídlení místa na přelomu 15. a 16. století, tedy v době před výstavbou zámku a zřejmě také tvrze. Doložené vrstvy strusky by mohly být dokladem přítomnosti hutnických či kovářských aktivit v místě pozdějšího šlechtického sídla nebo jeho blízkém okolí.

Literatura

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha: Libri.

Vítek, T. 2018: *Velké Losiny – vysoký zámek, objekt A. Stavebně historický průzkum – 1. etapa. Svazek 1. Stavebně historický průzkum, inv. č. 8972A. Uloženo: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.*

Summary

As part of the preparation for damp-proofing the ground floor of Velké Losiny Chateau (Šumperk District), archaeological test pits were conducted in areas anticipated for future construction interventions (Fig. 92–94). The excavation provided valuable insights for the ongoing building-historical research and significantly enhanced our understanding of the occupation of the site during the late 15th and early 16th centuries, predating the construction of the chateau. The documented layers of slag may indicate metallurgical or blacksmithing activities in the area of the later noble residence or its surroundings.

Jakub Novák

Vsetín (okr. Vsetín)

Zámek Vsetín; Horní náměstí č. p. 2, parc. č. 5.

Novověk. Zámek/zámeček/víla. Sonda. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Muzeum regionu Valašsko, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.3407292N, 17.9992042E

Během výkopových prací pro výtahovou šachtu na nádvoří zámku Vsetín byla odkryta nevýrazná destruktivní vrstva. Hlinitá vrstva promíchaná s nepočtenými drobnými uhlíky obsahovala malý počet keramických fragmentů stolní a kuchyňské keramiky a zvířecích kostí. V profilu, který navazoval na dveře do vnitřní

chodby, byl zaznamenán zbytek zdiva. Na základě rozboru nálezů keramiky a doložených písemných zpráv je zřejmě možné spojit nalezenou kulturní vrstvu s požárem zámku v roce 1708 (Mašláň 2015, 46).

Literatura

Mašláň, P. 2015: *Proměny vsetínského zámku. Valašsko 35, 46–47.*

Summary

The excavation at Vsetín Castle (Vsetín District) revealed a layer of fire destruction, likely connected to the burning of the building in 1708.

Samuel Španihel

Vyškov (k. ú. Dědice u Vyškova, okr. Vyškov)

Ul. Pustiměřská; „Legerní pole“, parc. č. 1530/127.

Středohradištní období (RS3). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Muzeum Vyškovska, p. o., inv. č. A 135319 – A 135481.

Lokalizace: WGS-84: 49.2980556N, 17.0114194E

Záchranný výzkum byl vyvolán přístavbou skladovací haly společnosti BKR ČR, s. r. o. Na ploše stavby jsme během pěti dní prozkoumali sedm archeologických objektů. Všechny byly součástí sídliště ze střední doby hradištní, zkoumaného průběžně již od počátku nového tisíciletí (Geislerová – Parma eds., 2013, 304–305). Část objektů byla pouze torzovitě zachovaná, a to v důsledku zemních prací z roku 2005 (objekty 501 a 502). Většinu zkoumaných objektů tvořily zásobní jámy vejčitého profilu. Námí prozkoumané jámy nebyly zachované v plné výšce z důvodu uvedeného výše. Dva objekty můžeme zařadit k obytným polozemnicím (objekty 500 a 506). Jednalo se o čtvercové, do podloží mírně zahloubené chaty s rovným dnem, jejichž nosná konstrukce byla tvořena několika kůly. V rohu polozemnice (objekt 500) byla destrukce kamenné pece. Druhou chatu 506 jsme zkoumali pouze v profilu stavební jámy, protože kompletně zasahovala mimo zkoumanou plochu. Tyto objekty i zásobní jámy obsahovaly především keramiku, často zdobenou typickou hřebenovou vlnicí, dále zlomky zvířecích kostí a ojediněle železné zlomky. Zkoumané objekty byly součástí velmi rozsáhlého sídliště, které se rozkládalo prakticky po celé délce ulice Pustiměřská.

Záchranný výzkum přinesl důležité poznatky, které nám dále umožní zkoumat rozsah a strukturu širšího osídlení na pravém břehu Marchanického potoka.

Literatura

Geislerová, K., Parma, D. (eds.) 2013: *Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

A rescue excavation in Pustiměřská Street in Vyškov (Dědice u Vyškova cadastral area, Vyškov District) was conducted in connection with the construction of an extension for the storage hall of BKR ČR, s.r.o. Over the course of five days, seven archaeological features were investigated at the site, all of which were associated with a settlement dating back to the Middle Hillfort period.

Blanka Mikulková

Vyškov (okr. Vyškov)

Ul. Pustiměřská; „Legerní pole“, parc. č. 3485/37, 3485/40.

Středohradištní období (RS3). Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Vyškovska, p. o.

Lokalizace: WGS-84: 49.2973194N, 17.0122722E

Na ploše stavby „Rozšíření výrobního areálu společnosti voestalpine Profilform, s. r. o.“ jsme během pěti týdnů prozkoumali 99 archeologických objektů z různých fází pravěku a časného středověku. Lokalita se nachází na mírném, severně orientovaném svahu. Nejbližším vodním zdrojem je Marchanický potok, protékající cca 100 m severně od plochy výzkumu.

Nejmladší zkoumanou sídelní komponentu představovalo slovanské osídlení ze střední doby hradištní. Sídliště bylo velmi rozsáhlé a zasahovalo až na parcely společnosti BKR ČR, s. r. o., na konci ulice Pustiměřská, zkoumané v roce 2005 (Geislerová, Parma eds. 2013, 304–305). Během současného výzkumu jsme prozkoumali okraj osídlené plochy. Tvořily jej různé typy sídlištních objektů, přičemž největší podíl měly zásobní jámy s oválnými zahloubenými stěnami. V několika jamách jsme našli části kamenných žernovů. Protože se jednalo o okraj sídliště, nezjistili jsme žádné obytné stavby. V rámci sídliště jsme však prozkoumali dva kostrové hroby. Jeden menší, dětský (H 801) – v mělce zahloubené hrobové jámě byla torzálně zachovaná kostra asi tříletého dítěte. Z milodarů jsme v hrobě našli několik zlomků keramických nádob a vaječné skořápky. V druhém hrobě (H 802) byla pohřbena asi 25letá žena (obr. 95). Hrob byl hlubší a také díky tomu byly kosterní pozůstatky lépe zachovány. Zemřelá byla uložena v natažené poloze na zádech s rukama podél těla. U nohou měla dvě keramické nádoby. Soubor středohradištních nálezů z lokality je poměrně rozsáhlý – zahrnuje velké množství keramických zlomků (často s typickou výzdobou hřebenové vlnice), zlomky železných předmětů, keramické přesleny a kamenné žernovy.

Literatura

Geislerová, K., Parma, D. (eds.) 2013: *Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010*.

Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

Nine features from the Middle Hillfort period were excavated in Pustiměřská Street in Vyškov (Vyškov District) over the

Obr. 95. Vyškov. Kostrový hrob H 802. Foto B. Mikulková.

Fig. 95. Vyškov. Inhumation grave H 802. Photo by B. Mikulková.

course of five weeks. The Great Moravian settlement was extensive, extending into the plots investigated in 2005 (Geislerová, Parma eds. 2013, 304–305). During the current excavation, we examined the edge of the settlement area, which consisted of various types of settlement features, with storage pits making up the largest proportion. No residential structures were found, but we did uncover two inhumation graves. One grave belonged to a child, while the other was that of a woman approximately 25 years old (Fig. 95). Two ceramic vessels were found next to her lower limbs.

Blanka Mikulková

Zdounky (k. ú. Nětčice, okr. Kroměříž)

Jihovýchodní okraj intravilánu, parc. č. 117/1.

Středohradištní období (RS3). Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o., inv. č. A30926 až A30990.

Lokalizace: WGS-84: 49.2485119N, 17.3159414E

V průběhu záchraného archeologického výzkumu na parcele č. 117/1 na jihovýchodním okraji intravilánu obce Zdounky (k. ú. Nětčice) byly při přípravě území pro novostavbu rodinného domu prozkoumány celkem čtyři archeologické situace, prostorově tvořící poměrně uzavřenou skupinu v západní části skryté plochy. Všechny objekty obsahovaly materiál střední doby hradištní (RS3). Funkčně se ve dvou případech jednalo o zásobní jámy (K501, K502) výrazné hloubky s charakteristickým hrotitým dnem (obr. 96), jeden objekt je interpretován jako pícka/ohniště (K503) a poslední zahloubený objekt je možné pouze obecně označit jako sídlištní jámu (K500). V případě objektů K500 a K503 není vzhledem k jejich blízkému prostorovému vztahu vyloučeno, že se mohlo jednat o objekty v rámci jedné struktury (ohniště a zahloubená suterénní část nadzemní stavby), ke které se však nedochovaly stopy po její konstrukci. Objekty K501 a K502 tvořily standardní hospodářské zázemí příslušné usedlosti. Nesporně zajímavým nálezem v sídlištním prostředí je železná miska tzv. slezského typu (obr. 97), pocházející z výplně zásobní jámy K502. Zjištěná část raně středověkého sídliště prostorově zapadá mezi již dříve zjištěné (pokládka

Obr. 96. Zdounky. Rozměrná zásobní jáma 501 s hrotitým dnem (RS3). Foto M. Popelka.

Fig. 96. Zdounky. Large Feature 501 (storage pit) with pointed bottom (RS3). Photo by M. Popelka.

Obr. 97. Zdounky. Železná miska slezského typu z objektu K502 (RS3). Foto M. Popelka.

Fig. 97. Zdounky. 'Silesian-type' iron bowl from Feature K502 (RS3). Photo by M. Popelka.

kanalizace 2020–2021) časně slovanské sídliště (RS1) a mladohradištní sídliště (RS4), takže je možné hypoteticky uvažovat o jisté horizontální stratigrafii v rámci raně středověkého vývoje (Popelka 2021; 2022, 10).

Literatura

Popelka, M. 2021: Zdounky (k. ú. Nětčice, okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 62(2), 264.

Popelka, M. 2022: *Zdounky, Nětčice, Cvrčovice 2020–2021. „Nětčice – JV okraj Intravilánu, Zdounky, ul. Kroměřížská“.* „Zdounky – Dostavba kanalizace včetně místních částí – I. etapa“. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202200024. [cit. 2024-03-12]. Uloženo: Archiv nálezoových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202200024>.

Summary

Four features of the Middle Hillfort period (Fig. 96) were excavated on Plot No. 117/1, located on the southeastern periphery of Zdounky (Nětčice cadastral area, Kroměříž District). One of the storage pits contained a Silesian-type iron bowl (Fig. 97).

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Znojmo (k. ú. Znojmo-město, okr. Znojmo)

Mikulášské náměstí.

Vrcholný středověk – novověk. Pohřebiště/hřbitov. Vertikální řez.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 48.8544764N, 16.0463392E

V průběhu měsíce října a listopadu roku 2023 proběhl záchranný výzkum při stavbě nové vodovodní přípojky pro faru při kostele svatého Mikuláše ve Znojmě. V rýze výkopu bylo zdokumentováno 15 hrobů v několika úrovních. Jedná se o část hlavního znojemského hřbitova, který byl zrušen v roce 1786. Ve výkopu byl zachycen také relikt kamenné zídky, která hřbitov ohrazovala.

Literatura

Neuveдено.

Summary

A rescue excavation conducted at Mikulášské náměstí (Square) in Znojmo (Znojmo-město cadastral area, Znojmo District) in 2023 revealed a section of the main Znojmo cemetery surrounding St Nicholas Church. The excavation of the water pipeline trench yielded 15 graves, likely dating to the modern period.

David Humpola